LK. 3

VELLO SALO — "MAARJA-MAA"

KULTUURILEHT

SIRP

NR. 23 (2435) 5. JUUNI 1992 HIND 3 RUBLA

LK. 10

ORKESTRITE FESTIVAL

TORUNI RAHVUSVAHELISE TEATRIFESTIVALI "KONTAKT" *"GRAND PRIX"* PÄRNU "ENDLA" TEATRI LAVASTUSELE

Poolas Torunis toimunud rahvusvaheliselt teatrifestivalilt "Kontakt" jõudis järjekordse triumfiga tagasi Pärnu "Endla" teater Priit Pedajase lavastusega "Epp Pillarpardi Punjaba potitehas". Lavastust hinnati kolme preemia vääriliseks. "Punjaba" sai festivali *grand prix*, Heiko Sööt noore näitleja preemia ja lõpuks tunnistati lavastus eripreemia vääriliseks tolerantsuse teema käsitlemise eest.

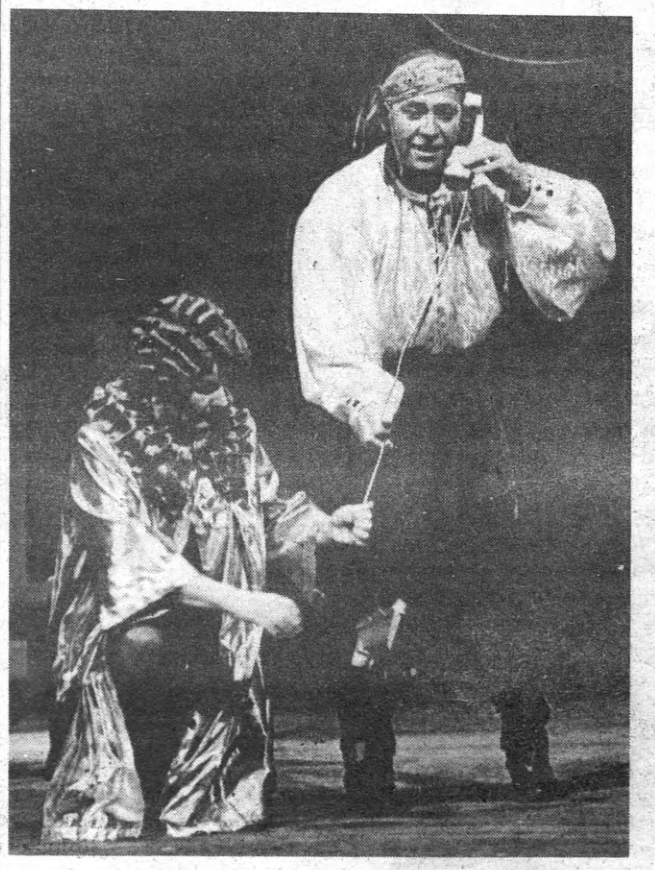

HANSAKULTUUR JA MEIE

(Vt. 5. lk.)

Kust kõik need laevad Tallinna reidile on tulnud? Mida tooma, mida viima? Ei ütle seda Anthoni Goeturis, vanima Tallinna vaatega gravüüri autor aastast 1615. Vastused leiate "Tallinna ajaloo" I köitest.

Nelja hansakontori vapid Mustpeade vennaskonna hoonel, Püha Olav Norrast Olevi gildi eeskojahoone viilul, sellest allpool Ungarist tulnud raeapteekrite Burchardtite suguvõsa ja raesuguvõsa von zur Mühleni vapid, raiutud kivvi eestlaste, sakslaste ja hollandlase Arenti poolt, — mis enamat integratsiooni Euroopaga saaks nõuda?

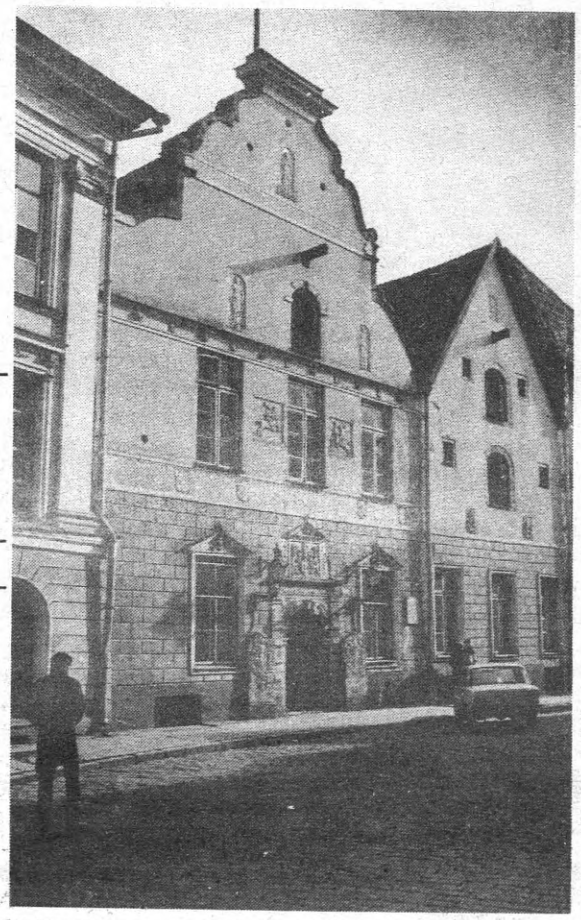

Foto: JAAN KLÕŠEIKO

BROADWAY TÄHED LINNAHALLI LAVAL!

AINULT NELI ETENDUST

TÄNA ja veel kolm järgmist õhtut mängib "Estonia" Tallinna Linnahallis **Cole Porteri** muusikali "SUUDLE MIND, KATE", mille on lavastanud **Neeme Kuningas**. Dirigent on **Tarmo Leinatamm**, kunstnik **Lena Lundström** Rootsist, koreograaf **Jeanne Yasko** USA-st, kontsertmeister **Üllar Millistfer**, koormeister **Anne Dorbek**.

Loos, kus teater ja elu segamini lähevad, mängivad peaosi **Helgi Sallo, Tõnu Kark** (mõlemad pildil), **Katrin Karisma, Tõnu Kilgas, Alari Põldoja, Katrin Kumpan, Villu Valdmaa, Peeter Oja, Rostislav Gurjev, Väino Aren, Mati Vaikmaa, Alar Haak, Ivo Linna ja Sulev Nõmmik.**

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline Raamatukogu

KRONIKA

28. MAI

● Eesti Rahvuskultuuri Fond sai Finlandiatalos toimunud heategevuskontserdist 200 000 Soome marka.

29. MAI

● Teist õhtut esines "Estonia" laval tantsuteater ERI Turust. Trupil oli seekord kaasas I. Stravinski "Sõduri lugu", mefistolik lugu sõdurist, kes müüb oma hinge kuradile.

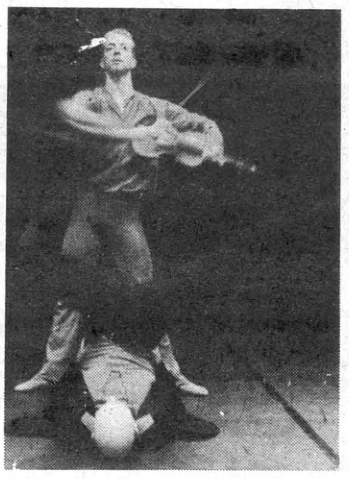

● Kunstihoones avati "ON"-grupi näitus. Grupp koosneb erinevates materjalides töötavatest tarbekunstnikest, kellel on sarnane suhtumine ruumi, aega ja kunsti.

Foto: ARNO SAAR

Ligi 20 osavõtjast on avamise hetkil pildile jäänud (vasakult) Katrin Amos, Elna Kaasik, Sergei Isupov, Milvi Thalheim ja Signe Kivi.

● TÜ professor Viktor Masing sai Eerik Kumari nim. looduskaitsepreemia (esimene iseseisvas Eestis). V. Masing on tuntud looduskaitse populariseerijana, erilised aga on tema teened Eesti soode säilitamisel.

● Eestis viibis Göteborgi kirjastaja Henry Kenamets, kes pidas Pärnu trükikojaga läbirääkimisi eestikeelse ökoloogiaõpiku trükkimise üle.

Ta toimetas Eestisse, eelkõige Pärnusse suure hulga moodsat laboratooriumisisustust keskkonnauuringuteks.

29.—31. MAI

● "Võru kevade '92" programmis oli mitmesuguseid kultuuriüritusi. Külalistena esinesid rahvamuusikud ja -tantsijad Lätist, Leedust ja Poolast.

30. MAI

● Rakvere folklooripäeval esines 20 rühma, nende seas ka külalised Rootsist. Päeva lõpetas ühissimman.

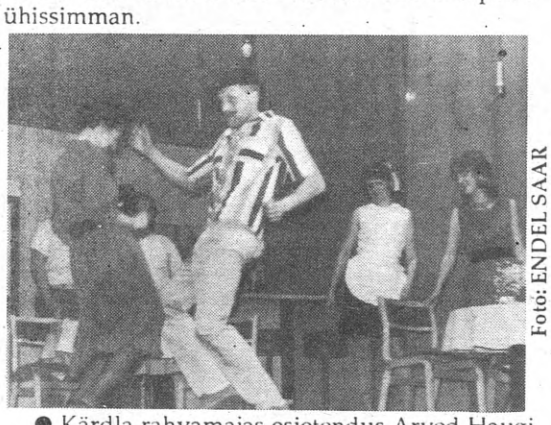

Foto: ENDEL SAAR

● Kärdla rahvamajas esietendus Arved Haugi ja Vaapo Vaheri uus muusikaline komöödia "Randas õitseb kibuspuu". Selle lavastas "Hiiu kaluri" kergemuusikakoori ja meesansambli baasil loodud näiteringiga näitleja Anne Margiste. See on nende kahe autori teine rahvalik muusikalugu, mis on "Hiiu Kaluri" tiiva all lavale toodud.

31. MAI

● Põltsamaal jõudis lõpule K. A. Hermanni 140. sünniaastapäevale pühendatud I laste- ja poistekooride ning noorte puhkpilliorkestrite konkurssfestival. Eesti Muusikaõpetajate Liidu ürituses osales 27 lastekoori, 10 poistekoori ja 8 puhkpilliorkestrit (viimaste seas külalisena *Enköping Symphonic Band* Rootsist). Parimateks lastekoorideks tunnistati: A-kategoorias "Ellerheina" ettevalmistuskoor (dir. A. Mäeots, I. Kõrvits), B-kategoorias Otepää kk. (E. Eljand). Parimad poistekoorid A-kategoorias Tallinna 21.kk. (L. Rahula), B-kategoorias Tallinna 44.kk. (E. Neiland). Parimad puhkpilliorkestrid: Põltsamaa kk. (L. Vink, E. Georg), Tallinna noorte puhkpilliorkester (V. Loogna, K. Kütaru, O. Roosa) ja Pärnu selts "Saxon" (A. Kokk).

I Tantsuüritustest rikka maikuu lõpetas maakondlik võistutantsimine "Pärnu labajalg", kus oma meisterlikkust näitas ligi 40 sega- ja 30 naispaari. Parimaks segapaariks tunnistati Siiri Limm/Reimo Remmelgas. Publiku lemmikud olid Alge Kiiup/Kalle Lillemägi.

Foto: MEELIS LOKK

● Tartu Linnavalitsuse toetusel jõudis esinemisküpsuseni rahvalikus stiilis varieteegrupp "Sinimandria" (kunstiline juht Enn Madi). Esietendus (hetk sellelt üleval oleval fotol) jättis soodsa mulje.

2. JUUNI

● "Estonia" talveaias tehti teatavaks Estonia Seltsi ja Virumaa Fondi, laste ja noorte luulevõistluse tulemused. Esitatud oli 331 luuletust. Nooremas vanuserühmas tunnistati parimaks Varja Lukašenko (Haljala), keskmises Kadri Laane (Väike-Maarja), vanemas Manivald Stornhof (Kohtla-Järve).

3. JUUNI

● Teatri- ja Muusikamuuseumis seisab sark Rudolf Tobiase põrmuga laupäevast saadik (pildil vastuvõtjatega). Täna avas rühm eriteadlasi kirstu, et teha võimalikud mõõtmised. Samas avati ka Ivalo Randalu koostatud ulatuslik näitus Rudolf Tobiase elukäigust, kus eksponeeritud originaalmaterjalide — fotode, nootide, dokumentide, kirjade jm. seas on aukohal "Joonase lähetamise" partituur.

● Tartus avati Linda Kits-Mäe 22. sünniaastapäeval KÜ (Tartu Kunstiühingu) galerii. Välja on pandud L. Kits-Mäe maalide näitus, mis laiemale publikule sai vaatamiseks alates 4. juunist.

● Kiek in de Kökis avati tuntud Läti fotokunstniku Gunnars Binde (pildil) näitus.

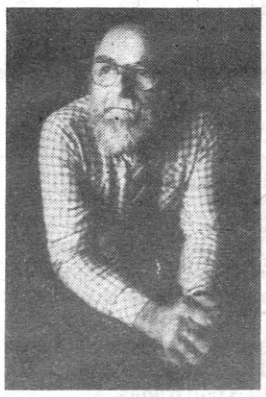

Fotod: KALJU SUUR

"MA EI TAHAKS SUURI SÕNU TEHA"

PEEP LASSMANN REKTORIKS

Venno Laulul sai tänavu täis kümme võimalikku rektoriaastat ja eelmisel reedel valiti Tallinna Konservatooriumis talle järglast. Sügisel astub uue rektorina ametisse praegune prorektor professor* PEEP LASSMANN, *kes oli nõus põgusaks vestluseks.

*** Muusikasõpru võib see sõnum murelikuks teha: kurb, kui rektoritöö su aja nii neelaks, et hakkad harvemini kontserdilavale jõudma.**

Loodan siiski, et mul jääb ka edaspidi aega klaverimänguks samuti nagu praeguselgi hooajal.

*** Millise sihi sa sead seda ametit vastu võttes?**

Ma ei tahaks suuri sõnu teha. Arvan, et probleemid ja nende lahendused olnuks põhimõtteliselt samalaadsed ka teise valiku puhul.

*** Siiski, millised probleemid? Kas konservatooriumi uus hoone, mille kohta vahepeal oli kuulda, et ehitamine peatatakse?**

Sellist otsust ei ole, aga see ehituse mure on tõesti kivina kaelas. Raha ei ole. Praegu töö veel käib. Loodan, et kõrged instantsid, kes asjasse kõigiti positiivselt suhtuvad, leiavad rahalisi võimalusi ehituse jätkamiseks.

*** Millele keskendud konservatooriumi õppetöös?**

Nagu mitu kõrgkooli juba varem, käivitasime sel õppeaastal õppetöö reformi ja katsume nüüd üle minna kursusekeskselt süsteemilt ainekesksele. Praegune I kursus ja need, keda suvel vastu võtame, alustavad sügisest juba uue õppeplaani järgi, vanemad jätkavad esialgu vanaviisi. Niisiis kestab üleminek veel mitu aastat ja tekitab arvatavasti väga palju probleeme, mistõttu asutasime uue ametikoha: prorektori abina reformiküsimustes alustab tööd Andres Pung.

Uue, veel küll vastu võtmata ülikooliseaduse järgi on Eesti Vabariigis kaheastmeline kõrgharidus: 4 aastat + 2 aastat magistriõpet. Ka selle teise astme avamisega ei saa enam kaua venitada. Aga meil tuleb veel leida moodus, kuidas interpreedid ja heliloojad, kes ei taha teha magistritööd, võiksid siiski oma erialal saada samaväärse diplomi.

*** Kas sul jääb aega ka Muusikakeskkooliga tegelda?**

Loomulikult, peab jääma. Tundub küll, et need mustad pilved, mis sügisepoole hakkasid Muusikakeskkooli kohale kogunema, on esialgu haihtunud. Kõhklused tema olemasolu vajalikkuses on teravast päevakorrast maas. On selge, et TMKK peab säilima ja me peame toimima väga tihedas koostöös.

*** Kas TK jääb konservatooriumiks?**

Selle arutamine on algusjärgus. Asjal on mitu aspekti. Ühelt poolt oleme ju rajatud ja üle 70 aasta töötanud Tallinna Konservatooriumi nime all. Ei ole põhjust sellest uisapäisa loobuda. Aga teiselt poolt on tõesti nii, eriti Kesk- ja Põhja-Euroopas, et konservatoorium pole üldse kõrgem õppeasutus ja seal on raske selgeks teha, et meie oleme kõrgkool.

*** Kuidas muidu hindad konservatooriumi mainet?**

See sõltub eelkõige Tallinna Konservatooriumi lõpetanud muusikute rahvusvahelisest mainest.

*** Ja lõpuks: kas uus rektor loob ka uue meeskonna?**

Muudatused peavad tulema, prorektorikohal vältimatult. Aga eks iga selline samm otsusta ka järgmisi. Prorektori kandidaat mul loomulikult on, aga kuna selle kinnitab TK nõukogu, oleks ehk ennatlik teda nimetada.

Küsis
TIINA MATTISEN

30 AASTAT "MAARJAMAAD"

"MAARJAMAA" JA VELLO SALO ON SÜNONÜÜMID,

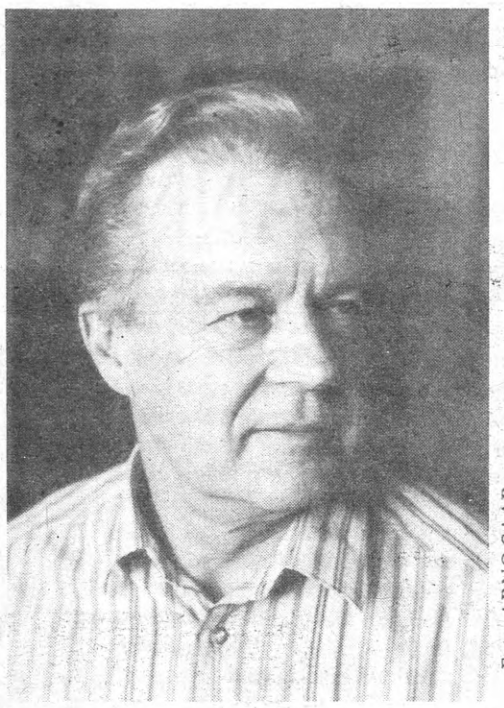

Foto: ARNO SAAR

kuigi seda sünonüümipaari me Paul Saagpaku äsja "Maarjamaa" kirjastusel ilmunud "Sünonüümi-sõnastikust" ei leia. Sest kõik, mis puutub kirjastusse "Maarjamaa", on seotud Vello Saloga. Oleme siin Eestis harjunud, et kirjastused on suured riigiasutused, "Maarjamaa" kirjastuses töötab aga ainult üks inimene — Vello Salo. Ta on ühtaegu kirjastaja, jooksupoiss, toimetaja, korrektor, laduja, küljendaja, raamatupidaja, koristaja, raamatute pakkija ja postitaja. Sageli ka autorite taganttorkija ja inspireerija. "Maarjamaa" algusaastad möödusid Roomas, alates 1976.a. aga tegutseb kirjastus Kanadas, sest Vello Salo kolis sinna.

Selle ühemehekirjastuse esimesed raamatud ilmusid 1962.a. Möödunud 30 aasta jooksul on ilmunud umbes 50 raamatut ja brošüüri. Sel puhul oli hiljuti avatud näitus Eesti Hariduse Arenduskeskuses. Kahjuks puudusid näitusel mõnedki olulised Vello Salo välja antud raamatud: neid lihtsalt ei leidunud ei Tallinna suurtes raamatukogudes ega ka erakogudes. Sellegipoolest andis näitus hea ülevaate "Maarjamaa" kirjastuse kolmest aastakümnest: kui palju suudab siiski korda saata üksainus inimene, kui tal on missioonitunnet! Kui palju teoseid, milleta oleks vaesem eesti kultuur, on Vello Salo 30 aasta jooksul, peamiselt aga 1970. ja 1980. aastatel, välja andnud!

LÄTI HENRIK, BLAISE PASCAL, TÜRGI EESTLASED...

Esimeste raamatute hulgas, mis ilmusid "Maarjamaa" kirjastusel 1962.a., oli Läti Henriku "Liivimaa kroonika" prof. J. Mägiste tõlkes. Tõsi, see ilmus koos kirjastusega "Vaba Eesti", sest alles tegevust alustaval "Maarjamaal" puudus oma levitamisvõrk. Esimeste teoste hulka kuuluvad ka Edzar Schaperi "Täht piiri kohal" ja "XXI üleüldine kirikukogu", mis annab hea ülevaate kõigist kirikukogudest, mis maailma ajaloos on vaat et suurematki rolli mänginud kui ÜRO või teised tänapäeva rahvusvahelised organisatsioonid. "Maarjamaa" kirjastaja ongi raamatute valikul ühisnimetajana silmas pidanud just kristlikku kultuuri. Kadunud prof. P. Ariste hindas kõrgelt Stahli grammatika faksiimileväljaannet, sest Stahli grammatika originaale on Eesti raamatukogudes säilinud ainult neli eksemplari. Vello Salo trükkis neid veel 400 lisaks. "Maarjamaa" kirjastusmärgi all on ilmunud sellised üleajalise tähendusega ja nõukogude korrale ohtlikud (kahe kuusnurgaga aumärgistatud) teosed nagu Blaise Pascali "Mõtted" Fanny de Siversi tõlkes või Antonio Possevino "Kiri Mantova hertsoginnale" itaalia ja eesti keeles Vello Helgi sissejuhatuse ja kommentaaridega. Vello Salo ise on kirjutanud ülevaate kirikutest Eestis nõukogude ajal pealkirjaga "Riik ja kirikud 1940—1974". Kunstniku ja luuletaja Arno Vihalemma essee "Kunstnik eesti kirjanduses" annab ülevaate kujutavast kunstnikust kirjandusteose tegelasena. Kahtlemata huvipakkuv aspekt ja seda väärtuslikum, et teist analoogilise vaatenurgaga käsitlust eesti kirjandusteaduses ei olegi. Biograafiline leksikon "Välis-Eesti kunstnikke" sisaldab 261 nime ja on asendamatu teejuht Välis-Eesti kunstiellu. Suure huviga lugesin kunagi Aarand Roosi etnograafilist ja kultuuriloolist ülevaadet Türgi eestlastest "Jumalaga, Karz ja Erzerum", mis põhineb New Yorgi praeguse Eesti konsuli uurimisretkedel Türgis elavate eestlaste juurde. See väike raamat on tõeline mälestusmonument kodumaast kaugele rännanud ja lõpuks ajaloo tahtel Türgi alamateks saanud marginaalsele rahvakillule, kes veel 1960. aastate hakul oli säilitanud oma eesti keele ja eestipärased kombed. Kirjastaja Vello Salo ise hindab kõrgelt prof. Alo Rauna "Etümoloogilist teatmikku", mis annab umbes 5800 eestikeelse sõna päritolu. Kahjuks ei ole Kodu-Eesti keeleteadlased seda 1982.a. ilmunud teost tänaseni arvustanud. Nimetada võiks veel paljusid teoseid, kuid vaadake parem omal ajal SV-s (30.09.88, nr. 40) avaldatud "Maarjamaa" teoste nimestikku. Pärast seda on Vello Salo kirjastusel ilmunud kümmekond raamatut, kuid enam-vähem neist kõigist on eesti ajakirjanduses juttu olnud, neid on arvustatud või tutvustatud (Henno Tammart, "Öö enne teed. Luulet küüdituses 1941—1942", "Population Losses in Estonia June 1940 — August 1941", Viivi Luik, "Seitse naist. Ettekanne Torontos 27. mail 1988", Merle Jäägri kaks luulekogu, Ilse Lehiste "Noorest peast kirjutatud laulud" jmt.).

KRISTLIK KULTUUR SALAKAUBAKS

"Maarjamaa" näituse avamise melus ajasin Vello Saloga ka mõne sõna juttu.

*** Mis mõtetega sa alustasid 1962.a. raamatute kirjastamist?**

Et välja anda niisuguseid asju, mida kodumaal ei olnud võimalik trükkida, ja need Eestisse salakaubana sisse sokutada. Seda pidasin moraalselt täiesti lubatavaks. Ja sellepärast taskuraamatu sari, et saaks tasku panna. Taskuraamatu sari on minu teada Eesti esimene ja ainus. Aga alles 1962.a. sellepärast, et varem mul ei olnud raha. Kirjastamine ongi käinud suuresti mu oma tasku arvel.

*** Aga miks just "Maarjamaa"?**

Sellepärast et see sõna on eestlase kõrvale sümpaatne, isegi siin, pärast viitkümmend aastat ateismi. Neitsi Maarja pidas kõik asjad oma südames meeles ja mõtles nende üle järele. See on ka minu soov praegusele Eestile, et me peaksime asju meeles, ei unustaks, mõtleksime järele ja võib-olla teeksime ka järeldusi.

*** Nimetasid taskuraamatu sarja. Mis sarjad "Maarjamaa" kirjastusel veel on?**

Võtsin Hellar Grabbi käest üle teadusliku sarja. Temal ilmus selles Felix Oinase "Kalevipoeg kütkeis". "Maarjamaal" on siiani ilmunud J. Kurriku "Ilomaile", eesti rahvalaulude antoloogia inglise keeles, ja "Population Losses". Järgmisena peaksid ilmuma "Population Losses" II ja Uku Masingu mälestusteos. Rohkem sarju ei olegi, sest kuigi olen välja andnud viis Uku Masingu luulekogu, ei ole need kujundatud omaette sarjana.

PÕRANDAALUNE "MAARJAMAA"

*** Oleme rääkinud kirjastusest "Maarjamaa" ja sellest, et "Maarjamaa" — Vello Salo, vaadanud "Maarjamaa" kirjastusel ilmunud raamatuid. Aga Vello Salo on kirjastanud veel muid raamatuid, mis pole ilmunud selle kirjastusnime all.**

Näiteks eesti katoliiklaste ringkiri, mis küll ise kandis nime "Maarjamaa" ja mida Imant Rebane omal ajal nimetas eesti parimaks ajakirjaks. Seda on välja tulnud umbes 30 numbrit. Melbourne'i ESTO-ks ilmus poliitiliste karikatuuride album, mis on välja antud selle mälestuseks, kuidas Eesti tõusis taas rahvusvahelise poliitika näitelavale ja mis tõestas minu arvates seda, et karikaturistid olid olukorrast palju paremini aru saanud kui kolumnistid. Erik Virbsoo "Lugusid möödunud aegadest" ilmumiskohaks on märgitud USA ja kirjastuseks "Kalev". Kirjastuse nimi on fiktiivne, samuti ilmumiskoht: raamat on minu trükitud ja kokku kleebitud. "Keeles ja Kirjanduses" avaldatud arvustuses on öeldud, et see on tüüpiline ühemehetöö. Otse vastupidi, see on tüüpiline **team-work.** *Idee sündis Metsaülikooli seltskonnas, sest oli palju noori, kes Eesti ajaloost suurt midagi ei teadnud. Mina arvasin, et teeme Eesti Vabariigist alates, aga Aronovitšid, kes olid värskelt Eestist tulnud, ütlesid, et ei, tuleb teha algusest peale, sest kõik on võltsitud. Aga raskuspunkt jäi ikkagi iseseisvusaja peale. Tegijad olid Heino Susi (sekretär), Ilmar Mikiver, Rein Taagepera, Heino Ainso, Maret Aronovitš. "Maarjamaa" illegaalsest tegevusest võiks nimetada veel Kaplinski "Tolmust ja värvidest" ja Solženitsõni "Ivan Denissovitši" järeltrükki.*

Mille peale ma olen uhke, on Hando Runneli raamat. Omal ajal sisaldas see kogu Runneli selleks ajaks ilmunud toodangu, tema kümme esimest kogu. Tegin ka kaks registrit, esimeste ridade ja pealkirjade järgi, nii et võis midagi lugeda mehest, kelle loomingut me muidu kätte poleks saanud. Doris Kareva samasugune kogu läks teatud mõttes nurja, sest ääred kustusid ära. Kareva ja Runneli raamatutel on kirjastuseks märgitud "Oma Volt" — ise teen ja ise voldin.

Nii Kaplinski, Solženitsõni kui ka Kareva raamatud on sündinud väliseestlaste huvist nende teoste ja autorite vastu ja teiselt poolt sellest, et välismaal oli neid raamatuid raske kätte saada. Väljaspool "Maarjamaad", Itaalia kirjastuste väljaantuna on Vello Salo tõlkes ilmunud suur eesti luule antoloogia ja Tuglase "Viimane tervitus" itaalia keeles. Luuleantoloogia puhul korraldati mitmes Itaalia linnas eesti luule õhtuid. Lisaksin "Maarjamaa" illegaalsele tegevusele ka "Aja Kirja" toimetamise aastatel 1976—1987. "Aja Kiri" kujunes omamoodi sidepidajaks eri maades ja mandritel elavate noorema põlvkonna väliseestlaste vahel. Väljaande ilme ja elava ajakirjandusliku laadi kujundas Vello Salo.

*** Nüüd lõpetas "Aja Kiri" Rootsis ilmumise, aga sul on 1987. aastast saadik võlgu veel 3 numbrit.**

Need on tegelikult valmis, isegi fotod on skriinitud, aga paar artiklit on ladumata. Loodan, et trükitud saavad need sel suvel, kui "Aja Kiri" on juba hingusele läinud.

*** Kirjastuse "Maarjamaa" kõige vastsem väljaanne on Paul Saagpaku "Sünonüümi-sõnastik". Seegi raamat on ju suures osas sinu inspireeritud?**

Seda minu inspireeritud sünonüümisõnastikku ei ole ja ma ei näe seda ka kuskilt tulemas. Aga mul ei oleks ka enam aega seda teha.

*** Ma mäletan, sa tahtsid väikest raamatut.**

Taskuraamatut, mitte rohkem kui 200 lk., milles oleksid sees ainult üldkeele sõnad, mis on üldiselt tuntud, näiteks **põder** *või* **kleeps.** *Saagpakk ei olnud, muide mingil tingimusel nõus võtma oma sõnaraamatusse* **kleepsu.**

KAS "MAARJAMAA" OLEKS VÕIMALIK MAARJAMAAL?

*** Sa oled tuttav ka Eesti oludega. Kas "Maarjamaa" kirjastus või mõni analoogiline väike kirjastus saaks tegutseda ka praegusel Maarjamaal?**

Igaüks teeb seda, mida ta tahab. Kui keegi eelistab suitsetada või vodkat juua, siis on see tema valik. Mina tegin selle asemel raamatuid. Aga ühemehe-ettevõttena, kui sul on kuskil üks tuba ja seal kontoriofset, nagu nad seda nimetavad, — see on kööme. Mina olen üksi teinud ja küll siin mõni teine samuti saaks, kui ainult tahaks. Kui kroon tuleb, siis on ka turustamine kindla valuuta eest. Aga vahepeal peaksid mõned mehed siin taastama esimese vabariigi aegse olukorra: et me teeme ise paberit, mitte ei osta kalli raha eest välismaalt.

Vello Salo tahab lõpetada "Maarjamaa" pooleliolevad teosed ja edaspidi pühenduda tööle, milleks ta on kaua aega valmistunud, —piibli tõlkimisele. Aga mina loodan salamahti, et ta suudab end piibli ja "Maarjamaa" vahel jagada nii, et vähemalt aeg-ajalt harva ka kirjastuselt "Maarjamaa" mõni uus raamat ilmub.

MALL JÕGI

P.S. Tahaksin Eesti kultuuriavalikkusele teadvustada veel seda, et kuigi mõnede "Maarjamaa" väljaandel ilmunud eriti huvipakkuvate teoste tiraažid on lõpuni läbi müüdud, on "Maarjamaa" müümata raamatuid Vello Salol veel rohkesti alles, osa neist koguni Roomas. Usun, et Eestis oleks nende raamatute vastu huvi, leiduks ostjaid. Konverteeritava krooni eest tasuks neid müüa, aga probleemiks on raamatute Eestisse toomine, mis on kulukas ettevõtmine. Kirjastaja Vello Salol selleks raha ei ole, see on kulunud ja kulub uute raamatute väljaandmisele.

KES KIRJUTAB ANNOTATSIOONE?

Arvo Valton. Kuninglik lõbu. Tallinn, "Eesti Raamat", 1991. 296 lk.

Kes see ka poleks, jätku parem järele. Arvo Valton on seitsmeteistkümnepoognase raamatu kirjutanud, annotatsiooni autor võtab selle kokku kahe ja poole reaga: ajalooainelised lühijutud haaravad sündmusi näiliselt antiigist kaasajani, Hiinast Eestini, tegelikult ajavad ikka põhiliselt asju praegu ja siin."

Ega ikka aja küll, viimane jutt ("Ajaloo õgvendamine") välja arvatud; tegelikult sünnivad sealsedki sündmused Eesti NSV-s, mida minu arusaamist mööda siin praegu enam ei ole. Kui aga keegi tahab mulle selgeks teha, et keiser Wu Di õueajaloolane Sima Qian, kes karistuseks vabamõtlemise eest eunuhhiks tehti ja ometi järelpõlvede jaoks ausat kroonikat kirjutas, peab tähistama mõnd ENSV ajaloolast, siis peab see keegi hulga vaeva nägema. Mitte et ma ei usuks mõne ENSV ajaloolase aususse: neid oli terve instituuditäis, ülikooli kateedrid takkaotsa, nii et tõearmastajaid, küllap ka -jäädvustajaid pidi ju nendegi seas leiduma, aga Valtoni novelle lugedes ei tule nad mulle millegipärast meelde. Nagu ma ei otsi prototüüpi ka vesiir Al-Bahramile, kes kardab jääda ajalukku peldikuvesiiri nime all.

Ma ei tee seda sellepärast, et igasugused allegooriad ja metafoorid on mind ammu kõrini tüüdanud. Mina ei taha enam olla sotsialistlik lugeja, kes loeb üht, näeb teist ja mõtleb kolmandat. Kahtlustades seejuures, et neljas alltekst niikuinii mööda libiseb. Kui Arvo Valton pajatab mulle loo Sima Qianist, kes elas umbes sada aastat enne meie ajaarvamist, siis tahan ma uskuda, et nõnda autor ka mõtleb. Et kui Valtonil on midagi öelda ENSV ajaloolaste eetika kohta, siis kirjutab ta sellest kas artikli või jutu, pannes peategelase nimeks näiteks Mihkel Hunt ja lastes tal töötada mõnes Tallinna instituudis, nagu sünnib novellis "Ajaloo õgvendamine".

Sima Qian, hiina ajaloolane, oli igatahes täiesti reaalselt olemas nagu ka keiser Wu Di, ja pole põhjust kahelda, et tema elus juhtus midagi niisugust, nagu Valton kirjeldab. Mis omakorda annab alust mõtelda, et probleemid, mis meid vaevavad "siin ja praegu" — näe, ei saa ikka "meist" kuidagi mööda! —, on vähemasti kaks tuhat aastat vanad; on tegelikult palju vanemadki, ulatuvad ühiskonna koidikuni. Ja et meie kipume ennast hirmsasti üle tähtsustama, arvates, et kirjanik tingimata ikka ja jälle meie viiekümneaastasesse sotsialismiperioodi süüvib, korraldades maskirongkäigu Hiinast üle Rooma vanade eestlaste kaudu Edessani, et muudkui aga sotsialismi pahesid paljastada. Me kipume olema nagu noored armunud, kes on veendunud, et see tunne on tabanud just meid esimest korda inimkonna ajaloos. Eks see veendumus tule läbi põdeda nagu esimene armastuski, aga pikapeale võiks hakata maailma selgema pilguga nägema.

Võimu ja vaimu vastuolu ei ole pelk totalitaarse sotsialismi probleem, nagu ka mitte kollaboratsionism, ja ühtmoodi hädad vaevavad inimesi nii Allahi kui Kristuse vallatud maailmas. Selles mõttes on Valtoni raamat omamoodi lohutavgi. Läbi aegade on inimesed nii siin kui teistes maailmajagudes tõtt ja õigust otsinud, kurjale vastu pannud ja alla andnud, oma tegusid ja ajalugu mõtestada püüdnud. Päris tõde ei ole keegi kätte saanud, ei saagi vist, tõde põgeneb pakku kui kilpkonn Achilleuse eest; tõde on pigem protsess kui resultaat, on tee, mida mööda me peame käima.

Miks peaks eesti kirjanik kirjutama Sima Qianist? Ons mõni hiinlane kirjutanud Lehola Lembitust või Jakob Hurdast? Kui Eestis on üks kirjanik 5000 inimese kohta, siis peaks Hiinas olema 240 000 kirjanikku (ilus, aga vaieldav analoogiajäreldus), ja kes söandab väita, et keegi neist pole Lembitule ridagi pühendanud? Ja kui ka pole, on meil ikkagi põhjust rõõmustada, kui mõni eesti kirjanik oma nabast kaugemale vaatab. Sest maailm on ju tegelikult üks ja sama, nii meil kui Hiinas, nii siin kui seal seisab inimolend ihuüksi igavikuga silmitsi.

Kogumiku mõjuvamaid novelle on minu meelest "Liivimaa kuberner", — tšehhovlik lugu Andrei Vassilipoeg Belskist, ametnikust, kellele tsaari kuller hommikul teatab, et ta Liivimaa kindralkuberneriks määratud, hilja õhtul aga väärteate kummutab. Pika päeva jooksul elab Andrei Vassilipoeg läbi terve lootuste ja unistuste müsteeriumi, kuni jõuab pettumuseni, hakates pelgama võimalikke muresid, mida kõrge amet kaasa tooks. Nõnda ei olegi Vassilipoeg ülearu kurb, kui määramine tühistatakse: oma rõõmu on ta tundnud, mured aga jäid olemata.

Meenub idamaine mõistujutt mehest, kes lamas palmi all, vaatas ookeanile ja sõi datleid. Kui talt küsiti, millest ta mõtleb, vastas mees, et unistab saada suureks ja vägevaks valitsejaks, kes vallutaks terve maailma. Ja kui maailm tal käes on, mis siis edasi, päriti mehelt. "Siis lamaksin palmi all, vaataksin ookeanile ja sööksin datleid," vastas mees. — Nõnda on selle maailmavallutamisega, mis Eestiski parasjagu päevakorral. Ehk aitavad Valtoni novellid meil mõnest kompleksist lahti saada?

Aga ei, Allah kaitsku meid selle eest, et kirjandusest õpetlikku iva otsiksime, justkui oleks novellikogu mõni retseptiraamat. Valton pajatab lugusid, mis kunagi kusagil juhtunud või juhtumata jäänud, aga oleksid võinud juhtuda. Kirjanduses — nagu ajalooski — on kõik võimalik. Tõlgendamine on igaühe enese asi; kes väga püüab, võib fantaasiat pingutades peitepildilt kas või Rein Ristlaane välja võluda, enamik lugejaid läheb ehk siiski kaasa Valtoni filosoofiliste otsingutega, sest — kas on maailmas veel kuninglikumat lõbu?

ASTRID REINLA

VEEL ÜKS INDIA AVASTAMISE LUGU

M. Eliade. Maitreyi. LR nr. 3—5, 1992.

Olen mõelnud, kas on keegi kunagi retsenseerinud teost, mida ta lugenud pole. Põhimõtteliselt oleks see ju mõeldav. Piisab mõningatest taustteadmistest ja eelarvamustest, kui neile liita veel lugenute suust poetatu, peakski saama üsna esindusliku arvamuse. Mircea Eliade romaanis "Maitreyi" on üks episoodiline tegelane, andekas ja teravapilguline lehemees Lucien Metz, kes "kirjutas majandusreportaaži laevapardal hinnakirju lehitsedes ja neid sadama omadega võrreldes, ning võis sulle täpselt kirjeldada linna, kus oli vaid tund aega autoga ringi kihutanud." (Lk. 10.)

Lugesin Eliade "Maitreyi" siiski läbi, kuigi ta alguses eriti ei köitnud. Ionescu ütleb oma pseudokriitilises kirjutiseski, et romaani lugemisega tuleb vaeva näha. Lugu iseenesest on üsna banaalne, kui siirast armastuslugu tohib nii nimetada. Huvipakkuvaks muudab selle peategelaste erisugune kultuurikuuluvus. Inglasest noormehe ja bengali neiu armulugu areneb kultuurikonflikti raames ja on eri traditsioonide tõttu juba ette õnnetult lõppema määratud. Tegevus toimub Indias 20-ndate lõpul. Euroasiaatide ja indialaste vastandus läbib tervet romaani. Minajutustaja (-pihtija) Allan usub algul tõsimeeli, et on tsivilisatsioonitooja rollis, nõndaviisi Indiale kasulik. Teiste omasuguste keskel elab ta täisverelist kolonistielu, mis õigupoolest elust kodumaal suurt ei erinegi. Tal on sõbrad, tüdrukud, on *dancing*'ud ja muu meelelahutus. Kuid midagi siiski eristab Allanit kaaslastest, kelles ainuüksi indialaste välimus äratab põlgust ja kes mustanahalisi lugupidavalt kohtlevaid valgeid pilgatą tavatsevad. Ta sõbruneb Narendra Seniga, Euroopas koolituse saanud inseneriga, kes kutsub ta oma majja elama. Siit algab tõeline eksootika. Läbi loorõhukeste kardinate immitsev valgus, tavatu vaikus, maja taga õõtsuv kookospalmi latv. Ja ime ongi alanud. Elu selles majas peab Allan endale kogu aeg tõlkima, seletama. Mida tähendab üks või teine liigutus, žest, mingi komme, mida võib välja lugeda ühest või teisest suhtumisest (tihtipeale selguvad tähendused tagantjärele). Juba Maitreyi nahavärv vastandub Allani omale ja, pandagu tähele, mõlemad imetlevad vastastikku teineteise ihutooni. Ka neiu erisugune vaimsus ületab Allani endiste sõprade keskpära. 16-aastane Maitreyi kirjutab filosoofilisi poeeme (Allani hämming: mida teab Maitreyi elust, et filosoofilisi poeeme kirjutada?), avaldab värsikogu, peab ettekande ilu olemusest. Allan kaotab igasuguse huvi endise maailma vastu ja asub nüüd õiget Indiat avastama. Kindlasti annab suurepärase ülevaate India naistest ja nendega seotud traditsioonidest eespool mainitud lehemees Lucien Metz, kellele üksainus külaskäik Narendra Seni majja pidi andma ainet vastavale peatükile India-ainelises raamatus. Allanile kumab Maitreyi pingsast vaimu- ja tundeelust idamaist salapära, vaimsuse ja meelelisuse õnnelikku ühendust. Neiu kajastab talle pühadust, mis kandub üle kogu Indiale ja kõigele indiapärasele. On seegi raamat omamoodi India avastamise lugu. Siin on glütsiiniaid ja eukalüpte, jaaniusse ja lootosi, on jasmiinipärgi, beetliga punaseks värvitud huuli ja grammatikavigu. Ka ajastut vilksatab sisse: mõnel korral mainitakse rahutusi, ratsapolitsei rünnakuid, rahvuslaste vangistamist. Kord nimetatakse Gandhit.

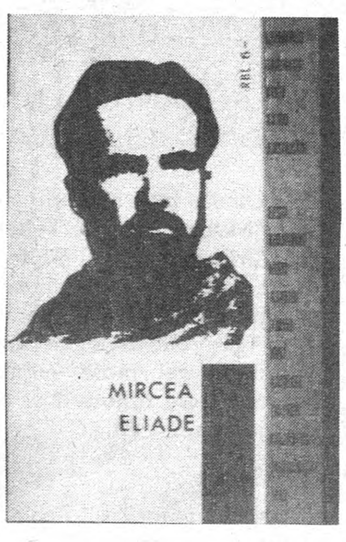

Suurtest tundeelamustest kõnelemise puhul on alati oht langeda deklaratiivsusse või sentimentaalsusse, seda on "Maitreyis" kenasti välditud. Meelelise armuloo esitamine ajalise distantsiga (kasutades kunagist päevikut) loob eelduse liigsete tundepuhangute vältimiseks ja võimaldab jutustajale asjalikku tooni ning tagantjäreletarkust. Seda kõike muidugi Euroopa poole pealt vaadatuna. Päeviku liialdusele viitavad ka mõned jutustaja enda märkused. Näiteks: "...kasutasin oma toonases päevikus višnuistliku kirjanduse mõjul pahatihti mõistet "müstika". Muide, selle sündmuse kirjeldus, nii nagu selle ühest unustatud vihust leian, on üksainus "müstiline kogemus". Olin tobe". (Lk. 53.) Aga on ka viiteid vastupidistele liialdustele: "Loen täna neid südameverega kirja pandud märkmeid, ja need tunduvad nii külmad, nii keskpärased. ...Päevik on kuiv, mittemidagiütlev." (Lk. 100.) Asjaliku tooni läbi ei lähe ime ometi kaduma — Maitreyi jääb lõpuni salapäraseks, teiseks, euroopalsele käsitamatuks, nii nagu jääb käsitamatuks tema armulugu Tagore'iga ja lõpuks ka suur kiindumus Allanisse.

Ilukirjanduse valdkond näib olevat pakkunud Eliadele paremaid võimalusi oma stiilisuutlikkust näidata kui tema hilisemad teadustööd, milles ta üht ja sama asja üha uuesti üle kipub kordama. Ent tema võrdlev usundilugu on huvitavam ja erutavam. Sellele vaatamata, et teda on kritiseeritud eri usundite liialeminevas taandamises ühele. "Maitreyi" esindab üht võimalikku sakraalset kogemust ja on sellisena omamoodi sümpaatne, jäämata siiski meelde olulise raamatuna. Olgu ta siis veel üks näide anderikka inimese vaimsetest suundumustest.

MAI TIITS

HANSAKULTUUR JA MEIE

"Kui teise mehe hobune sinu maja ees oma jala murrab, siis pead sina hobuse oma talli võtma ja terveks ravima või omanikule välja maksma, aga auk sillutises peab nädala jooksul parandatud saama," kinnitab keiserliku vabalinna Lübecki linnaõigus. Seesinane kehtis Tallinnas hiljemalt 1248. aastast kuni Balti erikorra tühistanud keisri Aleksander III-ni välja. Et inimesi hobustest madalamalt ei hinnatud, kinnitab juhtum ühe teenijatüdrukuga aastal 1529, mil too ehitusjärgus olnud Paksu Margareeta lähedal konarlikul pinnal oma jalaluu murdis, mispeale raekohus tüdruku peremehele ravikulud välja nõudis linna enda kassast. Mis ülepea puutub tänavate hooldamisse "pimedal keskajal", siis oli kombeks, et iga kodanik pidi oma majaesise tänavaosa igal laupäeval puhtaks rookima. Muidu tegi seda linnatimukas oma sulastega, priske trahvi eest majaomanikule.

Must masendus tikub kallale, kui (ja mitte ainult) tänavate kasituse nõudeid nüüdsetega võrrelda. Kõik need lõpmatud uhkeldavad jutud Eesti ja Tallinna tagasijõudmisest Euroopasse on alles kui end koduteele asutava kaltsaka (ja pesematusest haiseva) kadunud poja kõrtsipraalingud. Aga kas eneseületamiseks, ihu- ja hingesaastast puhtaks harimiseks ikka jätkub jõudu?

HANSA MÕTTEVIISIST

Kas kaubateed on Euroopa veresooned või ühe keha osi siduv luustik? Olgu sellega kuidas on, kuid kõige paremad kaubateed on veeteed ja ühiskonnale kõige vajalikum seisus on kaupmeeskond. Meri on odavaim kauguste taha viiv tee. Kaupmehe looming on sidemete sõlmimine tootjate ja tarbijate vahel.

Ei näi olevat looming vedada Lissabonist soola, Norrast kuivatatud turska ja heeringaid, Rootsist lattrauda ning vaskplaate. Ent kes tõi ihaldusväärsed ennenägematud kangad, galanterii, bižuterii, lauanõud, relvad, veinid, vürtsid, delikatessid seitsme maa ja mere tagant? Kellel oli kõige laiem silmaring, kõige laiem suhtlus ja osavam suhtlusoskus? Kellele kuulus vaieldamatu õigus nautida parimat oma kaubaretkede viljust, kanda toredaimaid rõivaid, karusnahku ja kallite kividega ehteid, lastes noobliks mukkida ka oma naisi ja tütreid? Kel oli suurim õigus linnakommuuni asjus sõna võtta ja otsuseid langetada, nende täitmist nõuda ja kontrollida?

Eks ikka linna tõelisel isandal, kaupmehel. Muidugi mitte kraamipoodnikul, kes oma vürtspoes ise jahu ja heeringaid kaalus, vaid hanseaadil, kaugesõidukaupmehel, kel õigus Marseilles' Püha Viktori kaitse all seisnud suurkaupmeeste Suurgildi kuuluda. Hansa keel oli *plattdeutsch*. Sellega võis hakkama saada Gibraltarist Konstantinoopoli või Moskvani. Peamised hansakontorid olid Staalhof Londonis, Peetriõu Novgorodis, kontorid Bergenis ja Brügges. Hanseaat võis end otsekui kodus tunda umbes sajas Hansa Liitu üheaegselt kuulunud linnas (millest mõnedki, nagu Köln, olid meredest kaugel). Hansalinnade ühendus tagas laevateede kaitse mereröövlite ja kohalike valitsejate omavoli eest. Hansa suurim poliitiline triumf oli võit sõjas Taaniga. "Liivimaa maja", sealhulgas Tallinna, Tartu, Pärnu ja Viljandi suurim eelis oli ühiselt ja kogu hansa nimel hallata vene kaubanduse tugipunkti Novgorodis. Sild ida ja lääne vahel, üle Maarjamaa, oli valmis ehitatud XV sajandi alguseks ja toimis mõningatele viperustele vaatamata kuni Liivi sõjani.

Eesti suitsutaredes pekstud rukis, Vigala linad, Lasnamäe paas, Tallinna Kõismäe eeslinnas valmistatud laevaköied ja karepiheie leidsid hansakaupmeeste kaudu tee Euroopa turgudele. Kaupu ja saadusi, mis jõudsid tänu hansakaupmeestele meie turgudele, ei jõua üles lugeda. Vaadakem Tallinnas säilinud viilmajade ja kirikute võlvidepealsete kaubaluuke teadmisega, et neid kaubandusarhitektuuri säilmeid on alles alla kümnendiku kunagisest. Iga keskaegse kodanikuelamu mahust kuulus vähemasti üks kolmandik salve- ja aidaruumide alla. Pole tarvis eriti palju kujutlusvõimet, mõistmaks linna läbinud tohutu kaubavoo tähendust maalt linna tulnud eestlastele. Voorimehed ja kärumehed, mündrikud ja veevedajad, õllekandjad ja soolatampijad, puusepad ja köiepunujad, kaalujad ja kivimurdjad, kiviraidurid ja müürsepad, madrused ja veel paljude teiste erialade käsitöölised ning töömehed elatusid sadama- ja kaubalinna toimingutest.

Kaupmeeste mõõduandvus linnas ei tarvitsenud tähendada igakülgset diktaati. Kogukonna huvidest lähtudes tuli seisuse huve mõneski asjas vabatahtlikult piirata kogukonna huvidest lähtudes. Maikrahv valiti ainult Suurgildi või Mustpeade liikmete hulgast, kuid "laskurite kuningas" oli ka Olevi ja Kanuti gildil. Kaupmeeste mõistlikku enesepiiramise näiteks on keeld Tallinna sisse vedada neid käsitööfooteid, mida suutsid valmistada linna omade tsunftide meistrid. Suurgildi põhimäärus lubas igal kaupmehel sooritada navigatsioonihooaja vältel ainult ühe kaugreisi. Sundvõrdsustamine — seisuste kaupa — avaldus ka rõivastus- ja pulmamäärustes, takistades priiskamist, üksteise ületrumpamist ja võõraste sulgedega ehtimist. Ei saanud kõne alla tulla, et õlleputka müüjanna — nagu tänapäeval tikub olema — end arsti või õpetaja emandast toredamalt ehib ja kallimalt riietab. Iga inimese rõivamaterjalist, karusnahksetest manustest, ehete materjalist, hulgast ja laadist pidi tema seisus näha olema.

Foto: E. RAIDKÜLA

Üle ilma olevat armulaulud Liivimaale kokku lennanud, kinnitab kroonikakirjutaja Balthasar Russow. Ka lood õilsatest armastajatest, nagu Tristan ja Isolde. Ka nende kujutajad, sest Tallinn ei vedanud ainuüksi võõrsil loodud kunsti sisse, vaid lõi ka oma.

Foto: J. KUUSKEMAA

Nagu kõik liha saab rohuks, nõnda pidid ka meie esivanematest, kelle paganust kehastab lohe, Euroopasse integreerituna kristlased saama, sest viinamarjaväät vanas kunstis on armulauaveini, ei kõrtsikäraka märgiks. Aknapalereljeef Viru 11 hävinud majast.

Hansalinna elukorraldus välistas haltuurategemise ja liigkasu ahnitsemise. Vaid väljaõppinud meistril koos oma sellide ja õpipoistega oli õigus erialaseks tööks, mitte isehakanud vusserdajatel. Tsunft ja magistraat vastutasid käsitöömeistrite materjalide ja töö kvaliteedi eest. Iga tellimus pidi olema täidetud kolme kuu jooksul. Uut tellimust ei tohtinud enne võtta, kui eelmine täidetud. Töötasu võis võtta ainult kindla hinnakirja kohaselt, mitte rohkem. Kes üle normi tasu võttis, pidi maksma trahvi: kolm korda niipalju, kui ülemäära küsitud — üks osa kundele tagasi, teine tsunftile, kolmas linnale trahvirahadesse. Tööhindeid kontrollisid rae poolt määratud "tsunftiisandad". Vahel jäid hinded aastakümneteks muutumatuks, sõdade ja inflatsiooni aegu tõsteti neid aasta-paari tagant.

Aus töö ja aus äri — need olid elu kaks tugisammast, tulenedes omakorda kolmandast (või esimesest?) — kristlikust maailmavaatest. Vastristitute maal oli kristlus paganluse sugemetega läbi põimunud, kuid kirikuisadki tolerantsemad: meil ei tuntud keskajal inkvisitsiooni ega enne reformatsiooni nõidade põletamist. Tuleriidale võis sattuda küll: vekslite või muude väärtpaberite võltsimise eest. Raha rikkujad hukati katlas keeva õliga. Vargal raiuti maha parem käsi. Kulla, hõbeda või tina proovi alandanud kullassepp või tinavalaja aeti kolmandal vahelejäämisel tsunftist välja ning kaotas ka linna kodakondsuse. Kodakondsus, nüüdne murelaps? Polnud riigi, vaid linna kodakondsus. Seda ei saanud paljud põliselanikudki, hulkuvatest ja keeleoskuseta võõrtöölistest rääkimata. Ainult need, kes võeti meistrina ühte või teise gildi, pälvisid au ja kohustuse kodanikuvande andmiseks, jagamaks oma elu linna kogukonnaga nii hüves ja õitsengus kui ka sõjas ja katsumustes. Keeleoskuse nõue oli harva fikseeritud tsunftide põhikirjades (1393. aasta kullassepaameti skraas keelati küll otsesõnu võtmast õpipoisiks eestlaste lapsi), kuid enamiku tsunftide asjaajamise keeleks olnud saksa keel (Kanuti gildis) lihtsalt välistas umbkeelsete meistriks, selliks või õpipoisiks saamise. Olevi gildis oli ilmselt ka umbkeelseid eestlasi, sest miks muidu oleks ordumeister Hermann von Brüggeney Tallinna-visiidi ajal 1536. aastal kirja pandud *undudesche* (mittesaksa — s.t. eesti keeles) vandetekst ülesütlemiseks osale kodanikest. Saksa-eesti kakskeelsus kuulus meie linnade traditsioonilise elulaadi juurde.

HANSA PÄRAND

Liivi Ordu võimutsemise aega eestlaste mail on väsimatult kirutud, kuid sellesama aja linnad ja linnused, kirikud ja kunstitööd sunnivad tunnistama ajastu rikkust, tohutut loomepotentsiaali ning integreeritust hansaruumiga. Mõned häbematud ajaloolased on stagnaajalgi kinnitanud, et Tallinna linna õitseaeg algas Hansa laoplatsi õiguse saamisest (1346) ja kestis kuni Ivan Groznõi vägede tulekuni (1558), mitte alates sm. Andrei Ždanovi tulekust 1940. aasta juunis.

Olen kuulnud sakslasi kinnitavat, et Tallinn on kõige paremini säilinud hansalinn ajaloolises saksa keeleruumis. See väide võib panna mõnd eestlast ebamugavustundest jõnksatama. Ent oleks aeg alaväärsuskomplekslikust saksluseallergiast loobuda. Ei saa üle ega mööda hansakultuuri saksa dominandist. Seepärast ei maksa noore Paul-Eerik Rummo kombel väita, et "võõrad meile kõik need gootikad", omad vaid kivid ja kadakad. Rahunegu rahvuslased, võrreldes Tallinna mis tahes teise hansalinnaga. Tallinn on oma käänuliste tänavate, viilmajade ja nõeljate kirikutornidega sarnane Lübecki, Riia ja Wismariga, ega ole ka. Meil muidugi on otsest hansaimporti nagu mõned toredad keskaegsed altarid, aga ka võõrsilt tulnud ehitusmeistrid, olgu Gert Koningk Vestfaalist, Clemens Pale Poolast, Toomkirikut alustanud dominikaani mungad või Niguliste põhimüürid rajanud ojamaalased, kõik nad on pidanud end sobitama kohaliku halli paega, sademeterohke kliimaga ja naabermailt ähvardava sõjaohuga. Kõik kokku on ilmale toonud Tallinna arhitektuurikoolkonna mille loojate seas on alati olnud rohkem eestlasi kui muulasi. Ja tagantjärele pole enam tähtis, mis rahvusest meister juhtis ühe või teise ehitise rajamist. Muidugi on eestlasel meeldiv teada, et Oleviste sai oma hiigelbasiilika kuju Andreas Kulpesu(u) kavandamisel, "Marsi talli" arsenalimaja ehitas Hans Kotke, Niguliste Antoniuse kabeli Harku talupoegadega suguluses olnud Andreas Kam(m). Ent see ei tähenda, et mõne Kopenhaagenist, Reinimaalt või Stockholmist tulnud meistri rajatised vähem olulised, vähem väärtuslikud või võõramad oleksid.

Mõned Tallinna kodanikupojad on end hansa-ajal Euroopaski suureks teinud. Bernt Notke ja Michel Sittow on tuntuimad "hansakosmopoliidid" oma Tallinna-isaduse ja tegevusraadiuse poolest.

Vaadatagu veel kord Tallinna Niguliste kunstiväärtusi hansa vaatevinklist: siingi on valdav Hansa ringi kunst. Tasemel, mis teeks au igale hansalinnale.

Me pole sageli suutnud või tahtnudki mõtestada oma osadust hansaga, mis kiirgab nii ilmselgelt ehitus- ja kunstipärandist. Oleks aeg eelkõige mõtestada vaimset ja eluolulist tausta ajal, mil Eesti tõepoolest kuulus Euroopasse. XII kaasaegsed hansapäevad, mis toimuvad Tallinnas 11.—14. juunil, peaksid andma soodsa tõuke mineviku katkenud lõime sidumiseks tulevikuga.

JÜRI KUUSKEMAA

KATSED IMET TABADA

E. VILDE "TABAMATA IME" EESTI DRAAMATEATRIS

Eeva Marland — Maria Klenskaja

Foto: GUNNAR VAIDLA

Priit Pedajas tuli Draamateatrisse ajal, millal Eesti püüab end jälle vahendeid valimata Euroopasse upitada. Sobivamat hetke "Tabamata ime" lavaleseadmiseks oleks raske leida. Pealegi on nii lavastaja kui ka peaosatäitja Sulev Luik 1975. aastal Panso kooli VII lennu diplomilavastuses sama draamaga samas teatris juba kokku puutunud. Tookord oli lavastajaks Merle Karusoo.

Pedajase "Tabamata ime" esimesed kümme minutit kulusid mahajahtumisele. Järgmise veerandtunni veetsin kõrvutamiste ja mälulaekais sorimisega. Mõistuspäraselt jäik Luik Leo Saalepi osas manas silme ette Kibuspuu kunagise varjundirohke plastika, Garmen Tabori soolod ja repliigid aga veensid, et iga algaja näitlejanna ei ole Anne Paluver (ehkki osalahendus iseenesest püsib muidu Karusoo-Paluveri Lillile väga lähedal). Esimese vaatuse lõpuks jõudsin aga järeldusele, et etenduse rütm logiseb, algus venib, tempod pole õiged, näitlejatööd on rabedad. Järgmistes vaatustes tuli lisaks veel too mõttetu ringiratast seerimine ümber mööblitükkide.

Hakatuseks kandsin kõik esietenduse tooruse arvele, kuid teistkordne vaatamine 6.mail kinnitas, et lavastuse põhiplaanis vaevalt miski muutub. Ükskõnes mõne näitleja (Sulev Luik ja maalija Magnus Kulli kehastav Tõnis Rätsep) rollijoonis on täpsustunud ning etenduse rütm enam-vähem paika saanud. Ka ei lähe finaal nõnda isevoolu nagu esietendusel.

Priit Pedajas ise on "Päevalehele" (28. aprill 1992) pihtinud, et teda huvitab "Tabamata imes" eelkõige kunstniku väsimuse teema, kunstnik ühiskonnas. Sinnapoole tema ajavaimust tingituna puhuti liigratsionaalne režiilahendus tüüribki.

Kui Kibuspuu Saalep leidis tuge klaverist, siis Sulev Luik otse kardab seda instrumenti. Korduvalt astub ta, täis otsustavust, klaveri juurde, avab selle kaane, silmitseb klahve ja tõstab korraks käedki, kuid suleb siis kähku kaane. Häält teeb klaver vaid korra ja ka siis Lilli Ellerti käe all, kes pärast oma purustavat lõpumonoloogi võtab aina ühtesid ja samu akorde. Vaatesaalis kõmavad need kui matusekellad hullunud helikunstnikule. See on etenduse emotsionaalne kõrgpunkt. Muidu hoiab Pedajas emotsioonid sordiini all, jättes täpsema osalahenduse küll näitleja kujundada. Teda toetab **Pille Jänese** napp, üksnes kõige hädavajalikumaga piirduv lavakujundus.

Seekordse "Tabamata ime" peaosalistest jääb **Garmen Tabor Lilli Ellertina** selgelt oma rollile alla. Esimesest etteastest peale puudub näitlejannas loomulikkus. Külmust, kaalutlevust ning isegi armastust ta vaid markeerib, tema häälest ja ilmeist kumab võidurõõmu hetkilgi läbi ükskõiksus. Samuti ei hoova Taborist niisugust võimukust, eneseupitamise tungi ja traagikat, mis omaaegseile arvustajaile andis põhjust kõrvutada Lilli Ellertit Ibseni Hedda Gableriga.

Problemaatilisem on lugu **Maria Klenskaja Eeva Marlandiga.** Selle emantsipeerunud naise malbusele ja tarkusele seltsib niisama palju kalkuleerivat ülbust nagu Lilli Ellertilgi. Tema õiglus on halastamatu ja hingetu ning mitte päris omakasupüüdmatu. Iseäranis suhetes Leo Saalepiga. Kiidetud päikesenaist, toda heledat ja läbipaistvat, aimub vahel naeratavas Eevas. Autor on proua Lauritsa suhu pannud repliigi, mis väidab Marlandis liiga palju verd olevat. Paraku toda verd, elujanu või külgetõmbavust laval ei näe. Kuid see on pigem Vilde probleem. Autor, püüdes oma lemmikut näidata kõigiti täiusliku-

TAASTULEKUD

EHK "MAARAHVAS" JAKOB MÄNDMETSA JUTTUDE JÄRGI "VANEMUISES"

Jakob Mändmetsa "Teoste" kaks paksu köidet 1956. a. tõstsid ta välja unustuse hõlmast, teine taastulek sai teoks kolm aastakümmet hiljem novellivalimikuga "Kui valgus tuli" (1987) ning praegu on toimumas kolmas taastulek: "Vanemuises" on toodud lavale hulk Mändmetsa juttude motiive ja tegelasi.

Teatriteksti "Maarahvas ehk Valgus tuli" on kokku pannud Osvald ja Jaan Tooming, kusjuures viimane on ka lavastaja. Esti Kittuse kunstnikutöö on leidnud lavastusele põhikujundi Linnutee ja muu tähistaeva eesti rahvapärasest kujutluspildist ning selle ehk liigagi konkreetseks maalinud. Igatahes Kaksikute tähtkuju väljendamine kahe beebipambuna paneb muigama. Jaan Toominga ideekavatsus jääb aga kauaks mõistatuseks ning selgub õigupoolest lavastuse finaalis - hingede aja epiloogis. Isa ja poeg Toomingale on inspiratsiooni pakkunud esmajoones järgmised Mändmetsa novellid: "Lahjavere tumm" (1900), "Kui valgus tuli" (1901), "Raha" (1901), "Ahervare" (1904), "Teelahkmel" (1905), "Kiir kaugusest" (1916) ja "Tõnis Krootus" (1918).

Just Krootuse perekonna lugu on Toomingaid enam huvitanud. Et praegu on käsil kolhoosisüsteemi likvideerimine ja talude taastamine, siis on raskuspunkti säärane asetamine igati mõistetav ja ajakohane. Etteheiteid võiks teha hoopis vastupidisest kandist: miks ei ole eri juttude motiive ja süžeesid järjekindlamalt ühendatud ühe talu käekäiguks? Toomingad on jäänud näidendi kirjutamisel poolele teele: süžeejupikesi ja tegelasi on palju ning kompositsioon ei pingestu. Praegu on vaja vaatajal tutvust teha vähemalt kolme sulasega (Mart, Tiit ja Toomas), peremehi ja perenaisi on lavale toodud veelgi rohkem. Vähese teksti ja lühikese tegevusajaga on aga näitlejal raske karakterit luua. Kas novelli "Teelahkmel" noore ja vana sugupõlve eluvaadete esitamiseks on just hädavajalik tuua lavastusse veel üks taluperemehe variant piiblit lugeva Heikki Haravee näol? Noore ja vana põlvkonna konflikt esineb ju teravalt ka Krootuse peres, ehkki teisel pinnal. Millegipärast on lavastuses Tõnis Krootus nimetatud Juhan Krootuseks. Täiesti väär on endise sulase Tiidu nimetamine ajutisel kavalehel Karumäe paruniks. Parun on eeskätt aadlitiitel; eesti keeles saanud küll ka mõisniku kõrvaltähenduse, kuid põhiliselt novellile "Ahervare" rajatud 6. pildis pole tegemist kummagagi: Tiit on üsna tagasihoidlik asunik, kellest ei saa isegi karjamõisa omanikku, vaid kes peab lõpetama hoopis vallavaesena.

Mändmetsal on kaks novellikogu - "Isa talus" ja "Küla", niisiis on ta kujutanud mõlema mõiste taga seisvaid tõsiolusid. Millegipärast on Toomingad kahest võimalusest valinud just küla esitamise ning toonud lavale hulga tegelasi. Eesti maarahva puhul on aga vastandina venelastele talu külast hoopis suurema tähendusega.

"Maarahva" lavastuse nõrkused peituvad eklektilisuses, dramaturgilise materjali mitmesse harru kiskumisel. Ei mõju näiteks 7. pildis esitatud õitsiliste jutud. Mändmetsal on küll vastava nimega raamat "Õitsiliste jutud" (1901), kuid lavastuses pakutavad lood ei pärine sealt, vaid Kirjandusmuuseumi kogudest, nähtavasti Setumaalt või Ida-Võrumaalt, kus apostliku õigeusu traditsioonide mõjul on Jeesusest saanud rahvajuttude ja -laulude tegelane. Saaremaad ja Edela-Eestit kujutavale Mändmetsale on need motiivid aga võõrad. Üldse on lavastuses tehtud liiga suur panus jutustamisele. Ometi oleks võinud õppust võtta kas või Brechti eepilise teatri nii teooria kui ka praktika ummikusse jooksmisest või "Vanemuise" enda Gailiti novellide lavastamise (A.E. Kerge) ebaõnnestumisest (vt. "Lõunakaar", 26. IV 1991).

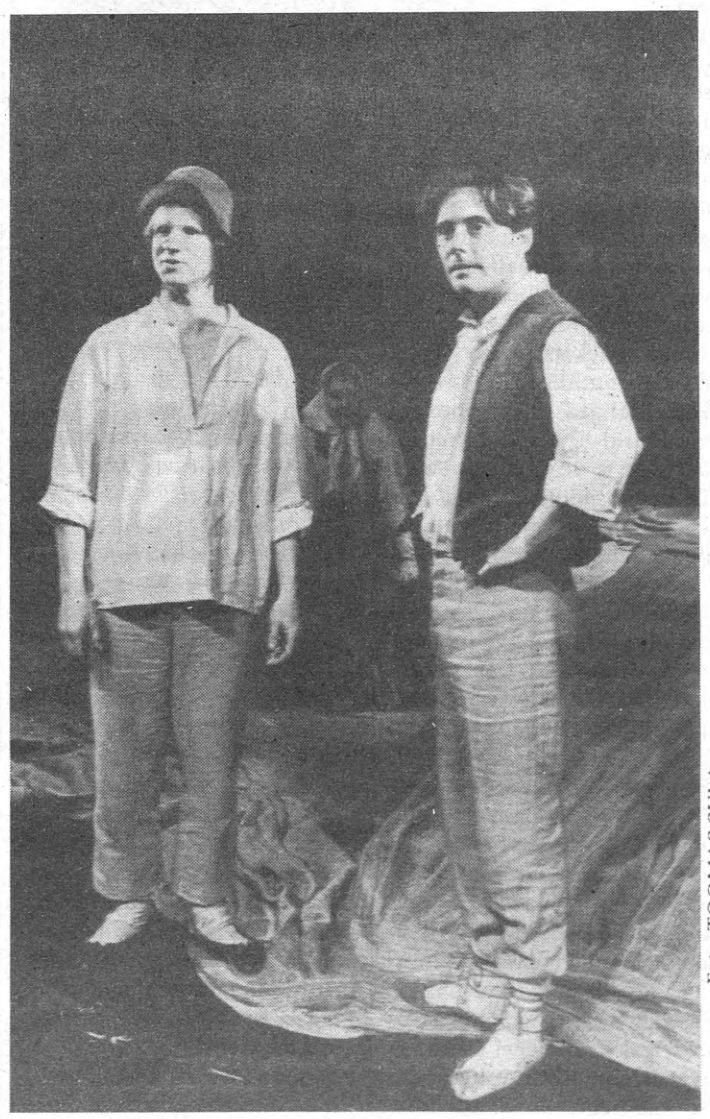

Foto: TOOMAS SULA

Sulane Tiit — Hannes Kaljujärv, Juhan Krootus — Andres Dvinjaninov.

Jutustamisest pääses mõjule vaid viimane - Ants Anderi pihtimus külakarjase eluloost, mis kulmineerus raha kinkimisega lasterikkale emale. Ohverdamine ja annetamine on üldse lavastuses tähtsal kohal, moodustades ühe juhtmotiivi. 3. pildis on see ohverdamine sümboolsel tasandil: külanõid Ingel (Tiia Porss) ohverdab maajumalatele hõbedat preesi küljest haige lapse tervendamiseks, 8. pildis ohverdab Lahjavere tumm (Aivar Tommingas) oma elu jooksul kokkukerjatud rublad samuti haige lapse arstimiseks. Lahjavere tumma näitamisega koguni kahes pildis saavutasid lavastaja J. Tooming ja näitleja Aivar Tommingas suure efekti: tegelasel pole lausuda ühtegi sõna, ent ometi paneb ta end maksma ning jääb meelde.

Muudest piltidest mõjusid need, kus hakkas kõlama aktuaalne alltekst. See jäi kõrvu juba 3. pildis, kui rõhutati mõtet, et just maa toidab inimest. Päevakohaseid mõtteid tekitas ka novellile "Tõnis Krootus" rajanev 5. pilt, kus toonitati eri sugupõlvede konfliktseid seisukohti, üle hulga aja suutis siin meeldejää-

na, on unustanud talle andmast hinge. Eeva Marland on kunstlik triiphoonetaim, kellele ka Klenskaja kogemustega näitlejal ei ole kerge elu sisse puhuda. Tundub ometi, et edaspidises lavaelus tungivad enam esile Eeva need iseloomujooned, mis teda Lilli Ellertile lähendavad. Kleopatrat või Medead on omajagu ju mõlemas.

Leo Saalepis (Sulev Luik) häirib miski, mis kuulub pigem filmi suurde plaani kui teatrilavale. Saali heidetud "sügavamõtteline" pilk ei suuda siin väljendada hingevalu. Ei aita sellele kaasa ka välise närvilisusega seltsiv rabedus. Mõneti on Saalep küll ühiskonna ohver, ent tema traagika peitub esmalt ikka psüühikas, isiksuses. 6. mai etendusel oli Luige osatäitmises rabelemist vähem, rõhk kandus rohkem tema usule oma andesse.Siiski tundub paiguti, et näiteks Jüri Krjukovi Ivanovi hoiakutes või žestides on rohkem kunstniku hingeahastust kui Luige Saalepi sõnades. Rolli läbitundmine ei ole veel lõpuni jõudnud.

Mõni sõna ka nn. seltskonnast. Materjali tihendamise nimel on lavastaja siin teinud üksikuid pisikärpeid ja taandanud mõne väheütleva tegelaskuju (karskuspropagandistist advokaat Kurg). Lavastusele tervikuna tulevad need muudatused kasuks. Nii jääb kogu ümbritseva eesti ühiskonna hääletoru ülesanne peaasjalikult **doktor Vaigu (Enn Nõmmik)** kanda, kes seda vahelduva eduga teebki. **Ivo Uukkivi Kõrendilt** oodanuks rohkem nooruslikku kirge. Kui selle rolli juures veel silmas pidada "Noor-Eesti" liikumist ja konkreetsemalt Bernhard Lindet, nagu Vilde-uurijad kirjaniku kirjadele toetudes väitnud, jääb Uukkivi osatäitmine üpris õõnsaks. Suuresti kandub öeldu muidugi näitleja väheste lavakogemuste arvele.

Saalepi kontserdile järgneva finaali tõmbenumber on aga dirigent Raimund Kulli näoliseks grimeeritud nimetu joodikust seltskonnalõvi (kavalehel seda tegelast ei ole!), ühiskonna kõverpeegel, kelle külaline Noorsooteatrist **Andrus Vaarik** kauaks mällu kinnistab. Teistest kõrvalosalistest tõstkem eriti esile **Tõnis Rätsepa Magnus Kulli** ja **Merle Palmiste Juta** kosutavat värskust ning loomulikkust.

Kokkuvõtvalt: arenguvõimalusi lavastuses on, kuid tipptasemel näitlejatöid ei ole ega tule. Antagu siinkirjutajale andeks, kuid ma ei suutnud Draamateatri "Tabamata imes" imet tabada. Või ei suuda ma seda hoopis.

ARNO OJA

---

va rolli esitada Andrus Eelmäe noore Jaan Krootusena. Lembit Eelmäe äitsiliste juttude pajatajana ja 10. pildis jõuka peremehena ei suutnud aga senistele osatäitmistele midagi lisada. Nahaostmise stseenis oli pealegi äranuditud Mändmetsa tekst, ehkki karjase pihtimusest jäi meelde tark soovitus ka tänastele ärimeestele: kasulikum on elavdada kaubakäivet väikese vaheltkasuga kui loota kasumi saamisele kõrgete hindadega. Mõjus ka Ao Peebu ja Herta Elviste mälestuslik dialoog 9. pildis, kuigi lugemike raudvaraks muutunud novell "Kiir kaugusest" on ehk rohkem nauditav vaiksel omaette lugemisel. Tahaksin kiita ka Tiidu (Hannes Kaldjärv) ja Mari (Merle Jääger) armastusstseeni 4. pildis.

1. pildi suure sümboolse jõuga lambi süütamise stseeni kippus rikkuma sulase Mardi liiga äge ja valjuhäälne reageering. 2. pildis pistis aga karjuma (lavastaja soovitusel?) Andres Dvinjaninov peremees Krootuse rollis. Aga eesti maarahvas eelistab oma vastakaid seisukohti väljendada pigem vaikselt, karjumist kostab üpris harva.

Paljude tegelaste ja piltidega lavastuses on tähtis rütm. Suuremaid rütmiühikuid lõi laulukoor algul Cyrillus Kreegi lauludega, lõpuks aga ka tema "Reekviemi" kahe osa esitamisega. Ent koor seisis laval kontserdirõivastuses ning see suurendas omakorda eklektilisuse muljet. (J. Tooming on ju "Ugalas" saavutanud suuri efekte kostümeeritud kooridega.)

Lavastuse kulminatsiooniks muutunud finaalis selgub, et J. Tooming ei tahtnudki Mändmetsa "Maa jõu" jälgedes eriti talu ülistada, vaid luua filosoofilis-religioosse lavastuse inimliku rüsina ja ahnitsemise mõttetusest, maapealse elu üürikesest ajast ning igaviku lõputusest. Küllap just sellepärast on antud rohkesti ruumi religioossetele motiividele. Kuid Mändmets ei sobi sellise filosoofia väljendajaks, ta oli tavaline luterlane, kes maalis küll meeleolukalt jõulude hardust, kuid muul ajal suhtus kirikusse üsna kriitiliselt. Pealegi ei olnud ükski lavastuse tegijaist otsinud üles Mändmetsa ainukest religioosset novelli "Pidulaud jõuluõhtul Toolamaa kirikus" (1927). Religioosse-filosoofilise sisu väljendamiseks andnuks rohkem tuge näiteks Uku Masingu või Ain Kalmuse looming. Kas "Maarahva" lavastus peaks tähendama ka pietismi taastuleku igatsemist? Vaevalt, isegi kristlus üldisemal kujul näib J. Toomingale tunduvat liiga kitsana, epiloogi on ta toonud ka paganlikust antiikmütoloogiast Acheroni paadi koos Charoniga. Tundub, et J. Tooming on tahtnud edasi arendada naistelavastuses "Põrgupõhja uus Vanapagan" väljendatud mõtteid ja meeleolusid, luua sellele teatriteosele paarimehe, kuid praeguse näidendi väheõnnestunud kompositsioon ja lavastuse eklektilisus ei ole lasknud sündida "Põrgupõhjale" konkurenti.

OSKAR KRUUS

ÜKS SAKSAMAA, KAKS FESTIVALI

Väidetavasti algab maailmas iga päev üks filmifestival. Mõned arvestatavad festivalid on igal aastal välja pakkunud Saksamaa.

STUTTGARDI RAHVUSVAHELINE ANIMAFILMIDE FESTIVAL

on eriti pärast Varna ja Zagrebi mõistetavail põhjusil eemalejäämist jõudnud Euroopa esiritta. Märtsi lõpul võis Stuttgardi *Theaterhaus*'i kolmes saalis vaadata suurt hulka filmiprogramme.

Ülevaateprogrammidega olid kutsutud Ungari, Šveitsi, Poola, Vene, Valgevene, Ukraina, Eesti. Oma animatsioonikoole tutvustasid Newport, London, Tilburg, Kassel, Bristol, Moskva, Šanghai. Isikuprogrammidega esinesid vennad Quayd ja David Anderson Inglismaalt, Kihachiro Kawamoto Jaapanist, Jerzy Kucia Poolast, Garri Bardin ja Juri Norštein Moskvast. Huvilised võisid jälgida kompuuteranima toodangut, nautida erootilist animatsiooni aastaist 1925—1990.

Üheks sündmuseks oli kahtlemata Priit Pärna öine *performance* "THE DEATH OF DARK ANIMATION IN EUROPE". Selg publiku poole, vedas üleni valgesse rüütatud P. Pärn nelja tunni jooksul valgele seinale musta joont. Tumedates riietes vabatahtlikud abilised kord joonistasid midagi seinale, kord kustutasid joonistatut. Elektroonilise muusika seadeldiste taha barrikadeerunud Kalle Laar täitis ruumi eriskummaliste helidega. Kogu toimuv fikseeriti filmikaameraga, iga viie sekundi järel kaader.

Festivali põhikonkursile oli valitud ligi 50 filmi. *Grand prix*'sid anti välja kaks — P. Pärnale "HOTELLI E" ja sümpaatsele tšehhitarile Michaela Pavlátovále humoorika joonisfilmi "RECI, RECI, RECI..." eest. Seekordne žürii näis üldse olevat eriliselt naerulembene: paremuselt kolmandaks filmiks tunnistati inglase Daniel Greavesi "MANIPULATION". Inimkäsi joonistab paberile Disney stiilis mehikese ja lõbustab ennast (pealtvaatajaid?) mitu minutit mehikese siiasinna loopimise, kokkukägardamise või lihtsalt ärakustutamisega. Lõpuks viskab käsi joonistatud mehikese paberikorvi. *Happy end*'i huvides ronib too sealt loomulikult välja.

Kui Stuttgardi festival leidis aset kuuendat korda, siis

OBERHAUSENI RAHVUSVAHELINE LÜHIFILMIDE FESTIVAL

kandis märksa auväärsemat järjekorranumbrit — 38. Kuulus eksperimentaalfilmide festival toimus tänavu deviisi all "WAY TO THE NEIGHBOUR". 30. sponsorfirmat võimaldas korraldajatel välja valida ligi sada dokumentaal-, lühimänguja animafilmi. Lisaks peeti festivalil mahukas reklaamiseminar, HDTV sümpoosion, USA kinokoolide retrospektiiv — NEW YORGI *UNIVERSITY-TISCH SCHOOL OF THE ARTS* programmis ka Oliver Stone'i ja Marin Scorsese üliõpilastööd.

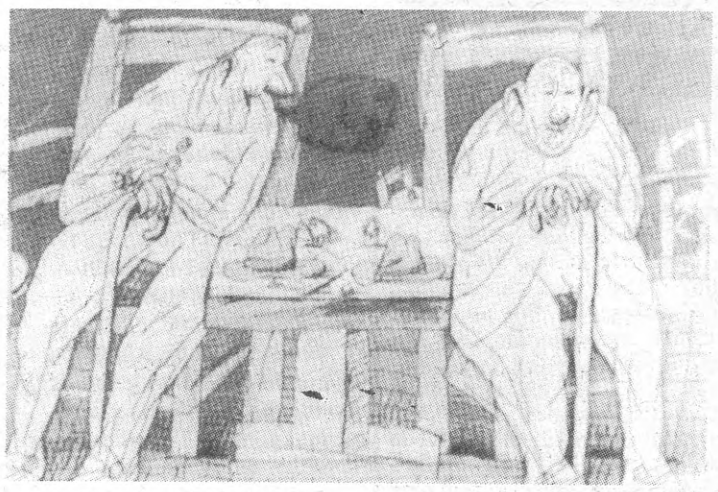

*Kaader ühest **grand prix**' pälvinud filmist "Reci, reci, reci..."*

Festivali põhisündmused kulgesid aga kolm korda päevas à 2 tundi LUISE-ALBERTZ-HALLE peasaalis. Termin "eksperimentaalne" kindlaks kilbiks ees, pajatasid kinematografistid iseenda ja maailma valudest. Keegi ameeriklane oli kümme minutit filminud oma surivoodil liikumatult lamavat ema... Kanadalase aegluubis jäädvustatud 18 minutit kestvas loos tõuseb ametnik laua tagant püsti, võtab kaabu ja mantli ning lahkub büroost... Saksa filmis taotakse jalgupidi lakke riputatud, venekeelsete tätoveeringutega tsirkuseartisti 5 minutit vastu kahte suurt plekktahvlit. Esiplaanil tantsib võistlustantsijate paar samal ajal Straussi kuulsat valssi... Rootsi filmis joovad mees ja naine köögis 14 minuti vältel ära kuus tassi kohvi ja korrutavad vahetpidamata: rabarber, rabarber, rabarber...

Festivali kaks peapreemiat said rootslanna Mona Hoel ja saksa duett Dieter Reifart—Bert Schmidt. Rootslanna "THE BEAUTY AND THE BEAST" oli omapärane nägemus talvel metsatööd tegevatest meestest ja hobustest, taustaks kõlamas Mari Boine Perseni ja Arvo Pärdi muusika. Sakslaste "THE SUITCASE" oli portreefilm näitlejanna Nicole Guiraud'st. Põrandal lebab avatud kohver, selle sees ja ümber hulk esemeid. Näitlejanna räägib esemete kaudu oma elulugu. Lapsepõlv, meri, põgenemine Alžeeria sõja eest, pagulasaastad...

Ühe auhinna võitis Geneviève Mersch Belgia-Luksemburgi filmiga "RED BRIDGE". 1966.a. ehitati Luksemburgi kaht mäekülge ühendav sild. Silla all on maantee ja alevik, aastate jooksul on üle saja inimese sillalt hüpates sooritanud enesetapu. Filmis räägivad aleviku elanikud allahüpanutest. Keegi kurdab, et ei saavat enam rahulikult süüa: mõni aeg tagasi kukkus üks enesetapja läbi katuse otse tema kööki. Kaks naist vaidleb, kas allahüpanu elektrijuhtmetega äralõigatud pea veeres paremale või vasemale. Perekond annab filmigrupile intervjuud, laps, rivistanud nukud lauaservale, lükkab samas nukke ükshaaval põrandale...

Mitme Aafrika filmi põhiteemaks oli mehe suguline potents. Näib, nagu oleks mehelikkuse võime üks Musta Mandrit ülal hoidvaid vaalu. Hollandi alžeerlase Karim Traida filmis "IMPOTENT" jääb Pariisis ehitustöölisena leiba teeniv alžeerlane korraga impotendiks. Koduküllа naasnud mehe olukord on troostitu: sõbrad pööravad selja, naine läheb ära, lapsed ja vanamutid näitavad näpuga, ka lihane isa ei suuda nördimust varjata.

Festivali emotsionaalsemaid filme oli poolaka Maciej J. Drygasi "HEAR MY CRY". 1968. aasta sügisel süütas ennast suurel sotsialismi ülistaval laulu- ja tantsupeol Varssavi Keskstaadionil protestiks Nõukogude Tšehhoslovakkia-invasiooni vastu põlema Ryszard Siwiec. Põlevast mehest säilis imekombel seitse sekundit amatöörvõtet. Film koosneb intervjuudest pealtnägijate, vaimuliku, abikaasa ja viie lapsega. Kõlavad vastandlikud arvamused toimunu kohta. Põlev inimene jõuab ekraanile alles lõpukaadrites.

Teatavat elevust festivali pressis tekitas venelane Vitali Manski. Oma filmis "ARMASTUSE ETÜÜDID" näitab ta üht saksa sõjavangide kätega Moskva südamesse ehitatud maja. Filmi tegevus toimub tänapäeval ja kannab tugevat nõukogude pitserit: elanikud ei suhtle omavahel, peljatakse kuritegevust, paljud meenutavad soojalt lähimöödanikku, keegi nahkpintsakus vanake teatab, et ta on sündinud täpselt suure revolutsiooni päeval, seega ei ole ta hinganud sõõmugi Tsaari-Venemaa õhku. Aeg-ajalt kasutatakse dokumentaalkaadreid — kedagi justkui jälgitakse. Vaatajaile antakse mõista, et tegu on KGB materjaliga. Kui aga filmijärgsel pressikonverentsil esitas üks Moskva dokumentalist V. Manskile küsimuse KGB kaadrite autentsuse üle, hüppas V. Manski ärritatult püsti: "*Kakoje eto tvojo delo!*", määras paari järgneva lausega ära kogu festivali ja keeldus edaspidistele küsimustele vastamast. Viimasest oli kahju, oleks võinud kujuneda huvitav diskussioon lavastuse kasutamise võimalikkusest dokumentaalfilmis. Seda enam, et kinematografiste kaasa haaravad diskussioonid näisid sel festivalil üldse puuduvat. Tegijaid paistis enam huvitavat sõbralikult meelestatud eravestlus klaasikese hüva saksa õlle taga. Aga võib-olla peabki see nii olema? Seda enam, et jälgides kottpimedas vaatesaalis mitukümmend minutit inimhinge abstraktses-ekspressiivses salakirjas süvavaatlust ja kohates hetk hiljem filmi autorit õlleklaasi taga sõbralikult-tagasihoidlikult naeratamas, tabad end tahes-tahtmata mõttelt: kõik ei ole veel sugugi kadunud. Nii meil siin kui neil seal...

JANNO PÕLDMA

"The Suitcase", portreefilm näitlejanna Nicole Guiraud'st.

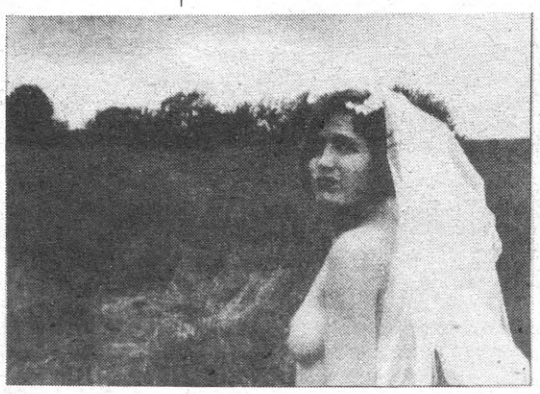

"Murtud tõotus", assotsiatsioonirohke Taani film ühest pruudist.

NÄDALA FILM

6. juunil pakub STV 2 vaatamiseks produktiivse USA režissööri Sidney Lumeti (sünd. 1925) varasemasse loominguperioodi kuuluvat omaaegset menufilmi **"Võlausaldaja"** ("The Pawnbroker", 1965), mille aluseks on Edward Lewis Wallanti samanimeline romaan. Dramaatiline lugu New Yorgis Harlemis pandimaja pidavast eakast juudist Sol Nazermanist (Rod Steiger), kes aastaid hiljemgi ei suuda unustada natslikes vangilaagrites kogetud õudusi ning elab neid oma vaimusilmas üha uuesti läbi. Ehkki ta peaks pigem rohkem mõtlema sellele, kuidas toime tulla vanameest pidevalt kimbutavate mustanahaliste ja hispaania päritolu kriminaalidega. Rod Steigeri suurepärane ümberkehastumisvõime tõi talle 1967. a. Lääne-Berliinis parima näitleja auhinna. Kuigi tegemist on esimese USA mängufilmiga, kus on puudutatud juudi rahvale Teises maailmasõjas osaks saanud kurba saatust, jääb mulje, et nende rahvuskaaslane S. Lumet ei suutnud ka ise lõplikult otsustada, kas ta tahab vaatajaid šokeerida või liigutada.

7. juunil STV-s 1 demonstreeritav, legendaarse saksa-ameerika filmilavastaja Ernst Lubitschi (1892—1947) klassikaline romantiline komöödia **"Olla või mitte olla"** ("To Be or Not to Be", 1942) jõudis mõne aastakümne eest ka N. Liidu kinoekraanidele. Poolakate teatritrupi juhtumustest Saksa okupatsiooni ajal pajatav naljapilt balansseerib meisterlikult traagilise ja koomilise piiril. Teatriseltskond üle irvitatakse nii sama armutult kui lollide anastajate üle. Nagu teatri juht Frederick Bronski (Jack Benny) kuulutab, ei eksisteeriks ühtegi teatrit ilma juutide, homode ja mustlasteta. Vähemasti esimese kontingendi kohta peab see ütlus küll paika. Teevad ju tänapäevalgi filmi- ja teatrielus ilma selle rahva parimad esindajad: Woody Allen, Stanley Kubrick, Steven Spielberg, Oliver Stone, Michael Douglas, Dustin Hoffman, Barbara Streisand, Harold Pinter, Tom Stoppard jpt. Filmi naispeaosa, Anna Bronskit kehastanud Carole Lombardile jäigi see tema elu viimaseks hiilgerolliks (tollal oma kuulsuse tipul olev näitlejatar hukkus lennuõnnetusel jaanuaris 1942).

Pärast kaht karmi sotsialistlikku tegelikkust näitavat linateost — "Marmormees" (1976) ja "Ilma tuimastuseta" (1978) — pöördus nimekas poola filmi- ja teatrilavastaja Andrzej Wajda (sünd. 1926) taas kirjanik Jaroslaw Iwaszkiewiczi (1894—1980) loomingu juurde. Nagu Wajda menukas Iwaszkiewiczi-ekraniseeringus "Kasesalu" (1970), nii mängib näitleja Daniel Olbrychski ka **"Wilko preilides"** ("Panny z Wilka/Les demoiselles de Wilko", 1979) elutahte kaotanud meest. Wiktor Ruben on kaasa teinud raske sõja ja saatnud hiljuti viimsele teekonnale oma parima sõbra. Tulnud tohtri soovitusel oma tervist parandama Wilko külasse, kus möödusid tema noorpõlve parimad aastad, jõuab ta seal peagi äratundmisele, et aja kulg on olnud pöördumatu ja tagasipöördumine ligi 15 aasta tagusesse minevikku võimatu. Ta lahkub oma kodukandist lõplikult, minnes üle "unustuse jõe" vastu ees ootavale hallile tulevikule. "Wilko preilid" linastub 11. juunil Ostankino 1, vahetult pärast Urmas Oti "Teletutvust" Andrzej Wajdaga.

AARE ERMEL

VÕIM, VAIM JA RAHA KADRIORU LOSSI KUPPELSAALIS

29. mail kutsus Eesti Kunstimuuseum koos kultuuriministeeriumi ja välisministeeriumiga Kadrioru lossi kokku arvuka ja arvestatava kultuuri- ja valitsusringkondade, välissaatkondade ja rahamaailma esindajate seltskonna.

ET TÄHISTADA EESTI ÜHINEMIST EUROOPA KULTUURI-KONVENTSIOONIGA!

Remondiks lahtikistud lossi kontrastselt kaunis kuppelsaalis öeldi palju ilusaid sõnu, mõtteid, lootusi ja lubadusi. Tulevik peaks näitama, kas neil on ka katet.

Kuigi peaprobleemiks oli ja jääb kultuur, ei saada viimasel ajal ühelgi koosviibimisel läbi ilma kaasprobleemita — raha.

Võimust, rahast ja kultuurist — neist kolmest elevandist (või vaalast) — alustas ka muuseumi direktor Marika Valk.

Avakõnest. Võim, raha ja kultuur elavad tavaliselt igaüks oma elu. Sagedamini põimuvad kahe esimese teed. Kultuuri, mille maine eksistents neist kahest sõltub, ei vaadata mitte alati lahke pilguga, eriti sellistel aegadel, mida elab praegu üle taastõusev Eesti Vabariik. Ometi on kultuur suuresti raha ja võimu toeks. Ta kujundab ühiskonna vaimsuse, mille värskusest, nõtkusest ja avatusest sõltub ka võimu käekäik. Ühinev Euroopa on selle meeldiva koostöö kaunis näide.

Selles ruumis on kõik veel kaunis.

Eesti Panga president hr. Kallas (keda küll seekord polnud Kadriorus) on öelnud: "Kes maksab, see tellib ka muusika. See, kellele makstakse, põlgab maksjat. Maksja saab sellest väga hästi aru. Üks ei tule toime teisega, aga ilma ka läbi ei saa." Ja veel on ta öelnud: "Vastuolu kultuuri ja rahamaailma vahel on paratamatu. Vahetevahel võib ju mõne toosti sõpruse terviseks hõigata."

Kogu elu koosneb vastuoludest, nii nagu on vastuolu võimu, kultuuri ja raha suhetes. Kuid selles on ka omalaadset veetlust, mis tõmbab neid kolme ikka ja jälle üksteise poole. Kui siia kogunenud austatud külalised kauni baroki, põhjamaa kevadvärskuse ja vaimuka vestluse keskel tajuvad võimu, raha ja kultuuri kooseksistentsi paratamatust ja vajadust, siis täidab meie tänane koosviibimine oma eesmärgi.

Eesti Vabariigi valitsusel tuleks aga alati meeles pidada Euroopa kultuurikonventsiooni artiklit nr. 5.

"Iga lepinguosaline suhtub tema järelevalve all olevatesse Euroopa kultuuriväärtustesse kui Euroopa ühise kultuuripärandi lahutamatusse osasse, kaitseb neid ja võimaldab neile juurdepääsu."

Foto: ERIK PROZES (ETA)

ILUS OLED, VIRUMAA

EESTI ARHITEKTUURIMUUSEUMI sellekevadise grüünessesõidu sihtpunkt oli Narva-Jõesuu liivarand — sest poleks olnud paremat paika muuseumi värskelt promoveerunud dissertantide banketiks. Teel otsiti üles E. Kühnerti projekteeritud Kunda kirik (1928) ja Kunda mõisa varemed, uidati mahajäetud tsemenditehases, Malla ja Kalvi mõisas. Peojärgsel päeval promeneeriti kesk Narva ja Sillamäe päikesepaistelist arhitektuuri, vaimustuti Kohtla-Järve Siidisuka asumist (1920—1921, E. Habermann) ja käidi Eesti ainulaadses funktsionalistlikus õigeusu kirikus (1938, A. Soans). Kaasavõetud arhiivimaterjalide järgi taastati vaimusilmas Oru loss.

Foto 1. Väärikas fotojäädvustus Sillamäelt.

Foto 2. Narva. V. Gerassimovi nimeline kultuuripalee.

Foto 3. Kiviõli tuhamäe otsas veenduti, et Eestimaa on armas mitte ainult Frankfurdi lennukist vaadatuna.

Foto 4. Kunda tsemenditehase juurde otsustati tulla tagasi. Kui El Escorial üle vaadatud.

KARIN HALLASE reportaaž

1 3
2 4

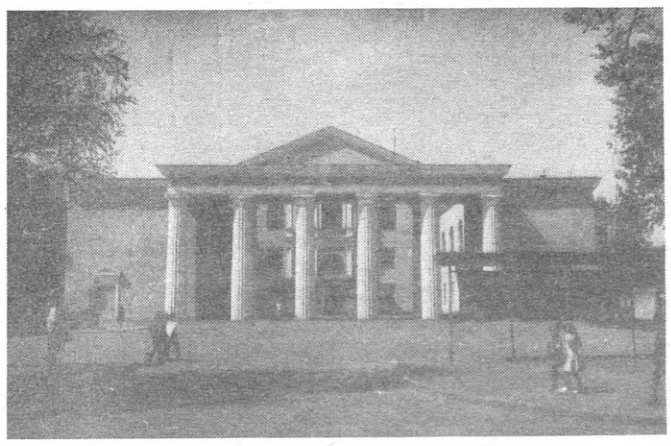

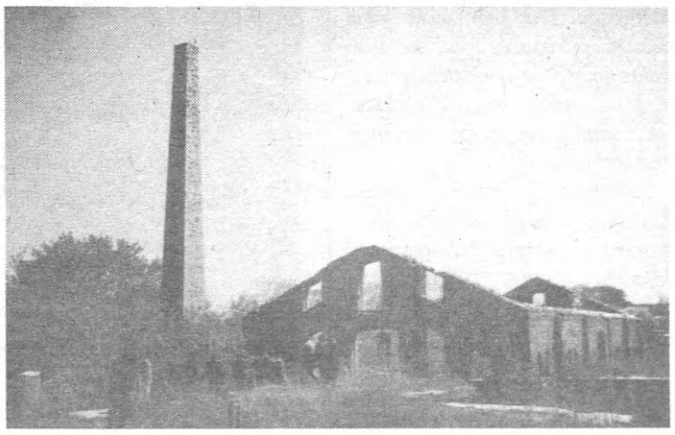

SAKSLANE TALLINNAS

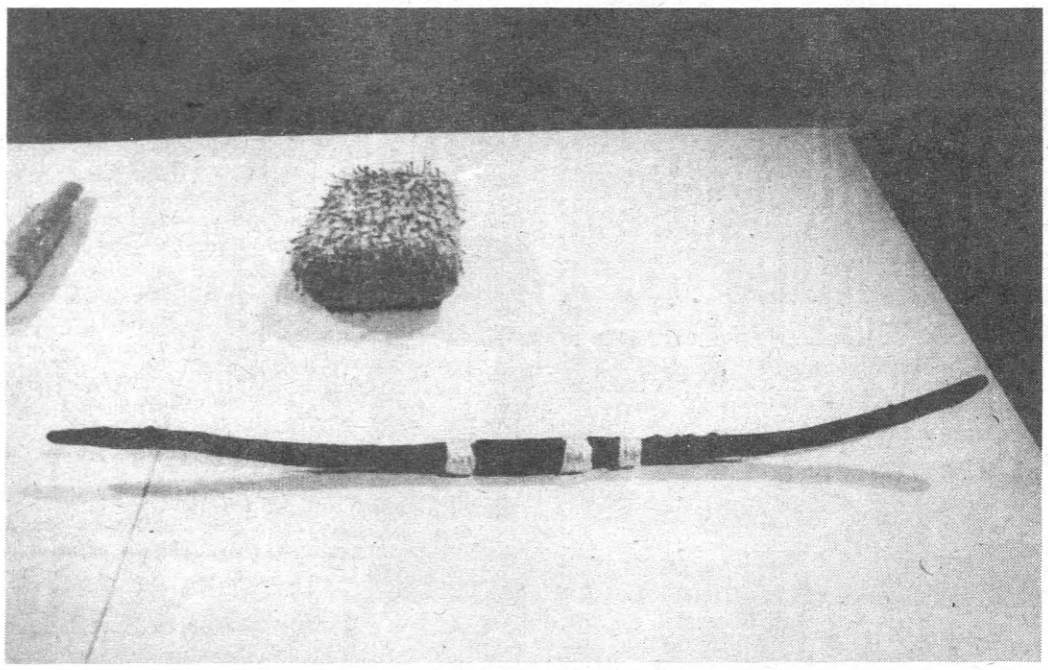

Cristoph Ruhz. "Laev Eesti jaoks", (1992).

21. mail avati Tallinna Kunstihoone galeriis saksa (Schleswig-Holstein) kunstniku Christoph Ruhzi personaalnäitus. Tasapisi hakkavad traditsiooniks saama igakevadised vahetusnäitused ja -stipendiumid Tallinna ja selle sõprusliidumaa Schleswig-Holsteini vahel. Mäletame ju eelmistest aastatest Kieli kunstnike Ben Siebenbrocki ja Tamer Serbay külalisnäitusi. Eesti poolt sai tänavuseks vahetusstipendiumi laureaadiks maalija ja graafik Inga Aru, kes töötab praegu Saksamaal. Christoph Ruhz (sünd. 1956) saksapoolne laureaat, on saanud teatridekoraatori hariduse Hamburgis, läbinud skulptuuriõpingud Kieli Kunstiülikoolis, osalenud näitustel mitmel pool Saksamaal ja Skandinaavias. 1985. aastast töötab vabakutselise kunstnikuna.

*Christoph Ruhz on üheaegselt vaatajakeskne ja enesekeskne. See vastakas väide on ajendatud tema ühelt poole väga programmilisest eesmärgist "vaatajale igal juhul rõõmu ja elujaatust sisendada" ning teisalt tema täiesti egotsentrilisest loomemeetodist. Tegelikkuses laheneb see vastuolu Chr. R-i vaatlevas ja tundlevas elulaadis ning tema abstraktseis, action-painting'i tema abstraktseis, **action-painting**'i ja **graffit**'i vaimust kantud erksavärvilistes maalides ja objektides. Mainitud kunstižanridel ei näe kunstnik põhimõttelist vahet: mõlemad on samade impulsside kajastused, ainult erinevas dimensioonis. Tihti on kunstnik üritanud samadele meeleoludele luua vastavusi mõlemas mõõtmes. Tööd sünnivad pika aja jooskul, imevad endasse mälestusi ja kihistusi kogu sellest ajalõigust ning jõuavad valmimishetkel abstraktsetesse üldistustesse — süngete või siis rõõmsate värviplekkide tähendusrikastesse kombinatsioonidesse. Tihti läbib tema puidumaalinguid sügavalt sissekraabitud nurgeline joon — terav ja valus aktsent üldises maalilisuses ja sumedas tonaalsuses.*

*Keerulisem on lugu objektidega. Need pole enam nii selgelt mõnele avangardismi voolule projitseeritavad, ehkki nende juurde kuulub samasugune **story**. Ka nende ülesandeks on kunstniku subtiilsete meeleolude kogumine, tähenduste ja tähelepanekute kihistamine nimetuteks tervikuteks, millel puudub üheselt mõistetav pealkiri ja vorm. Objektide tuumaks on enamasti mõni äravisatud asi prügimäelt (sic! avangardi üks traditsioone) — konkreetne tähendus, "mälestus, mis aja jooksul mattub järgnevate meeleolumuutuste ja impulsside alla, ähmastub ja hajub" (Chr.R.). Reaalsuses avaldub see asjade mässimises kõikvõimalikesse ja võimatutesse materjalidesse (lõuend, saepuru, höövlilaastud, kleeppaber, liim, savi, värv, nöörijupid), kuni need kaotavad oma esialgse kuju. See protsess võib vaheaegadega kesta aastaid ja kunstnik suhestub uute meditatsioonide tulemusena loodava objektiga järjest uutel tasanditel. Sinna kuhjub järjest uusi tähendusi, kuni moodustub viimane, lootusetult nonfiguratiivne, sõnatu vorm. Viimase puhul "jääb vatajale vabadus mõelda, mida ta soovib" (Chr.R.). Hoidumine konkreetsetest tähendustest on samuti kunstniku juhtmotiive.*

Tolerantsusele vaatamata peab Chr.R. alati kinni algul deklareeritud kreedost sisendada elujaatust. Nii Saksast kaasa toodud kui Tallinnas, Kunstihoone külalisateljees sündinud tööd (umbes pool eksponaatidest) ühinevad meeldivaks tervikuks, millest õhkub turgutavat elaani. Näitus kui sõbralik naeratus kelleltki tundmatult...

*P.S. Anselm Kieferisse (vt. üleeelmine "Sirp") suhtub kunstnik leigelt: "Liiga raskepärane, liiga palju tähendusi, liiga kategooriline..." Nojah, **jedem das Seine**.*

JOHANNES SAAR

Seekordne teleärvustus tuleb piiratud teleringiga pärnakalt. Kuigi ka meil uhkeldavad räämas majad antennitaldrikutega, kirjutaksin siiski paar sõna kodusest ETV-st. Eks ootamatult saabunud suvenädalal olnud inimestel palju tegemist õues. TV ees konutasid ehk ainult valvurid ja vigased.

Ehkki pidasin meeles kohustust TV-d vaadata, ei õnnestunud see kuigi hästi minulgi, aga teatud üldmulje väljaütlemiseks ehk piisab sellestki. Nii viimase nädala kui ka viimase aja saadete kohta tahaksin esile tuua järgmist:

1. Eesti TV tugevamad saated on lastesaated.

2. Eesti TV visuaalne kultuur on kõrge (mõtlen siin tiitreid, kujundust, operaatoritööd, diktorite ja saatejuhtide esinemist).

3. Kui välja arvata "Rock Offi" silmapaistev labasus, on TV valutult läbinud all-pool-naba-kultuuri vööndi.

4. Poliitikasaated (v.a. vaba mikrofon Raekoja platsil) on kuidagi tuimad, palju de esinejate muidu nii armsad näod on mõneti kulunud.

5. Kahjuks puudub meil TV keskkonnapublitsistika, mida viljelesid J. Aare ja M. Salum. Mõned filmid kaugete maade keskkonnaprobleemidest, tihti kehvakesed (film Filipiinide kalurikülast), süvendavad keskkonnaloidust, arvamist, et meil on kõik korras. Armas TV-vaataja, lehelugeja või kes tahes: kardan, et lood on hoopis vastupidi. Näiteks veest: Pärnu rand on suletud, Eesti rannikumeres puudub praktiliselt keskkonnaseire.

Aga mis siis ikka, ootame krooni ära ja läheme puhkusele. Tea, mis seeria armsa "Monopoli" asemele tuleb?

Kaunist suvepuhkust ja kõike head eelkõige TV-tegijatele.

JÜRI TENSON

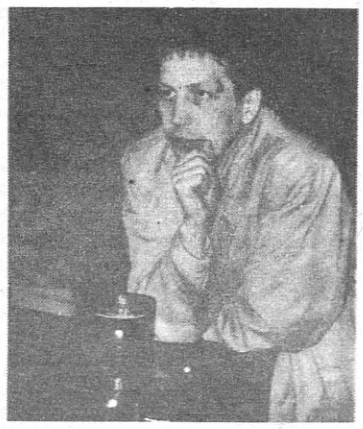

Hinnangud ETV enimvaadatud saatele, M. Muti—I. Normeti lavastusele "1991", on "Sirbi" autoritel alles küpsemas.
Pildil: Madis Kalmet peaosas.
RAIVO TIIKMAA foto

KUNSTNIKUDIPLOM '92

MAAL: **Igor Konstantinov** (ekstern), dekoratiivne pannoo "Vestlus jalutuskäigul"; **Kaido Ole**, näitus galeriis "Vaal" (juhendaja T. Pääsuke).

TEATRIDEKORATSIOON: **Mats Õun**, lavakujundus ja kostüümid Švartsi "Varjule" (V. Fomitšev).

SKULPTUUR: **Jaan Mass**, pronksskulptuur "Pegasus" (M. Varik).

GRAAFIKA: **Aivar Juhanson**, M.-A. Remmel "Lugusid eesti hiitest" — raamatukujundus (A. Mesikäpp); **Mall Nukke**, "Joonte ambroosia" — 6 vabagraafilist lehte serigraafiatehnikas (V. Tolli); **Ane Raudsepp**, Fr. R. Kreutzwald "Kilplased" — kujundus ja illustratsioonid (E. Ootsing); **Jaan Saar**, "Elu" — 6 vabagraafilist lehte linoollõiketehnikas (V. Tolli); **Triin Summatavet**, "Muutused" — 6 vabagraafilist lehte sügav- ja kõrgtrükitehnikas (V. Tolli); **Ardo Sägi**, "Vaated" — 7 vabagraafilist lehte puulõiketehnikas (T. Reinsalu); **Anatol Triboi**, "Maastiku meeleolud" — 8 akvarelli (V. Tolli); **Serdžiu Vrõntšanu** — 7 vabagraafilist lehte ballaadile "Meister Manole" (V. Tolli).

KERAAMIKA: **Mairita Lamberte**, portselanvaaside komplekt (I. Allik); **Urmas Puhkan**, dekoratiivvormid (H. Kuma); **Kärt Seppel**, keraamiline seinakompositsioon Keila Linnavalitsuse hoone fuajees (V. Väljaots); **Anneli Sibul**, portselanmaali tehnikas vaasid ja taldrikud geomeetrilise ornamendiga (Ü. Rajasalu).

KLAASIKUNST: **Sofi Aršas**, optiline kompositsioon tahvelklaasist (V. Soa, E. Koha); **Gagik Berberjan**, segatehnikas pisiplastika (M.-A. Raun); **Sülli-Reet Kuuli**, kalligraafilised kompositsioonid A. Pärdi muusikale klaasimaali tehnikas (M.-A. Raun); **Inge Paplavskis**, värvilisest klaasist vitraažaknad SILBET-i Instituudi hoonele (L. Pajupuu).

MOEKUNST: **Inguna Laudere**, trikotaažist noortekomplektid (T. Pilvet); **Marve Rull**, kevadised komplektid (V. Unt); **Marika Siska**, naiste tänavakostüümid "Marlene Dietrich Strasse" (L. Leškin); **Tiina Tiitus**, sügiskollektsioon noortele 1992 "Nonchalance" (J. Siim); **Hele Tunnel**, külma kevade kollektsioon (V. Unt); **Irena Urm**, kollektsioon noortele "Parfüms de Paradis" (T. Pilvet); **Merike Viks**, komplektid "Suvi suurlinnas" (T. Pilvet).

NAHAKUNST: **Lina Daniseviciute**, külalisraamatud teemal "Inimene ja teda ümbritsev" (A. Lehis); **Inesa Karpova**, päevikud teemal "Putukateadlase päevaraamatud" (E. Summata-

(Järg 16. lk.)

Metallikunstnik Andrei Balašov ja tema töö "Võimuihalus".

KUNSTNIKE LIIDUS

29. mail toimunud Kunstnike Liidu eestseisuse koosolekul võeti liikmeteks: maalikunstnikud TIINA TAMMETALU (s. 1961) ja JAAN TOOMIK (s. 1961); graafikud MARIA-KRISTIINA ULAS (s. 1965) ning MAARJA VANNAS-RAID (s. 1945); tekstiilikunstnik KAIRE TALI (s. 1960); nahakunstnikud TIIU TULEV (s. 1956) ja MAARJA UNDUSK (s. 1959); metallikunstnik KÄRT SUMMATAVET-RANDMAA (s. 1963); keraamikud KADRI JÄÄTMA (s. 1961), KARIN KALMAN-ERM (s. 1962) ning KAI VAARANDI (s. 1958); skulptorid GEORG KOTTER (s. 1946) ja ALEKSANDER LITVINOV (s. 1956); plakatistid AILI ERMEL (s. 1960) ja IVAR SAKK (s. 1962) ning kunstiteadlased JUTA KEEVALLIK (s. 1943), HEIE TREIER (S. 1963) ja VAPPU VABAR (s. 1960).

28. MAIL 1992.A. ASUTATI EESTI MAALIKUNSTNIKE LIIT. INFORMATSIOONI SAAB EESTI KUNSTNIKE LIIDUST.

ARGIPÄEV UNUS HETKEKS

Kuuel õhtul järjest "Estonia" kontserdisaalis toimunu jääb kõigile kindlasti kauaks meelde. Euroopa astus sõna otseses mõttes meie uksest sisse ja tundus, nagu hakkaks keegi meid ettevaatlikult sellesse keskkonda tirima.

Jyväskylä sümfooniaorkester *on seesama Soome väikelinna orkester, mida läinud aasta lõpul käis juhatamas Sir Y. Menuhin. Orkestri kunstiline juht ja peadirigent on alates 1985.a. inglane* **William Boughton**; *orkester loodi Soomele üsna raskel ajal, 1949. aastal.*

Kontserdikava esimeses pooles üllatati meid sellega, et mängiti suhteliselt aeglast, rahulikku ja tundlikku muusikat, H. Berliozi "Suveööd" op. 7. Solist oli Margareta Haverinen, kelle varjundirikas hääl kõlas ühtlaselt kõigis registrites, tuues esile muusika mahedat fantaasiarikkusi.

F. Mendelssohni "Itaalia sümfoonia" on teos, mille saab kavva võtta vaid kõrge mängutasemega orkester, sest ainuüksi viimast osa "Saltarella" tuleb esitada väga kiiresti ja täpselt.

Nüüd jääb vaid arvata, millal näiteks Järvamaa ühendatud sümfooniaorkester võib kutsuda endale solisti või dirigendi laiast maailmast... Võib-olla see ongi üks olulisem muutus, mis meil ees seisab.

Tema Kuningliku Kõrguse, Prints Frederiku eestkostel toimus **Taani Kuningliku sümfooniaorkestri** *kontserdireis. 1448.a. asutatud orkester on endasse kogunud traditsioonide jõudu, mis teda eriti monoliitseks teeb. Orkestriga teeb praegu oma põhitööd* **Paavo Berglund**, *kelle kohta orkestrandid ütlesid: "Peale selle, et ta on proovides väga nõudlik, on ta kontserdil tõeliselt hea." Tõepoolest oskab dirigent kontserdil säilitada proovide täpsust ja vormistada teos kütkestavaks ettekandeks.*

J. Sibeliuse I sümfoonia esiettekanne toimus 1899.a., mis oli Soomele sünge ja raske aeg: venestamine käis täie jõuga, sõnavabadus oli kadunud ja Sibeliuse muusika kuulus rahvusliku eneseteadvuse olulisemaks toeks. Tuleb kuidagi tuttav ette: rääkida ja kirjutada enam ei või, aga sümfooniat mängida veel saab...

Sümfoonia ettekanne Tallinnas oli erakordne õnnestumine, muusika muutus mingil moel kaasaegsemaks kui mõni meile ajas lähemal seisev teos. Arvan, et saladust võib otsida dirigendi sõnadest: "Mul on hea meel, et mul õnnestus just praegu Eestis juhatada just niisugust Sibeliust."

Foto: ARNO SAAR

Gidon Kremer ja Bambergi sümfoonikud.

Šostakovitši Viiulikontserdi solist oli **Vadim Repin**, *kes on viiuldajana muusikamaailmas asumas ühele neist kohtadest, mille on vabaks jätnud J. Heifetz või D. Oistrahh. V. Repini viiuli toon, mis kuskil ei kaota oma pehmust ja ilu, tema plahvatav, aga samal ajal valitsetud temperament andsid koostöös orkestri ja dirigendiga vapustava tulemuse.*

Jääb veel öelda, et dirigent P. Berglund tuleb sügisel juhatama hooaja avakontserti. Tundub, et ERSO-le tuleb raske, kuid huvitav aeg.

Huvitavaks kujunesid ka **Stavangeri sümfooniaorkestri** *kaks kontserti, mida juhatas* **Grant Llewellyn**, *kes alates 1990. aastast on Bostoni sümfooniaorkestri teine dirigent (õppinud Osawa, Masuri ja Prévini juures). Dirigendil on harukordselt plastilised ja väljendusrikkad käed ja ta saab orkestrist kätte kõla, millist iganes soovib.*

Esimesel kontserdil kõlas Sibeliuse Teine sümfoonia. Võisime veenduda, et see erines mõnevõrra meil harjunust. Oli nagu pisut ilusam, vähem oli tumedaid värve. Kuid viis publiku endaga kaasa.

Teisel kontserdil kõlas J. Svendseni Teine sümfoonia — üldiselt heatujuline ja rõõmsameelne muusika, mida minoor vaid harva varjutab. Aga ettekande meisterlikkus oli selline, et tuli jälle lisapalu mängida.

E. Griegi ja B. Britteni klaverikontsert kõlasid **Leif Ove Andsnesi** *ettekandes, kes on andekas noor inimene. Tal on palju preemiaid, palju plaane, ta on mänginud paljude orkestritega, tal on lavalist sarmi — teda lihtsalt ei lastud mõlemal õhtul lavalt ära. Tehniliselt kindel, muusikaliselt veenev — nii võiks iseloomustada Britteni kui ka Griegi klaverikontserdi esitust. Oleks suur soov kuulata temalt mõnda soolokava.*

Kahe kontserdiga lõpetasid festivali **Bambergi sümfoonikud** *oma dirigendi* **Christoph Eschenbachi** *juhatusel, kes on ka maailmamainega pianist.*

Kontserdireisi patroon oli H. D. Genscher. Üldiselt on seal maal kombeks, et mõjukad riigitegelased osalevad aktiivselt kunstielus. Näiteks eelmine saksa kantsler H. Schmidt on esitanud ja plaadistanud Mozarti Kontserdi kolmele klaverile koos Justus Frantzi ja C. Eschenbachiga. Praegune kantsler H. Kohl pidas oma kuuekümnendat sünnipäeva kahe sümfooniakontserdiga Salzburgis, dirigendiks L. Bernstein. H. D. Genscheril jätkub aega ka meie jaoks. Aga meie ise? Lillepidu on kindlasti väga tore asi, aga kui see jääb juhtiva persooni aasta suurimaks kunstielamuseks, siis tekib küll sügav mure meie tuleviku pärast.

Kontsert algas Beethoveni Viiulikontserdiga, solistiks üle pika aja jälle **Gidon Kremer**, *kelle lindidki Eesti Raadios vahepeal keelatud olid. Juba Viiulikontserdi I osa oli kaugel harjumuspärasest tõlgitsusest. Ta kasutas A. Schnittke kadentse, mis on kirjutatud 20 a. tagasi ja moodustavad Viiulikontserdist ajaliselt tubli neljandiku (lisaks sooloviiulile on kadentsides kasutatud ka timpaneid ja viiuleid). Iga kadentsi tõi muusika tänapäeva, harjumuspärasest viiulikontserdist ei jäänud palju järele ja see tunduski olevat solisti eesmärk. Igatahes mõjutas see tõlgitsus kogu õhtu muljet.*

Suurepäraselt esitas orkester Beethoveni Seitsmenda sümfoonia A-duur. Kontrast kava esimese poolega oli väga suur ja mõju publikule väga tugev. Lisapaladeks mängiti rõõmsalt Johann Straussi.

Bambergi sümfoonikute teisest kontserdist kuulsin ainult teist poolt, kuna see kontsert algas teistest tund aega varem. Hilinejaid oli palju. Kui aega just peab nihutama, siis, palun südamest, tund aega hiljemaks!

J. Brahmsi I sümfoonia lõpetas festivali. Esitus oli üks festivali kõrgpunkte. Oboe, metsasarve, flöötide, tromboonide kaunid soolod kõrvus, silme ees orkestrantide muusikale kaasaelavad näod, kustus hetkeks mälust argipäev ja tekkis kindel soov minna esmaspäeval Tõnu Kaljuste kontserdile, mis lõpetab tsükli Bach&Pärt.

MATTI REIMANN

ER annab festivali eetrisse 15., 16., 17. ja 18. VI kl. 19 III programmis.

ORKESTRIKÕNELUSED

Muusikaaustajatele tähendasid orkestripäevad tihedat ja põnevat hooajalõppu, mis õnneks ei möödunud ilma poleemikata. Mõistagi süütas vaidlused Gidon Kremer, sedapuhku Beethoveni Viiulikontserdi tõlgendusega.

NAGU ÖÖ JA PÄEV?

Gidon Kremer, rahutu ja rafineeritud kunstnik, tõlgendab ka minevikumuusikat teravas tänapäevavalguses. Ometi pole see takistanud tulemuslikku, vastastikku respekteerivat koostööd Nikolaus Harnoncourtiga. Kremer väldib konventsionaalset ja rutiinset, ootuspärast. Küllap just seetõttu tekkisid Beethoveni-esituses mõttelahknevused solisti ja orkestri vahel: viimaselt soliidne, toekalt helisev Beethoven, esimeselt lugematud fraasinikerdused ja justkui kaalutu kõla, mis kohati mõjus jõuetuna. Kremeri interpretatsioon lähtus rohkem sellest Beethoveni-pildist, mis kumas Alfred Schnittke kadentsides: Beethoveni käivitatud nn. ajamotiiv (timpanilöögid kontserdi esimeses taktis) läbib I osa kadentsis nagu eri ajakihte, kuulsamaid viiulikontserte (näiteks — Brahms, Bartók, Berg) puudutades ja lõpuks jälle Beethoveni juurde naastes.

Mart Siimer: *Kui tead ette, et kuuled Beethoveni kontserti Schnittke kadentsiga, häälestud hoopis teisiti. Reedese kontserdi esimeseks miinuseks oligi teadmatus. Õieti ei saanud algusest peale aru, mis stiilis teos esitatakse: ilmselt liikusid interpreedi peas juba mitme ajastu helid, dirigent Christoph Eschenbach aga püüdis pakkuda head korralikku Beethovenit. Sellest tekkis sisemine ebakõla.*

Ma arvan, et Schnittke idee oli selline: alguses kõlab stiilipuhas Beethoven ja alles siis, kui interpreet hakkab mediteerima, liigub ta vabalt ajas, stiilides... Ent Kremeri Beethoveni-tõlgendus oligi nagu mingi ajas hõljumine.

Solisti viiul paiguti ei häälestunud orkestriga. Finaalis häiris üks triller, mida ta korralikult välja ei mänginud. Teises osas leidus siiski lõike, kus viiul helises kristalselt ja säravalt: interpreet unustas hetkeks, et t e m a esineb, ja püüdis m u u s i k a t esile tuua.

Kremeri esinemine reedel ja laupäeval (kavas Schnittke Concerto grosso nr. 5) olid nagu öö ja päev. Kremer mängis Schnittket tõsiselt ja andumusega. Ka dirigent suhtus teise õhtu kavva tõsisemalt. Eriti hea oli Concerto grosso lõpp — Kremer hoidis pikka do-nooti väga ilusa tooniga. Eelmisel päeval näis, et ta eksponeerib igas taktis iseennast.

Kus on piir enda eksponeerimise ja omanäolise, individuaalse interpreteerimise vahel? Vahest huvitab kuulajat mõnikord tõlgendus — kui see pole labane ega pealiskaudne — rohkemgi kui teos?

Mingisugused stiiliraamid peavad alles jääma. Minu meelest Kremer nagu väidaks: ma ei taha esitada tardunud muusikat, ma tahan teha musitseerimise elavaks. Schnittke puhul see sobis. Mõtlemise kategooria on siin teine: interpreedile antakse võimalus end vabalt tunda, eksponeerida. Kremer on meie aja muusika misjonär. Ta kiirgab laval, oma isiksuse sarmiga on tal kergem ületada osa publiku tõrget nüüdismuusika suhtes.

BRAHMSIST

Mulle meeldis Eschenbachi ja bamberglaste esitatud Brahmsi Esimene sümfoonia c-moll, Beethoveni Seitsmenda sümfoonia kõik osad olid kübeke kiired, ludistatud, see häiris ka Mozarti Haffner-sümfoonias. Beethoveni-tõlgenduses kannatas kõige rohkem finaal, sellest tehti laadapilt vene muusika moodi. II osa kontseptsioon veenis: jõuline, iseteadev liikumine.

Bambergi Sümfoonikud mängisid kena saksa Brahmsi, mis meie nõukogulikule hingele mõjus tervistavalt. Head oboesoolod, tüse vaskpillikoor.

Mulle ei piisanud kenast saksa Brahmsist. Orkester on võimeline rohkemaks. Eschenbachi tõlgendus meenutas maja, mis on jäänud tornita, ehkki projektis on see ette nähtud. Mind hämmeldas kõlaskaala kitsus, dünaamika ja fraseerimise nivelleeritus. Sümfoonia vapustav ideeareng oleks võinud reljeefsemalt välja joonistuda. Dramaturgilised sõlmpunktid kadusid orkestri ühtlaselt korralikku mahlakasse kõlasse.

Sa pead silmas hegellikku kavantideedi üleminekut kvaliteediks, murdumist — **Bruch'i** *—viimases osas?*

Publikule Brahms siiski meeldis.

BRAHMS JA TEISED. BERGLUND

Arvo Volmer: *Ma ei ole nõus kuskilt ilmunud väitega, et Bambergi Sümfooniaorkester on kuuldud orkestritest kõige nimekam. Muidugi, linna suuruse kohta on ta ekstra prestiižikas, viidud hea orkestri tasemeni, ilmselt hästi finantseeritud... Bamberglased mängisid stabiilselt, neil esines kõige vähem eksimusi. Ansamblitunnetus oli hea. Kiirendus Brahmsi c-moll-sümfoonia finaalis tõi küll kaasa kaose — nagu see kahjuks enamasti juhtubki. Beethoveni Seitsmendat sümfooniat esitati soliidselt ja korralikult. Aga mind hämmastas kõlavärvide vaesus. Üldse ei mängita* **piano**'s. *(See häiris ka Stavangeri orkestri puhul.) Toon on tugev ja robustne. Taani Kuninglik orkester oli selles suhtes erand.* **Piano**-*nüansid ei olene sugugi orkestri kodusaali suurusest, nagu sageli arvatakse.*

Erilisi antikulminatsioone, sügavat vaikust ja jahmatamapanevaid nüansse kuulsin harva.

See sõltub ka dirigendist.

Cristoph Eschenbach on pianist, kes meelsasti juhatab ja kes on hea juhataja. Brahmsi Esimese sümfoonia tõlgenduses oli olemas kontseptsioon, huvitavaid lahendusi leidus II osas. Finaal jäi kahjuks väga tavaliseks. Ometigi on see midagi erilist — nagu miski hakkab ennast vaikselt liigutama. Võib-olla vajab Bambergi orkester dirigenti, kes suudab veenda sümfoonikuid tõlgendama teoseid teisiti, kui nad on harjunud tänu aastatepikkusele traditsioonile.

Stavangeri orkester kõlas erksalt nõtkelt ja aktiivselt. Värskendav oli avastada Griegi Klaverikontserdis detaile, millest enamasti üle libisetakse. Pianist Leif Ove Andsnesi ja dirigent Grant Llewellyni interpretatsioon ühendas Griegi teose pigem hilisromantilise ja eelimpressionistliku õhustikuga kui Leipzigi akademismi ja Schumanni eeskujuga.

Pianist mängis ka Britteni Klaverikontserti fantaasiarikkalt. Aga Stavangeri orkestri Sibeliusega ma ei jäänud rahule. Näiteks — I osa repriisis võinuks dirigent alla kriipsutada seda, mis on töötluses uue kvaliteedi omandanud.

Nädala favoriit oli vist Paavo Berglund ja Taani Kuninglik orkester?

Paavo Berglund on dirigendina absoluutne suurkuju. Mendelssohni avamängu ei võtnud ta küll eriti tõsiselt. Kahju. Aga Šostakovitši Esimene viiulikontsert ja Sibeliuse Viies sümfoonia olid teostatud täiesti esmaklassiliselt. Sibeliuse-tõlgendus oli nagu seiklus, pikk jutt, millel pole lõppu, ja samas oli ta nii jõuline, kompaktne ning vaba. Berglund rõhutab muusikas äärmuslikke seisundeid, võib-olla seetõttu ei pööra ta vahel tähelepanu kõlailule.

ÕNNELIK LÕPP

Orkestrite festival äratab optimismi "Eesti Kontserdi" järgmise hooaja suhtes. Norimised norimisteks — kuulata häid euroopa orkestreid oli tõeline nauding. Ehk oleks võinud üles astuda ka ERSO? Ent seda terasemalt kuulame oma orkestrit edaspidi.

KRISTEL PAPPEL

RUDOLF TOBIASE MUUSIKAPÄEVAD

5.—14. juunini Tallinnas

reedel, 5. VI kl. 18 PÜHAVAIMU KIRIKUS

Rudolf Tobiase ja Helen Tobias-Duesbergi loomingut esitavad Rolf Uusväli, Maaja Duesberg-Roos, Taavo Roos, Tallinna Keelpillikvartett, Tallinna Tehnikaülikooli vilistlaste naiskoor S. Melliku juhatusel;

laup., 6. VI kl. 11.30 NIGULISTE KIRIKUS

Rudolf Tobiase oreliteoseid esitab Ines Maidre, kaastegevad Urve Tauts ja Maaja Rumessen;

esmasp., 8. VI kl. 19 "ESTONIA" KONTSERDISAALIS

esineb RAM Ants Üleoja, Ants Sootsi ja Maaja Duesberg-Roosi juhatusel. Kavas R. Tobiase, E. Tubina, C. Kreegi, U. Sisaski, A. Pärdi, P. Sarapiku ja E. Bergmani laule;

teisip., 9. VI kl. 19 JAANI KIRIKUS

R. Tobiase kooriteoseid esitab Eesti Raadio Segakoor Toomas Kapteni juhatusel, kaastegev Kaie Konrad, orelil Henn Eerik;

kolmap., 10. VI kl. 18 GILDI SAALIS

R. Tobiase kammermuusikat Vardo Rumesseni, Urmas Vulbi ja Tallinna Keelpillikvarteti esituses;

neljap., 11. VI kl. 20 JAANI KIRIKUS

esinevad kammerkoor "Eesti Projekt" ja Toomas Trass (orel), kaastegevad L. Tammel, M. Kallastu, Mainori kammerkoor, dirigent Olari Elts. Kavas **R. Tobiase ja A. Kapi helitöid, (sama kontsert toimub 9. VI kl. 18 Pärnu Eliisabeti kirikus);**

laup., 13. VI kl. 15 ja pühap., 14. VI kl. 19 "ESTONIA" KONTSERDISAALIS

R. Tobiase oratoorium "Joonase lähetamine" esitavad Satu Vihavainen, Urve Tauts, Janis Sprogis, Esa Ruuttunen, Mati Palm, Eesti Raadio Segakoor, "Estonia" ooperikoor, Eesti Filharmoonia Kammerkoor, "Ellerhein", Ines Maidre (orel) ja ERSO Leo Krämeri juhatusel.

RUDOLF TOBIASE põrmu ümbermatmise pidulik talitus toimub pühap., 7. juunil kl. 12 "Estonia" kontserdisaalis.

Esinevad ERSO, ER segakoor, "Estonia" ooperkoor ja "Ellerhein".

Seejärel väljub "Eesti Kontserdi" eest buss **Kullamaale,** kus **kl. 15** toimub **kontsert-jumalateenistus** kirikus ning põrmu sängitamine kodumulda.

Kihutuskõne "JOONA" ASJUS, esitatud uskumiseks ja vaidlemiseks

Rudolf Tobias 1913. a. "Estonia" kontserdisaali avamise aegu.

Rudolf Tobiast tuleb lugeda mitte üksnes eesti esimeseks eriharidusega heliloojaks, vaid suverääniks, kelle ületamise soovgi oleks mõttetu: temale võib ja on Maarjamaal küll kõrvale kerkitud, kuid need tipud on teist värvi ja teisest materjalist. Kummati on neid hilisemaid mõnel puhul kiiremini märgatud — nii ligidal kui ka kaugemal (Tubin, Pärt). Tobiasele oli saatus eriti karm, sest jõudnuks ta ise koos "Joona" ja lõpetatud "Jordaniga" 1920.—1930. aastatesse, tundnuks teda ammu juba kogu maailm. Kohutava hilinemisega otsib Õiglus nüüd lepitust ja vähemalt "Joonas" veel **läheb maailma**!

Kas tõesti ja miks siis — muusikaliteratuur on ju oratooriume täis ja neid tuleb põneviti aiva juurde? Aga loomulikult seepärast, et... ja kõik need superlatiivid, mis eriti viimase 3—5 aasta jooksul, mil see muusika siin teadvustatud, on lausutud. Need hinnangud on tõesed.

Samuti oleks lihtne vastata: seepärast, et oma puhtmuusikalise kõrgkvaliteedi juures on Tobiase partituur neoklassitsistlik, mis peaaegu niisama kulumatu kui klassitsistlik. Tobiasest sai just õigel hetkel neoklassitsist, see on tema tugevus ja eripäratu eripära, heliline kõikmõistetavus. Ning ka see on tõene, sest siiski eksisteerib vähemalt subjektiivselt rohkem või vähem õilsaid stiile.

Keerukam ja allakirjutanule kui paganale täiesti üle jõu käiv on aga seletada kõige tähtsamat — Tobiase mentaliteeti, ent tema (nagu Bachigi) puhul on täiesti hoomatav kristlikkus ja kogu sellest tulenev sugestiivsus, vaimsus. See mõjub usuvõõralegi ning on üsna asjatu — nagu igasuguse väärtmuusika puhul — selle mõistmise või mittemõistmise üle arutleda. Pole ma õige mees mõõtma Mendelssohni või Lloyd Webberi ususügavust, kuid nende mõlema sakraalmuusika pinnalisust tajun minagi. Kui möödunud sajandi vastava muusika allakäik on üldtunnistatud asi (mis ju sünnitaski Tobiases reformimeele), siis, vabandage väga, kuidas otsustada suure osa praeguste, iseäranis kesk- ja nooremaealistelt anglodelt nagu konveierilt tulevat imeilusat, andekat ja siledat reekviemide, missade, *te deumi*'de jne. üle? Muide, niisuguseid vigureid küpsetatakse meil mõneti juba ka kodus ja sugugi mitte keskpärastes köökides. Eeskätt aga n.-ö. Ameerika ruumist pärit oopuste puhul ei saa pahatihti lahti tundest, et need ongi kirjutatud lihtsakoelist turgu silmas pidades, et need kindla peale massile peale läheksid. Ja kas see siis ei ole jälle allakäik? Sealjuures ma ei väida, et selletaolist muusikat seltskonnale (momendil) vaja ei lähe, veelgi enam — see võib kogunisti muusikaliteratuuri tulevikuvaraks saada, sest mitte ei tea, kas inimkond muutub tasapisi targemaks või lollimaks, vaimsemaks või asisemaks (siiski oleks pöörane kujutleda, et näiteks John Rutterit võidaks tulevikuski eelistada Messiaenile või Brittenile!). Sõnaga, Tobias asub oma "Joonaga" minu meelest just sakraalmuusika kahe pinnalise perioodi vahel ja see ongi tema šanss. Seejuures kohene šanss, sest XX sajandi tunnustatud titaanide avangardistlikuma suunitlusega analoogidel tuleb vist siiski veel ka AJA hinne ära oodata.

"Joona" klaviir on nüüd trükitud — mullu Stockholmis. Ent see pole partituur ise, mille järele haarata. Ei oskagi öelda, kumb — kas klaviir või ikkagi helisalvestus — tekitaks nõudluse nimelt partituuri järele, nõudluse tähendus ise aga saab olla ainult üks: ettekanne, sealjuures vaid muusikametropolides, kus vastavad esitusvõimsused. See aga tähendakski "Joona" elavat maailma ette astumist. Selge siis, et järgmisena vajame messiast, kes "Joona" tingimata rahvusvaheliste jõududega plaadistaks. Lõpptulemusena saaks muusikailm rikkamaks, kirikumuusika ajalooraamatutesse ilmuksid aga korrektiivid, kuivõrd meie sajandi neoklassitsistlikus grupis oli "Joona lähetamine" üldse esimene (meenutagem Hermann Kretzschmari tuntud hinnangut: Bachi ajast meie ajani...).

Veel meenutagem tänuga tandemit Rumessen—Lilje, kes moraalselt äärmiselt vajalikul ajaloohetkel selle monumendi meile 1986—1989 teadvustasid. Kurb aga on muidugi, et nüüdne ettekanne enesetunde turgatamisel eestlasele veelgi vajalikumaks osutub. Jah, möönan, et too viimati öeldu ahtub vaimust, mis "Joona" ilmselgelt suureks teeb, kuid teadjad teavad, et kogu üldinimliku (kristliku) idee kõrval leidis Tobiaski antud piibliloos paralleele oma rahva käekäigule, miks ei tohi siis meie oma Tobiast maailma ja end seeläbi paremale iseolemisele tahta?

IVALO RANDALU

AUSTATUD JOHANNES JÜRISSON!

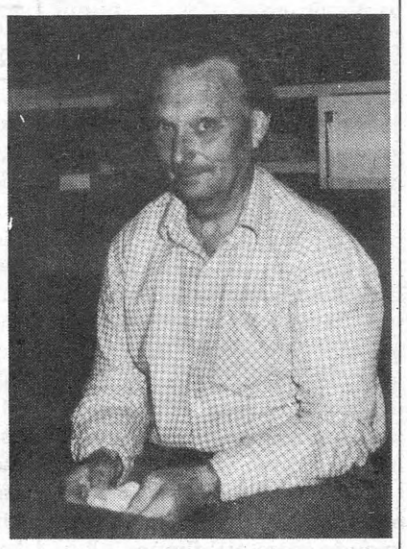

Täna mõtlevad Sinu peale tuhanded inimesed Eestimaal:

Su lähedased ja sõbrad,

Su teekaaslased rahututest ja rahulikumatest aegadest,

Su kolleegid ja kõik need, kellel on olnud õnn ja rõõm, valu või vaev õppida Sinu käe all muusikaajalugu

Tallinna Muusikakoolis,

Tallinna Konservatooriumis,

Tallinna Kultuuriülikoolis, paljudel kursustel, seminaridel, mida muusikaõpetajate harimiseks on korraldatud.

Kokku arvamata jääb praegu Su jüngrite entusiastlik vägi, kes aastate vältel Su kannul on kõmpinud mööda Eestimaa metsateid, soid ja jõepervi, lõkke ümber elu ja kunsti üle aru pidades või vaieldes, et päevatõusul jälle minna, sihiks kultuuriloolistes paikades olemise eriline lummus ja minevikujälgede leidmise soov...

Teadmata on nende hulk, kes Sinu valgustavale sõnale toetudes on usaldanud hakata muusikasõbraks ja kontserdilkäijaks. Mõtlen Sinu kultuuriülikoolisarja, mis vähemalt ühe põlvkonna eestlastele oli peaaegu ainuke kättesaadav emakeelne lugemismaterjal muusikaajaloost, õppekirjandust muusikakoolidele, uurimuslikke artikleid eesti muusikast ja muusikutest. Jäägu täpsema ülevaate tegemine bibliograafide hooleks. Me teame, et Mart Saar ja Hüpassaare ning Suure-Jaani suured muusikamehed on Sulle südamelähedased. Karl Leichteri "Valitud artiklid" jõudsid kaante vahele tänu Sinule ja said Sinult eessõna, mis on üldse esimene ulatuslikum ülevaade eesti muusikalisest kirjasõnast. Oleks aeg hakata põhjalikumat huvi tundma Sinu isiku vastu. Nüüd saadad mind arvatavasti Sirtsu sohu. Tunned soid ja rabasid meist paremini, mis sul viga saata! Enne rappa minekut teen Sulle sügava kummarduse ja soovin kõigi Sinu õpilaste nimel tugevat tervist ja palju õnne — mitte ainult Sinu 70. sünnipäeva puhul, aga selle puhul, mõistagi, eriti.

Sinu õpilane TIIA JÄRG

KONSERVATOORIUMI KÜLALISI

Sel õppeaastal on mõnigi välismuusik teinud meistrikursusi ka Tallinna Konservatooriumis, viimati (mai teises pooles) oli siin saksa tšellist Manuel FISCHER-DIESKAU. Mäletatavasti oli nimekas muusik esimest korda Eestis selle aasta algul, siis Cherubini-kvarteti koosseisus. Nüüd tegi ta Konservatooriumis tööd kolm päeva kvartettide ja kaks tšellistidega, võttis vastu esimeste riigieksami ning andis 22. V koos Lauri Väinmaaga kontserdi Raekojas.

TOOMAS VELMET: "Olime Fischer-Dieskaule teatanud, mida meie lõpetajad mängivad. Ta oligi end nende teoste õpetamiseks ette valmistanud ja tegi puhtpraktilist tööd. Aktiivselt, nagu kursustel kombeks, ja suure efektiga. Paistab, et ta on õppejõuna niisama andekas kui interpreedina ja noorusest hoolimata ka suurte kogemustega. Meie viiest kvartetist meeldis Fischer-Dieskaule eriti kaks, kes tema sõnul võiksid taseme poolest kohe lavale minna. Ühe neist kutsus ta juba juunis oma kursustele Saksamaal, kindlustades nii tasuta ülalpidamise kui ka kursused! See on üks paremaid kontakte, mis Konservatooriumil viimasel ajal on tekkinud. Ühenduse hoidmise eest tahaks küll väga tänada Lauri Väinmaad; seda laadi koostöö "Eesti Kontserdiga" on mõlemale poolele tulus.

Et rääkida M. Fischer-Dieskau kontserdist, tuleb kõigepealt märkida seda Amati instrumenti, mis tal on. Just see pill teeb võimalikuks nii aeglased tempod, mida ta kasutas, sest lubab kõla sedavõrd intensiivistada. Loomult lüürilise mängijana oskab Fischer-Dieskau oma pilli omadusi suurepäraselt ära kasutada. Harva, kui keegi suudab nii aeglaselt mängida Brahmsi sonaadi I osa, mis on küll *Allegro ma non troppo*, või Šostakovitši sonaadi III osa, mida tavaliselt mängitakse dramaatilisemalt. Bachist rääkimata! Kui alla kolmekümnene muusik julgeb üldse Bachi süite mängida, siis kas lollusest või tõesti juba nii, nagu seda tegi Manuel Fischer-Dieskau. Peab ütlema, et ta ei mänginud küll nagu saksa Bachi. Püüdsin peilida, kust ta on impulsse saanud, aga ta ei andnud vihjeid. Tõenäoliselt on ta lähtunud *Uhrtext*'ist ja teinud n.-ö. oma väljaande, nagu praegu sellise suurusjärgu interpreetidel kombeks."

KAS PANKROTITUNNISTUS VÕI SELLE ÜLETAMINE?

Eesti ajalugu ärkamisajast kuni tänapäevani. Koostanud Silvia Õispuu. "Koolibri" Tallinn, 1992. 334 lk.

Ajaloolase ja psühholoogina osalesin komisjonis, kes koostas eesti koolile uut ajalooprogrammi ja tegeles ka mainitud raamatuga. Seetõttu pean oma kohuseks võtta sõna T. Veispaku arvustuse "Avalik pankrotitunnistus" puhul ("Sirp" nr. 21, 22. mai 1992).

Ma ei pea seda raamatut täiuslikuks. Ei selle koostaja ega 15 autorit seadnud endale niisugust eesmärki. See oleks olnud niisama ebareaalne kui oli vältimatu raamatu kiire väljaandmine.

Kõigepealt T. Veispaku arusaamatusest, mis see "Eesti ajalugu..." ikka on, kas ajalooõpik või raamat laiemale lugejaskonnale. Ta on see ja teine, sisult mõlemad. Et seda mõista, tuleb tagasi minna aega, millal raamatut koostama hakati, s.o. 1989. aastasse. Koolid olid eesti ajaloo õpikuta — nõukogude korra ajal ilmunu oli ju lausnõmedus. Tehti mitu ettepanekut. Üks — anda välja värskelt ilmunud artiklite kogumik, millest õpetaja leiaks oma äranägemisel sobivat materjali. Teine — pakkuda lihtsalt nende artiklite loend ilmumiskoha märkimisega. Oli muidki ettepanekuid. Reaalseks peeti, et need 15 autorit kirjutavad nii kiiresti kui võimalik süsteemse uute artiklite kogumiku abiks õpetajale. Loomulikult ei olnud välistatud, et õpilasedki saavad seda kasutada. Nagu ka laiem lugejaskond.

Küsimus: miks ei tehtud ühemõttelist õpikut kõigi väljakujunenud reeglite kohaselt? Siin on T. Veispakul ühes osas õigus. Meil polnud tookord inimesi, kes sellise õpiku koostamisega oleksid toime tulnud. Julgen väita: neid pole tänaseni kogu maailmas! Oli (on) ju tegemist tõsiajalooliselt uurimata ajaga, mille kohta tollal puudusid nii faktid kui ka kontseptsioonid. Me teadsime täna teatavast vaid osa, nagu arvatavasti saame kolme aasta pärast selgeks palju täna segast. Tuli (tuleb) tungida kinnise, suletud, saja saladuskattega varjatud süsteemi anatoomiasse ja füsioloogiasse. Ainult ajalooteadusest möödakäinu võib arvata: pole muud kui kirjuta! Seisti dilemma ees, kas jätta käibima lausvale või püüda sellest väljuda. Valiti teine tee.

Raamatu sisust. Vaieldamatult kannatab ta kiirustamise all. Aga julgen ilma grammigi kõhklemata arvata: ta erineb senistest käsitlustest niisama palju kui päev ööst. Ta on etapp ajaloolise tõe sihis.

Ometi tuleb tõdeda, et enamik T. Veispaku sisulistest märkustest on üsnagi asjatundmatud või siis kontekstist välja

rebitud lausete suvaline tõlgendus. Ja seda mõistaandmisega, nagu oleks tegu puha endise käsitlusega. See on täielik vale. Juba autorite loend — A. Aarelaid, K. Arjakas, M. Laar, T. Karjahärm, T. Nõmm, H. Walter... — peaks ütlema, mis suunitlust raamat kannab.

Kui tuua välja üksikuid kritiseeritavaid kohti, siis näeme, et kritiseerija kas eksib või esitab vaieldavaid seisukohti. Võime muidugi pidada K. Arjakase lõivumaksmiseks aegu tarvitusel olnud terminoloogia kasutamist. Seda, kui ta 1924. aasta 1. detsembri mässu nurjumise põhjuseks toob "üldise väärhinnangu — Eestis polnud tekkinud revolutsioonilist situatsiooni". Aga olgem ausad, seda "situatsiooni" tõesti polnud. Rahvas ei liitunud üle piiri siiapoole imbunud punaste relvakandjatega. Seda võiks ju tõesti ka mõnes teises sõnastuses öelda — kas või "mässuks valmisolekut".

H. Rootsi artikli ühes võrdluses väidetakse, et Prantsuse revolutsiooni päevil haarasid võimu need, kelle valduses olid majanduslikud, 1940. aastal Eestis aga need, kel poliitilised hoovad. T. Veispaku arvates on inimesel, kes üldse midagi Prantsuse revolutsioonist kuulnud, raske seda tõsiselt võtta. Aastakümneid Suure Prantsuse revolutsiooni problemaatikasse süvenenuna võin kinnitada, et tegelikult on võrdlus korrektne. 1789. aastal alanud revolutsioon viis Prantsusmaal võimule kolmanda seisuse, kelle hulka kuulus majanduslikke võtmepositsioone hoidev kodanlus. 1940. aasta Eestis kerkisid esile aga ühiskonna heidikud, kes poliitilise võimu kaudu haarasid enda kätte kogu ühiskonna rikkuse.*

Süüdistus autorite tahte puudumisest seda ajajärku objektiivselt käsitleda on ränk ja seda võib võtta kui vastase tõrvamist parlamendivalimise eel. Ainult keda tõrvatakse, jääb selgusetuks. Artikkel tervikuna kujutab endast aegu käibel olnud paremäärmuslaste loosunglikke seisukohti sisevaenlastest, kes muudkui öönestavad.

See kõik ei välista, et uus materjalikogumik (või siis juba õpik) tuleb täiuslikum, et mõnedki seisukohad muutuvad. Kas me võime ka tulevikus näidata N. Karotamme kollektiviseerimise ajal malbes valguses, on tõesti küsitav. Küll on fakt, et ta tol ajal oma kõrge posti kaotas ja ebasoosingusse sattus. Aga teame, et selles ühiskonnas sattusid ebasoosingusse ka Jagoda, Ježov, Beria... Ilma faktideta on siin raske olla oraakel.

Olgu kuidas tahes, selle ajalooraamatu kirjutamist ei või kuidagi nimetada pankrotitunnistuseks, pigem väljumiseks pankrotiseisundist — nüüd on võimalused kirjutada veel parem ajalooraamat. Ja kui me poliitilises vennatapusõjas üksteisele lõppu peale ei tee, eks me siis kirjutagi parema. Mis puutub aga J. Viikbergi artiklisse "Sirbis" (15. V 92), siis seesugune umbes kriitika oli eile ja on ka täna möödalaskmine.

VOLDEMAR PINN

* Siinkohal eksitab vist lugejat ka hr. Pinn. 1940 ei tulnud ju Eestis võimule mitte siinse ühiskonna heidikud, vaid NSV Liidu juhtkond, Nõukogude valitsus asukohaga Moskvas. (Toim.)

LEEPRAHAIGE SÕRM

Mõned viimase aja väitlused meenutavad, et ettekujutus vaimutöö tegijatest kui teiste kulul elavatest parasiitidest on ajaloos üsna hiline nähtus. Julgen koguni oletada, et see on vaid ajutine kõrvalekalle kultuuriajaloo üldisest tavast. Näiteks keskaja inimene oli *homo religiosus*, ilmalikust elust eraldunud pühamees ei tarvitsenud oma olemasolu ühiskonna ees kuidagiviisi õigustada. Pigem vastupidi, ühiskonna eksistentsi ainsaks õigustuseks olid need ühiskonna liikmed, kes püüdlesid Kõrgemat Tõde. Teisiti kaotanuks ühiskond mõtte. Samasugune mentaliteet on iidsetest aegadest valitsenud Idamaades. Alles kapitalismi teke ja utilitaristliku eetika levik Euroopas tegid pühakust muidusööja. Vene kommunistid võtsid selle suhtumise üle, lisades veidra nägemuse sotsialistlikust intelligentsist.

Seisukoht, et vaimuinimest pole vaja, sest ta midagi käegakatsutavat ei tooda, viitab meie nõukogulikule minevikule, jättes varju hoopis olulisema probleemi. Pean silmas vaimuinimese missiooni. Minu arvates on see missioon sügavalt religioosne ning tema sisuks on hoida väärikust, kusjuures väljaöeldud mõtte väärikus põimub ühte mõtleja enesevääärikusega. Siin tekib küsimus: kas neil, kes vaimuinimesena ühiskonnalt toetust nõuavad, on eeldusi intelligentsi ajaloolist missiooni täita? Kes ja kuidas täitis seda lähiajaloos? Probleem osutab sotsiaalsele haigusele, mille tagajärgedega seondub veel üks viimase aja poleemiline teema, eesti nõukogude kirjanduse ümberhindamine. Mingil moel püütakse siin hakata vaimuinimese missiooni lõpuks ometi mõtestama.

Väärikuse ja tänumeele mõisted on tänapäeval oluliselt nihkunud ja tundub, et mitte just soodsas suunas ühiskonna vaimsele tervisele. *Homo religiosus*'e maailmas oli näiteks kerjamine munkade puhul loomulik ja väärikas tegevus. Samuti oli väärikas kõik annid ühesuguse tänumeelega vastu võtta. Väärikam kui väärikas oli leppida piskuga, ja loomulikult oli väärikas annetada, sest annetamise kaudu võis igaüks ise vaimuinimese voorustest osa saada.

Meenub budistlik legend auväärsest Pindolast, kelle kerjakaussi sattunud kord leeprahaige sõrm. Väärikuse ja tänumeelega sõi Pindola selle ära, sest teisiti ei saanud ta talitada. Maksab meenutada sedagi, missugused annid ja mille eest meil veel hiljaaegu mõnegi vaimuinimese kaussi kukkusid. Küllap sooviks üks või teine nüüd kinnitada, et see oligi "leeprahaige sõrm", mis vastikustunnet alla surudes võimudelt vastu võeti. Siin on, kellest-millest mõtiskleda — auväärsest Pindolast ja rahvakunstnikust.

Muidugi tuleb mõista ka esteetide muret, kui nad mõne tagantjärele-hinnangu lamedusele osutavad. Tõepoolest, vaimuinimese väärikust ja olemise mõtte väärikust ei saa kaitsta ega taastada ebaväärikalt esitatud mõttega.

ANDRES HERKEL

REPLIIK

Lp. hr. minister Arvo Kuddo

Lubaksin endale täpsustada Teie mõtteavaldust "Sirbis" nr. 21 (22. V 1992), milles nimetate René Descartes'i keskaja filosoofiks ja käsitate talle omistatavat lauset "Teadus on isikliku uudishimu rahuldamine ühiskonna arvel" keskaegse tööstiili kandumisena meie aega.

René Descartes, uusaja ratsionalistliku mõtteviisi rajajaid (meenutan, et Descartes'i ajastut, XVII sajandi algust lahutab keskajast renessansi sada või ka kolmsada aastat) ei vaadanud kindlasti mitte tagasi, vaid üle sajandite tulevikku. Tema vaatluse kehtivus meie ajani välja ei tekita kahtlust, küll aga tuleks seda Eesti tänapäevale kohandades parafraseerida näiteks nii: "Majandus on isikliku saamahimu rahuldamine ühiskonna ja iseäranis selle vaimuelu arvel." Sest tänases Eestis on vaimne parasiitlus vaid pisike süütu tolmukübe majandusliku parasiitluse, varguse ja väljapressimise kõrval. Valitsus ei pea tegelema "tünnilooga", s.o. nagu kunagi vaalapüüdjad tühje tünne üle parda heitma, et vihast vaala laevast eemale kavaldada. Kuni valitsus ei võta ikka midagi ette hädade peapõhjuse, majandusliku parasiitluse vastu, vaid seda pigem soosib, samastub ta ise parasiitlusega, mida "vaal" siis ka õiglaselt ründab, sest XX sajandil ei ole too "vaal", rahvas, õnneks (tänu kultuurile) enam mitte nii pime, nagu keskajal ehk tõesti võis olla.

Väidate: "Kuid mujal maailmas ei maksta Pavarottidele ja Domingodele miljoneid mitte nende ilusa hääle pärast, vaid selle eest, et nende ilus hääl ja kõrge professionaalsus toovad sisse miljoneid." Ka siin lubage täpsustada: et miljoneid toovad sisse ilus hääl ja professionaalsus, siis, tähendab, makstakse ikkagi just ilusa hääle pärast. Sellepärast, et seda häält ei vaja miljonid ja miljonid inimesed sugugi mitte vähem, vaid isegi rohkem kui asjade tarbimise heaolu. Sellepärast, et kultuur ja majandus on tsiviliseeritud ühiskonnas õhk ja leib. Leivata pole mõtet õhul, niisamuti nagu muutub ilma õhuta mõttetuks leib.

22. mai 1992

JÜRI TALVET

SAKSLASED TULEVAD

"Juba jälle..." ohkavad paadunud anglo- ja frankomaanid.

"Juba jälle!" rõõmustavad andunud germanofiilid.

Põhjust selleks annavad Mecklenburgi Landestheateri külalisetendu-sed Eestis 8.—15. juunini.

Kaasa tuuakse **N. Gogoli "HULLUMEELSE PÄEVIK",** *mida siinsed teatraalid veel hästi mäletama peaksid. Jüri Järveti peenpsühholoogiline meistritöö Draamateatris kuulub kahtlemata eesti teatrivaramusse. Samuti Ants Anderi väliselt atraktiivsem ja temperamentsem osalahendus "Vanemuises". Nüüd avaneb võimalus neid kõrvutada noore sakslase Ralph Henseliga. Sakslaste "Hullumeelse päeviku" tõlgendus on füüsiliselt nii aktiivne, et tekst taandub kohati teisejärguliseks ja sisu on mõistetav ka võõrkeelt oskamata. Nõnda kinnitab Kerstin Gitteri lavastuse kohta seal maal ilmunud kriitika, mis on eranditult positiivne.*

A. J. Poprištšin — Ralph Hensel.

Mecklenburgi Liidumaa teater on endale nime teinud originaalse repertuaarivaliku ja otsiva vaimuga. Selle taga seisab Dr. Michael Muhr, kes on pärit Austriast. Ta oli esimene Lääne teatritegelane, keda kutsuti konkursi alusel Ida-Saksamaale intendandiks. Härra Muhri ideaaliks on "Das Theater für alle" — teater kõigile. Seda kinnitavad sakslaste oma kulu ja kirjadega teoks saavad külalisetendused Leedus ja neljas Eesti linnas: Tartus, Viljandis, Pärnus ja Tallinnas.

Pealinnas mängitakse Eesti Draamateatri väikeses saalis **pühapäeval, 14. juunil kell 19 saksa keeles** *ja* **esmaspäeval, 15. juunil kell 19 vene keeles.** *Pileti hind ainult 25 or-i. Kasutage haruldast võimalust näha saksa teatrit vene okupatsioonirublade eest!*

HANNES VILLEMSON

EDUARD NAZAROVI JOONISFILMID KINOMAJAS

Eeloleval esmaspäeval, 8. juunil ja teisipäeval, 9. juunil kl. 18 on kinomajas (Uus t. 3) võimalik vaadata ühe praegusaegse silmapaistva vene joonisfilmimeistri, režissööri ja kunstnik-lavastaja Eduard Nazarovi filmiprogrammi, mis sisaldab tema loomingu paremikku kuuluvaid teoseid: "Hirmu tasakaal", "Jaht", "Elas kord koer", "Sipelga teekond", "Lugu Vova Sidorovist" ja "Martõnko".

E. Nazarovi joonisfilmidele on omane soe suhtumine teose tegelastesse, püüd avara mõtte poole, teravmeelsus.

FIRMA MÜÜB SOODSALT

- kontsertklavereid "Estonia"
- kabinetklavereid "Estonia"
- radioolasid "Estonia" 010 S
- raadiotelefone
- diaprojektoreid "Peleng" 800
- filmiprojektoreid "Ukraina 7"
- filmiprojektoreid "Raduga 7"
- magnetofone "Rostov" 112 S
- värvitelereid "Sadko" 423 (PAL/SEC)
- printeriga kalkulaatoreid "Royal"

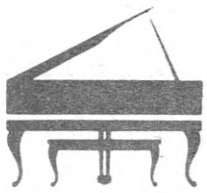

Teat. tl. 44 30 05 või kood "Sirp" — M—07

UUSI RAAMATUID

EESTI ENTSÜKLOPEEDIA. 6. köide. Lõuna — nõud.

Järjekordne köide sisaldab nagu ikka mitu tuhat lühiartiklit ja rikkalikult pildimaterali. Alustatakse mõistega "Lõuna-Ameerika platvormist" ja lõpetatakse sõnaga "nõudma". Köitel on märge, et väljaandja on kirjastus "Valgus". Nüüdseks on väljaandja Eesti Entsüklopeedia kirjastus. Kaas ja tiitel: J. Kaarma, makett: M. Pärk. 704 lk.

Kaarel R. Pusta. SAADIKU PÄEVIK.

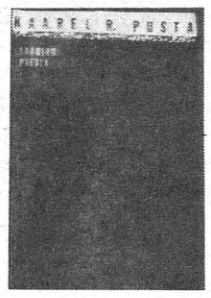

Eesti Vabariigi väljapaistva diplomaadi Kaarel Robert Pusta viiest osast koosnev mälestusteraamat "Saadiku päevik I" nägi esimest korda trükivalgust 1964. aastal Saksamaa Liitvabariigis. Peatükkides "Esimesed Eesti saadikud", "Pariisis. "Tundmatud mehed tundmatult maalt"", "Rahuläbirääkimised Nõukogude Venega", "Litvinov nõuab Kingissepa lipa", "Eesti vähemusrahvaste küsimus", "Mina välisministrina", "Ümberpaigutus Poolasse", "Vabadussõjalaste häire Tallinnas", "Vanas Patareis", "Minu viimane sõit Eestisse" ja paljudes teistes jutustab Eesti diplomaatia hälli juures seisnud autor, kuidas väheste välispoliitika kogemustega, kuid hakkajad eesti mehed oma noorele riigile välismaailma tunnustuse saavutasid. Raamat loob köitva pildi ka Euroopast ja selle probleemidest kahe maailmasõja vahel. Illustreeritud paljude huvitavate fotodega. Kommentaarid kirjutanud Kaido Jaanson ja Eero Medijainen, kujundanud Maret Kubu. 232 lk. Kirjastus "Olion", 1992.

Ingeborg Bachmann. MALINA.

Ingeborg Bahmann (1926—1973) on austria luuletaja, prosaist, kuuldemängude autor ja tõlkija, Teise maailmasõja järgse saksa kirjandust uuendanud kirjanike rühmituse "Gruppe 47" laureaat. Romaan "Malina" käsitleb naise ja mehe olemust, suhteid, nendevahelisi pingeid, naiselikku ja mehelikku alget ja nende põimumist inimisiksuses. Kunstiliselt kujundanud Epp-Maria Kokamägi ja Anneli Aarma. 256 lk. Kirjastus "Eesti Raamat", 1992.

Eerik Laidsaar. INGERI KUNINGATAR EHK GPU VÕRGUS.

Eesti vanemale põlvkonnale hästi tuntud kirjaniku ja ajakirjaniku, ülipopulaarsete "Noorsõdur Pensioni" ja "Kapral Pensioni" lugude autori kriminaalromaan 30-ndate aastate Narva-Jõesuust ja Narva-tagusest Ingerimaast, kus Kremli võimumehed provotseerivad mässu Suur-Ingeri loomise sildi all, et selle katte varjus paisata punaväed üle piir. Põnevate sündmuste kõrval paeluvad tähelepanu värvikad kirjeldused Narva-Jõesuust, mis oli tollal Eesti kaunemaid kuurortlinnu ning tuntud ka rahvusvaheliselt.

Esimene raamat sarjast "Taskudetektiiv". Uus sari pakub põnevat lugemist eesti kriminaalkirjandusest läbi aegade, seab eesmärgiks omamaise detektiivžanri arendamise ning avab tee uutele autoritele ja uudisteostele. Raamat on varustatud talongiga, mis garanteerib huvilistele sarja esimese valiku ostmise. Kirjastuse "Faatum" väljaanne.

Vladimir Porudominski. VÄIKE MAALIGALERII. Jutustusi vene kunstnikest.

Eeskätt noortele mõeldud raamat sisaldab jutustusi vene maalikunstnikest, kelle teosed on kogutud paljudesse muuseumidesse. Väljaandes ei tehta aga juttu mingist ühest kunstimuuseumist, vaid kujuteldavast pildigaleriist, kus tavaliste peatükkide asemel on hoopis saalid. Autor mainib, et kahekümne kaheksa "peatüki-saali" uksed on lugejale valla, tal on võimalus tutvuda väga erinevate kunstnikega. Lugeja silme eest möödub pilte vene kunstist XV saj. kuni XX saj. välja. Kuid ei tohi unustada, et see on vaid esimene pilguheit sellesse imekaunisse maailma. Illustreeritud 99 reproduktsiooniga. Vene keelest tõlkinud Salme Lehiste, kujundanud Matti Pärk. 120 lk. Kirjastus "Kunst", 1992.

"VIKERKAAR" nr. 5

Alustab luuleveerge Aado Lintropi "Moosese kannatustega", Hando Runnelilt on tsükkel värsse pealkirjaga "Tuli taevast", Toomas Raudam jätkab ja lõpetab jutustuse "Prado", Olev Remsu aga alustab oma Tartu-mälestusi üsnagi huvipakkuva pealkirja all "Kuidas me rektoreid ja ministreid ametisse panime". Numbrit illustreerivate tööde autori, kunstnik Raoul Kurvitza loomingut vaatleb Ants Juske.

Järgmistena tekitavad huvi Hasso Krulli 2. loeng "Poststrukturalistlikud meetodid kirjanduse käsitlemisel", Paula Seringu pilguheit Peeter Sauteri proosale, filosoofi ja sotsioloogi Jürgen Habermasi artikkel "Uuskonservatiivne kultuurikriitika Ameerika Ühendriikides ja Saksamaa Liitvabariigis (saksa keelest tõlkinud Erki Silmet), Maie Kalda ülevaade "Kirjandusloo vaateväljast ja -nurkadest eksiilis" ja Anne Lille "Unenäod ja nende tähendus: Mida arvati antiikajal". Peale nende järg ja ühtlasi lõpuosa Mircea Eliade artiklist "Sakraalne ja profaanne: Religiooni olemus", samuti järg Arno Raagi mälestustest aastail 1939—1944 "Saatuslikus kolmnurgas".

Rubriigis "Dixi" võtab sõna Hando Runnel ("In situ de facto") ja "Kaleidoskoobis" Toomas Raudam ("Maailmast minema". "Kibemagus". Kaks inglise romaani). Vaatenurgas sirvib Astrid Reinla Aleksander Pulveri raamatut "Toimetulek iseendaga": 96 lk. Hind 6 rbl.

Muia Veetamm. TUNAMULL'NE. Luuletusi

Tuntud vanema põlve poetessi luulekogus valdab hilislooming, kuid leidub ka varasemate aegade luuletusi. Kogu tervikuna iseloomustab klaarunud mõte ja sügav clutarkus. Üks osa luulest sulaks nagu kokku rahvaluule tonaalsusega ning teemadega. Illustreerinud ja kujundanud Ene Loopere. Luulekogu väljaandmist on majanduslikult toetanud Arvo Pärt. 64 lk. Kirjastus "Eesti Raamat", 1992.

x x x

Oh mind, eblast eluvarblast,
sirgukest sasissulelist!
Keksind maha ma kevade,
sirtsund maha ma sügise,
tantsind talvegi tõsise.
Ikka näppan eluherneid,
korjan, kerjan kesvakesi
kas või kadula kojastki.

2. märts 1991

Raymond Chandler. SÜGAV UNI

Raymond Chandler (1888—1959) on loetavamaid ameerika kriminaalromaani autoreid. Ta teoste paremikku ühendab minajutustaja eradetektiiv Philip Marlowe. Eesti lugeja tunneb Marlowe' sarja neljandat raamatut "Naine järves" (1944, e.k. 1982), nüüd siis ilmub esimene (1939). Peategelane palgatakse lahendma väljapressimisjuhtumit, kuid tal tuleb tegemist mõrvadega. Nagu ikka ripub ta elu mitu korda juuksekarva otsas, ent tänu leidlikkusele ja kainele mõistusele lõpeb kõik siiski hästi. Inglise keelest tõlkinud Ralf Toming, kaane kujundanud Tiit Rammul. 176 lk. Kirjastus "Olion", 1992.

"AJA PULSS" nr. 4.

Aprillinumbrit sirvides pakuvad lugemiselamust Ülo Kraani haridusteemaline kirjapanek "Ühe jala peal klassi ees", Ants Salumi "Mats alati on tubli mees: Eesti kultuur maarahva kultuurina XIII—XVIII sajandil", lehekülgedel "Maailm. AP atlas" Vello Ladva vaatlus "Vatikan — kääbus künkal?", rubriigis "Terrorism" toodud Endel Põdra kirjutis "Oma erakonna ohver: Juurdlusest Rajiv Gandhi mõrva asjaolude selgitamiseks", Kalevi Kvelli "Roheline Rootsi" jt. Maret Kaik ajab juttu kunstnikest vendade Sergei ja Ilja Isupoviga, Eino Avarsoo paneb lõpp-punkti veebruarinumbris alustatud loole "Pärlisadama haavad" jne. Trükiarv 14 300. 48 lk.

Arthur Jaama, Eevi Jaama. KIRSID.

Raamatus esitatakse autorite pikaajalise mõistöö kogemusi kirsikasvatusest, kirjeldatakse hapu- ja maguskirsipuu liike, vorme ja sorte, nende kasvatamist, aretamist ning levikut. Käsitletakse ka kirsikasvatuse agrotehnikat, istandike rajamist ja hooldamist. Kaane kujundanud T. Aru, värvifotod K. Kermilt ja A. Didrikult. 208 lk. Kirjastus "Valgus", 1992.

"RADUGA" 5, 1992.

Raimond Kaugveri mälestuseks avaldatakse mõned peatükid tema romaanist "Vana mees tahab koju". Eesti klassikavalikut tutvustavas uues rubriigis leiame Marie Underi varasemat loomingut. Vene demokraatia aktuaalsetest probleemidest, sealhulgas ka Vene Demokraatliku Liikumise tegelikust olemusest mõtiskleb V. Nevski. Uues rubriigis "Elavad ja surnud" on filosoof V. Belovi artikkel surmakultusest totalitaarses ideoloogias ning Tartu Ülikooli professori Sergei Issakovi publikatsioon ja kommentaar M. Gorki seni tundmata kirjadest V. Leninile. "Ajalootunnis" on venekeelsele lugejale huvipakkuv K. Ast-Rumori artikkel "Eesti rahvas ajaloo valguses". 96 lk.

SIDE. Eesti töölisliikumise ja -noorsoo ajakiri. Nr. 1. Märts 1992.

Suur osa vastsest numbrist on pühendatud eesti sotsiaaldemokraatia *grand old man*'i Johannes Mihkelsoni lahkumisele. On antud ülevaade J. Mihkelsoni matustest, avaldatud on Raimond Kolga mälestuskirjutis ja Ursula Wallbergi sõnavõtt. Ilmub uustrükk J. Mihkelsoni kirjutisest, mis avaldati ajakirjas "Side" 1961. a., — "Vaaraod, püramiidid ja sputnikud". Jaan Ungerson kirjutab "Rootsi Euroopa Ühisturu ees". R. Kolk tutvustab üht varajast visiooni sotsiaaldemokraatlikust programmist Ida-Euroopa jaoks, samuti kirjutab "Omandireformi mitmest palgest", muidugi Eesti oludele toetudes. On avaldatud Olev Mikiveri "Muremõtteid" ja Kalju Lepiku luuletus "Haiged". Lõpule jõuab Julius Oengu "Ülle Atlandi" avaldamine.

NB!

"ESTONIA" TEATER

Teatrihooaja lõpuetendused

Reede, 5. VI kl. 19 **"Suudle mind, Kate"** (Linnahallis); laup., 6. VI kl. 19 **"Suudle mind, Kate"** (Linnahallis); pühap., 7. VI kl. 19 **"Suudle mind, Kate"** (Linnahallis); esmasp., 8. VI kl. 19 **"Suudle mind, Kate"** (Linnahallis); kolmap., 10. VI kl. 19 **Tallinna Koreograafiakooli lõpetajate õhtu**; neljap., 11. VI kl. 19 **Tallinna Koreograafiakooli lõpetajate õhtu**; reedel, 12. VI kl. 19 **"Krahvinna Mariza"**.

Linnahallis toimuvatele etendustele piletid müügil "Estonia" teatri kassas ja Linnahalli kassades.

"ESTONIA" TEATRI TALVEAED

Esmasp., 8. VI kl. 22 **öökontsert "Igatsus"**. E. Tubina laule ja eesti luulet esitavad Vello Jürna ja Guido Kangur; neljap., 11. kl. 20.30 **I. Kálmáni "Silva"**, (läbilõige L. Steini ja B. Jenbachi operetist H. Aassalu redaktsioonis); esmasp., 15. kl. 22 **öökontsert. Armastusduette.** Laulavad Margarita Voites ja Vello Jürna. Kavas G. Donizetti, G. Verdi looming.

EESTI NOORSOOTEATER

Reedel, 5. VI kl. 19 **"Rahvasõbra tagakiusamine ja tapmine..."** (väikeses saalis); laup., 6. VI kl. 19 **"Rahvasõbra tagakiusamine..."** (väikeses saalis); pühap., 7. VI kl. 19 **"Rahvasõbra tagakiusamine..."** (väikeses saalis); esmasp., 8. VI kl. 19 **"Tango"** (väikeses saalis); teisip., 9. VI kl. 19 **"Rosencrantz ja Guildenstern on surnud"** (väikeses saalis, viimaseid kordi!); kolmap., 10. VI kl. 19 **"Vedel vorst"** (väikeses saalis, viimast korda); neljap., 11. VI kl. 12 **"Saabastega kass"** (Ilirvepargis, tasuta), kl. 14 **"Rahvasõbra tagakiusamine..."** (väikeses saalis), kl. 17 **"Jüri Rumm"** (Tarbekunstimuuseumi hoovis, Lai t. 17), kl. 20.30 **"Armastus ja surm"** ("Kommunaalprojekti" saalis, Lai t. 27), kl. 20.30 **"Ah, kui juba mürgel, siis..."** (Nukuteatri hoovis, Nunne t. 4), kl. 20 **"Toatüdrukud"**+ (väikeses saalis), kl. 21 **"Lollprints"** (pööningulaval, Lai t. 19); reedel, 12. VI kl. 12 **"Saabastega kass"**, kl. 14 **"Rahvasõbra tagakiusamine..."**, kl. 17 **"Jüri Rumm"**, kl. 20 **"Helene, Marion ja Felix"** (väikeses saalis), kl. 20.30 **"Armastus ja surm"**, kl. 20.30 **"Ah, kui juba mürgel, siis..."**, kl. 21 **"Lollprints"**.

* alla 16 aastat keelatud

EESTI KONTSERT

NIGULISTES: pühap., 7. VI kl. 11.30 **muuseumi muusikatund.** Ines Maidre (orel). Kavas Alain, Widor, Saint-Säens.

PIRITA KLOOSTRIS: neljap., 11. VI kl. 21 **Eesti Rahvusmeeskoor.** Juhatavad Ants Soots, Hirvo Surva. Pääsmed müügil "Eesti Kontserdi" eelmüügikassas ja 1 tund enne algust kohapeal.

5.—14. juuni
RUDOLF TOBIASE MUUSIKAPÄEVAD
(vt. lk. 11).

10.—14. juuni
HANSAPÄEVAD

NIGULISTES: kolmap., 10. VI kl. 19 **Ines Maidre oreliõhtu.** Kavas Tobias, Mägi, Süda; neljap., 11. VI kl. 19 **Andres Üibo** (orel), **Liina Saari** (sopran), **Jüri Leiten** (trompet), **Raivo Sööt** (trompet). Kavas Purcell, Pärt, Tüür, Händel, Lüdig, Süda; reedel, 12. VI kl. 14 **Talivaldis Dekšnis** (orel, Riia). Kavas Kalnins, Müthel, Vasks, Telemann, Einfelde, Kenins; kl. 19 **Rolf Uusväli** (orel). Kavas Buxtehude, Kapp; laup., 13. VI kl. 19 **Wolfgang Baumgratz** (orel, Bremen). Kavas Weckmann, Böhm, Zachow, Bach, Buxtehude; pühap., 14. VI kl. 11.30 **muuseumi muusikatund.** Vanalinna Poistekoor, dirigent Lydia Rahula, orelil Mari Järvi. Kavas Kreek, Sisask, Bruckner, Mendelssohn-Bartholdy.

JAANI KIRIKUS: kolmap., 10. VI kl. 20 **Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja kammerorkester.** Dirigent Tõnu Kaljuste. Kavas Frank Martin Missa, Arvo Pärt Te Deum.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

"ESTONIA" KONTSERDISAALIS: laup., 6. VI kl. 12 **TMKK lõpetajate kontsertaktus.** Kaastegev Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, dirigent Tõnu Kaljuste.

KAARLI KIRIK

Neljap., 11. VI kl. 18 esineb **Versmolo kristlik noortekoor** (SLV) Hans Ulrich Henningi juhatusel, orelil Christoph Grohmann. Kavas Schütz, Hassler, Scarlatti, Bach, Buxtehude jt.

Sakslased Eesti Draamateatris

14. JUUNIL KL. 21 SUURES SAALIS

Festivali "Baltoscandal '92" etendus
META THEATRE'ilt (München)
"JÄRGIDES LANGEVAID ÕISI"
W. B. Yeats'i tekstide järgi.

Poeetiline mäng mälestustest, maailmast, mis on olemas ajast, mil Aadam ja Eeva paradiisist välja aeti. Luule, tantsu, muusika, valguse ning fantastiliste kostüümidega.

Mängivad ULRIKE DÖPFER ja AXEL TANGERDING
&
14. ja 15 JUUNIL KL. 20 VÄIKESES SAALIS

MECKLENBURGI LANDESTHEATER'ilt
N. Gogol
"HULLUMEELSE PÄEVIK"
Lavastaja - KERSTIN GITTER
Mängib - RALPH HENSEL
DAS THEATER FÜR ALLE" — teater kõigile.

Piletid müügil Eesti Draamateatris alates 8. juunist kl. 16—20.

"JEUNESSES MUSICALES EESTIS" JA "EESTI KONTSERDI" KORRALDUSEL, EESTI KULTUURIMINISTEERIUMI, TALLINNA KONSERVATOORIUMI, EESTI KLAVERIÕPETAJATE ÜHINGU JA EESTI KEELPILLIÕPETAJATE ÜHINGU TOETUSEL TOIMUB 27.—28. OKTOOBRIL 1992 TALLINNAS

EESTI NOORTE INTERPREETIDE FESTIVAL

"CON BRIO '92"

FESTIVALI EESMÄRGID:

- anda ülevaade Eesti noorte interpreetide paremikust; leida nende seast uusi nimesid, kes võiksid pakkuda huvi kontserdipublikule Eestis ja väljaspool;
- anda Eesti noortele tulevikulootustega interpreetidele võimalus teostada end suurel kontserdilaval, publiku ja pressi tähelepanu all, võrdluses parimate eakaaslastega; anda võimalus tutvustada end kontserdikorraldajatele;
- kujuneda institutsiooniks, mis annab igale edasipüüdlikule andekale Eesti noorele solistile ja ansamblile võimaluse end proovile panna, taotleda pääsu suurele kontserdilavale — kontsertandikarjääri alguspunkti.

FESTIVALI PLAAN JA TINGIMUSED

1. 3.—4. oktoobril "Eesti Kontserdi" ruumides — kinnine esinemine autoriteetsetest muusikutest, kriitikutest, JME ja EK esindajatest moodustatud komisjonile. Esinema võivad tulla Eesti interpreedid — kõikide erialade solistid või ansamblid. Esinejad peavad olema sündinud ajavahemikus 1962—1974. Soovijatel saata/tuua hiljemalt **7. septembril 1992** (postitempli kuupäev) aadressil **EE0105 Tallinn, Estonia pst. 4 "Jeunesses Musicales Eestis", "Con brio '92"** järgmised dokumendid: kava (vabalt valitud teos/teosed kestusega mitte üle 30—35 minuti), lühike elulugu, aadress, soovitus õppeasutuselt või tunnustatud muusikainimeselt. JME teatab aktsepteeritud osavõtjatele nende esinemise aja. Teistest linnadest saabuvatele osavõtjatele muretseb JME soovi korral esinemispäeva eel öömaja. Osavõtumaks 50 rbl. tasuda saabudes komisjoni sekretärile.

Lähtudes erialasest tasemest, samuti eeldustest köita publikut, valib komisjon 6—10 parimat interpreeti, kes saavad õiguse esineda festivali "Con brio '92" avalikel kontsertidel "Estonia" kontserdisaalis.

2. "Con brio '92" kontserdid "Estonia" kontserdisaalis 27.—28. oktoobril — esinevad komisjoni valitud interpreedid sama kavaga. Esinemine honoreeritakse. Kahele komisjoni valitud esinejale määrab EK stipendiumid aastaks 1993. Publiku poolt kõige huvitavamaks hääletatud esinejale korraldab Tallinna Konservatoorium õppe/kontserdireisi Skandinaaviasse. JME kutsel esinevad samuti mõned väljapaistvad noored muusikud naaberriikidest.

LOODAME, ET NIISUGUNE PARIMATE NOORTE MUUSIKUTE "DEMONSTRATSIOONESINEMINE" PAKUB HUVI MUUSIKAAVALIKKUSELE.

KORRALDAJA TOIMKOND

GALERIID

DRAAKONI GALERII
DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18)
Ülle Meistri GRAAFIKA NÄITUSMÜÜK.
Avatud E kl. 10—17, T—R kl. 10—18.

GALERIIS "G" (Narva mnt. 2)
avatakse 12. VI Enn Põldroosi MAALIDE NÄITUSMÜÜK.
Avatud T—R kl. 12—18 ja L 11—16.

GALERII MOLEN
GALERIIS "MOLEN" (Viru tn. 19)
kuni 24. VI TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Avatud T—R kl. 11—18, L kl. 11—16.

"Deco" Tornigaleriis (Maarjamäe lossis)
Agur Kruusingu MAALIDE NÄITUSMÜÜK.
Avatud T—P kl. 14—18.

VAAL'GALERII
GALERIIS "VAAL" (V.-Karja tn. 12)
avatakse 9. VI Naima Neidre TÖÖDE NÄITUSMÜÜK.
Avatud T—R kl 12—18 ja L kl 12—16.

GALERIIS "TALLART" (Aia (end. Ujula) tn 12.)
ÕLIMAALIDE, AKVARELLIDE, KÄSITÖÖESEMETE, KUNSTNIKUTARVETE jm. NÄITUSMÜÜK.
Avatud E—L kl. 11—19.

TOKKO & ARRAK GALERII
GALERIIS "TOKKO JA ARRAK" (Raekoja pl. 14)
Olav Marani MAALIDE NÄITUSMÜÜK
8. VI viimast päeva.
Oma töid müüvad **Jüri Mildeberg ja Simson** Seakülast.
EHETE NÄITUSMÜÜK.
Avatud iga päev kl. 11—17.

VENE GALERII
Vene Galerii (Endla tn. 8))
NÄITUSMÜÜK "Primitivism kunstnike ja käsitöömeistrite loomingus".
Avatud iga päev kl. 10—18.

SALONG "BLICK"
Salong "Blick" (Endla tn. 23 I korrus hotell "Mihkli")
portselani, keraamika ja ehete NÄITUSMÜÜK.
Avatud E—P kl. 11—18.

"EESTI NÄITUSED"
"Eesti Näituste" II paviljonis (Pirita tee 28)
NÄITUS ARTMIX.
T. Johannson, K. Kaljo, Raivo ja Renee Kelomees, A. Kruusing, K. Ole, T. Puhvel, N. Rohtvee, V. Sarapik, T. Tammetalu ja J. Toomik.
Avatud kl. 11—19.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

EESTI KUNSTIMUUSEUM
TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17)
"IDAMAADE TARBEKUNST"
avatud K—P kl. 11—18.
KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Raua tn. 8)
Mari Käbina EHETE NÄITUS.
Avatud K—P kl. 11—18.
NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13)
näitus "Vana kunst".
Seoses hansapäevadega on muuseum 10.—13. VI avatud kl. 14—21, kontsertide ajal avatud ainult kontserdikülastajatele.
Avatud K kl. 14—18, N—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

MATKAMAJAS (Raekoja plats 18)
EESTI GRAAFIKA MÜÜGISALONG.
Avatud T—L kl. 11—17.

REEDEST REEDENI

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6) **"ON" grupi tööde näitus.** Avatud E kl. 12—18, K—P kl. 12—19.

KUNSTIHOONE GALERIIS (Vabaduse väljak 8) Kieli kunstniku **Christoph Ruhzi näitus "Maalid ja objektid"** 7. VI viimast päeva.

RAEVANGLAS (Raekoja tn. 4/6) näitus **"Soome—Eesti minitekstiil".** Avatud iga päev kl. 10.30 — 17.30.

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata **püsiekspositsioon "Tallinn 1700—1918", näitus "Naise ilu saladus" ning "Tallinna väiketöökodade ja Joh. Lorupi kristall 1930—1940".**

AJALOOMUUSEUMIS (Pikk tn. 17) **püsiekspositsioon "Eesti ajalugu XIX saj. alguseni".**

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn.12) **näitus "Mehaanilised mänguriistad" ja "Rudolf Tobias".** Avatud K—P kl.10—18.

KALAMAJA GALERIIS (Kotzebue tn. 28) **Christian Andrese (Berliin) maalid.**

KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2) **Läti fotokunstniku Gunárs Binde (EFIAP) personaalnäitus.** Avatud T—R kl. 12—17.30, L ja P kl. 12—16.30.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Kuninga tn. 6) **Tallinna Koolinoorte Huvikeskuse "Kullo" ARTE-stuudiote õpilastööde näitus.**

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula tn. 12-a) **Märt Bormeistri maalid "Vana Eesti ja vana Tallinn".**

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14) **Kanada eestlasest kunstniku Abel Lee tööde näitus ja Kunstimuuseumi tulmed 1990—1991.**

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) **eesti kunsti ainuke püsiekspositsioon "Tartu maal" ja Karl Pärsimäe maalid.**

EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) **näitus "Pärnumaa rahvakunst".**

O. LUTSU MAJAMUUSEUMIS (Tartu, Riia tn. 38) **Tartu Laste- ja Noortemaja õpilastööde näitus.**

NARVA KUNSTIGALERIIS (Linnamuuseumi filiaal, Kommunaari tee 21) **näitus Lavretsovide muuseumi kogudest; Luule Dmitrijeva "Minu kodu sümbolid", Narva Lastekunstikooli õpilastööde näitus "Nägemus vanalinnast" ja näitusmüük kohalike kunstnike töödest.**

EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultuurikeskuses) **Jõhvi Kunstikooli õpilastööde näitus, Arvo Leki fotoväljapanek "Hüvasti, mäed!" ja Jõhvi kultuurikeskuse laste kunstistuudio tööd.**

MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 58) näitused **"Norra puukirikud",** 10. VI avatakse näitus **"Relvameistrite töid sajandite läbilõikes Eesti Ajaloomuuseumi kogudest."**

KINOMAJAS (Uus tn. 3) **Tiit Jaansoni maalid.**

VILJANDI KUNSTIKOOLIS (Vabaduse pl. 6) **Viljandi kunsti kevadnäitus.** Avatud kl. 11—17, reedel suletud.

TERVISHOIUMUUSEUMIS (Lai tn. 30) **Ingri Egebergi (Norra) näitus "Mees", Ukraina graafika ja Omar Tamme pildid.** Avatud T—L kl. 11—17.

TALLINNA LOOMAAED (Veskimetsas) avatud iga päev kl. 9—19. (Trollid 6, 7 ja 8).

VILJANDI KULTUURIKOLLEDŽ

võtab 1992. aastal üliõpilasi vastu järgmistele erialadele:

- tantsujuhtimine,
- koorijuhtimine,
- puhkpilliorkestri juhtimine,
- levimuusika,
- rahvamuusika,
- raamatukogundus.
- kirjand,
- võõrkeel,
- kutsesobivuse vestlus.

Ülejäänud erialadel:

- erialaeksamid,
- kirjand,
- eesti ajalugu,
- kutsesobivuse vestlus.

Dokumendid (avaldus, keskkooli lõputunnistus või ärakiri, arstitõend, 6 fotot 3x4 cm) esitada rektori nimele alates 1. juulist aadressil: Laidoneri plats 8, Viljandi EE2900.

Vastuvõtmisel arvestatakse ka küpsustunnistuse keskmist hinnet. Sisseastumiseksamid algavad 20. juulil (tantsujuhtimise erialaeksamid algavad 18. juulil). Raamatukogunduse erialal algavad eksamid 27. juulil.

Sisseastumiseksamid raamatukogunduse erialal:

- eesti keel ja kirjandus (suuline),

Info tel. 52 678, 52 955 ja 54 184.

TALLINNA KUNSTIÜLIKOOL

võtab 1992.a. vastu üliõpilasi järgmistele erialadele:

* MAAL (+8 inimest Tartu maali osakonda),
* LAVAKUJUNDUS, * SKULPTUUR, * GRAAFIKA,
* KERAAMIKA, * TEKSTIIL, * KLAASIKUNST,
* METALLIKUNST, * NAHAKUNST, * MOEKUNST,
* KUNSTITEADUS, * ARHITEKTUUR,
* SISEARHITEKTUUR,
* DISAIN.

VAJALIKUD DOKUMENDID:
keskharidust tõendav lõputunnistus, pass,
väljavõte tööraamatust,
arstitõend (086-y),
4 päevapilti 3x4 cm.

Avaldusi ja dokumente võetakse vastu
25. juunini aadressil:
Tallinn, Tartu mnt. 1, ruum 200.
INFO TEL. 43 26 46.

8.—13. juuni

"HORTUS MUSICUSE" MUUSIKA-PIDUSTUSED

esmasp., 8. VI kl. 19	**MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS** Festa a Ballo-1620 Naapoli "Delizie di Posilipo Boscarecce e Maritime";
kolmap., 10. VI kl. 18	**VÄRAVATORNIS** J.S. Bach;
neljap., 11. VI kl. 18	**TOOMKIRIKUS** Muusika Püha Markuse kirikus Veneetsias XVI—XVII saj. Cl. Monteverdi, G. Gabrieli, kaastegev Tallinna Motettkoor;
reedel, 12. VI kl. 18	**VÄRAVATORNIS** Intraada, pavaan ja galliard saksa XVI— XVII saj. kogumikest;
laup., 13. VI kl. 18	**VÄRAVATORNIS** Muusika ja poeesia. Itaalia madrigal saksa laul, prantsuse šansoon.

TARBE-KUNSTNIKUD!

ÜLDKOOSOLEK ON 9. JUUNIL KELL 16 KUNSTIÜLIKOOLIS!

Siiras kaastunne Mart Ummelasele

EMA

kaotuse puhul.

Tuglase Selts, Soome

Perspektiivikas aktsiaselts võtab kiiresti tööle

MAJANDUS-DIREKTORI ja EHITUSJUHI.

Palk mehe töö väärilise.

Helistada tel. 51 03 45.
Samas müüa soodsalt
3 kallurit
KAZ 4540.

AS CADRE Ltd

MAALIDE, GRAAFILISTE LEHTEDE, PILTIDE, FOTODE JPM. RAAMIMINE.

Kasutusel nüüdisaegne tehnoloogia ja kvaliteetsed koduning välismaised pildiraamiliistud.

Tähtajad lühikesed. Tellimuste vastuvõtt tööp. kl. 9—12 ja 14—17 Tallinnas Volta 28—2, tel. 66 99 35.

Kõige värskema

KULTUURIAJAKIRJA

leiate kirjastuse "Perioodika" kioskist,

MIS ASUB TÕNISMÄEL.

Ostke ajakirju meie kioskist!

Ajalehe "Sirp" toimetuses (Toompuiestee 30) võetakse vastu ka erakuulutusi. Kuulutuse esimene rida maksab 15, iga järgmine rida 10 rubla. Soovi korral võib avaldaja jääda anonüümseks ja kasutada koodi.

Kontakttelefonid 60 17 03, 60 19 24.

ON JA EI OLE

"Sirp ja Vasar" nr. 23

1947

Mõningad meie kunstnikud on korduvalt kergitanud küsimuse: kas nõukogude kunstis on "lubatud" see või teine teema, kas tohib maalida maastikku ja natüürmorti või ei tohi seda mitte jne. Niisugustele arutlejatele on ainsaks vastuseks: nõukogude kunstis ei ole keelatud teemasid, võib maalida maastikku, natüürmorti jne.

LEO SOONPÄÄ

1952

Ei ole huvituseta märkida, et N. Tihhonovi varasemas loomingus esineb ka kodanliku Eesti ja eesti tööliklassi võitluse teema. Satiirilises ballaadis "Presidendi öö" kirjeldab autor kunagise "Eesti tseesari" Fr. Akeli kabuhirmu ja pesuväel pööningule põgenemist 1. detsembri ülestõusu puhul. Luuletuses on tugevaid motiive eesti tööliklassist, kes hommikul hämaras läheb võitlusse kurnajate võimu vastu. Vilksatab Laidoneri siledakslakitud timukalõust, näidatakse kodanluse kättemaksuterrori verist julmust.

MART RAUD

1962

Niisugustest /ülelidulistest/ näitustest on kahtlemata palju kasu.

RICHARD SAGRITS

Georg Otsa pole saarerahvas kuulnud-näinud ei tea mis ajast.

ANTI MARGUSTE

1972

Mööngem, et tegelikult on igasugune kunst tinglik.

PÄRT LIAS

Tuleb möönda, et intuitsioon teda /Aleksander Suumanit/ siiani petnud ei ole, tema eksimustest on hoopiski võrsunud ainulaadne vormikultuur.

HENN-KAAREL HELLAT

1982

Rannap on suurepärane muusikapropagandist.

OLAV EHALA

Ruume meil /ülikooliteatril/ praegu veel pole, isegi prooviruume mitte.

EVALD HERMAKÜLA

1987

On ettepanekuid väärilselt tähistada paigad Moskvas ja Leningradis, mis on seotud J. Anveldi, H. Pöögelmanni ja teiste silmapaistvate revolutsionääride ja ühiskonnategelaste eluga.

Nõukogude Kultuurifondi Eesti Vabariikliku Osakonna Juhatuse Presiidium

"Alkohoolik" ei ole termin, see on tavakeelne sõna (ükskõik mis keeles), tema mõisteline maht on hajuv.

JÜRI SAARMA

MUUSIKUDIPLOM '92

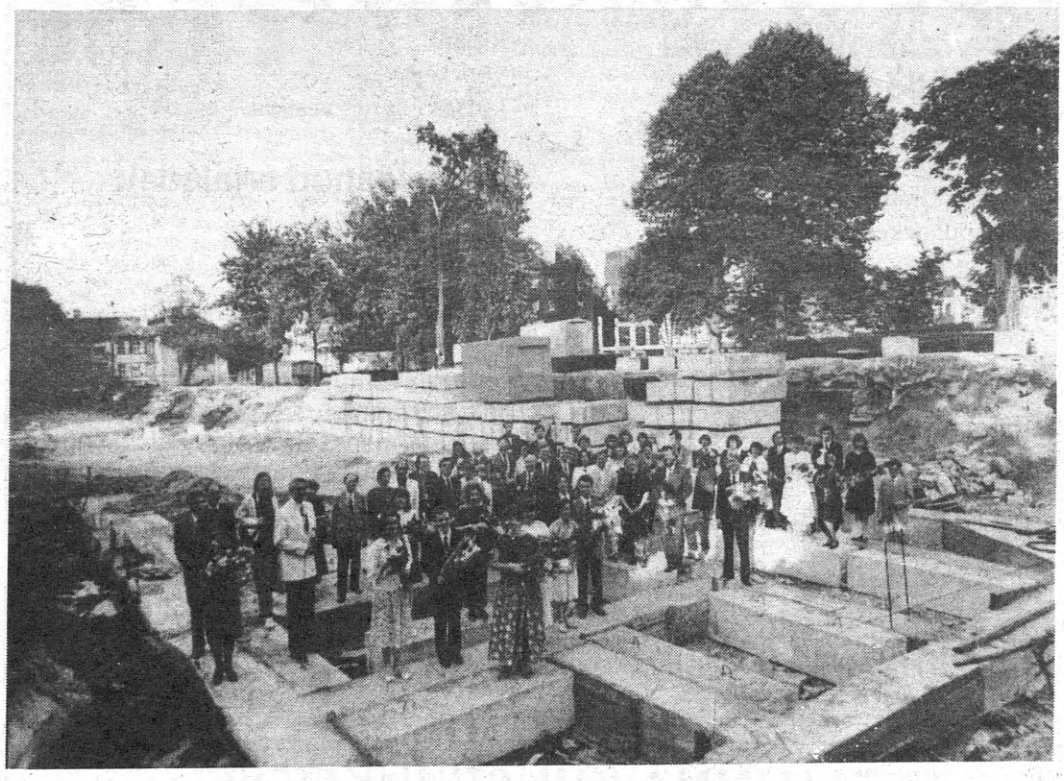

Värskelt diplomeeritud muusikud jalutasid pärast pühapäevast lõpuaktust koos õppejõududega unistuste maale — sellele vundamendile oodatakse kerkivat konservatooriumi uut kodu.

Foto: ARNO SAAR

PÄEVANE OSAKOND: **klaverierialal** Kristina Erendi, Kristiina Kermes, Kristi Kärmas, Eva Teppo, Alla Tšekanova ja Maarja Vaitmaa; **viiulierialal** Margit Haamer, Jelena Laas, Maano Männi, Jaan Normak, Kaiu Pent ja Leho Ugandi; **tšelloerialal** Hanno Hint, Lauri Toom ja Henry-David Varema; **flöödierialal** Reet Sukk; **klarnetierialal** Toomas Vavilov ja Meelis Vind; **trompetierialal** Tõnu Laas; **laulu erialal** Aivar Kaldre, Ülle Liivamägi ja Pille Roomere; **kompositsioonierialal** Mart Jaanson, Külli Oidermaa, Tõnu Raadik, Toomas Trass; **muusikateaduse erialal** Anneli Remme; **koorijuhtimise erialal** Lii Kalnapenk, Ingrid Kõrvits, Ranno Linde, Riita Pille, Kristel Raud, Kaisa Roose, Mary Tedre ja Tarmo Vaask; **koolimuusika erialal** Lauri Aav, Piret Enno, Monika Järv, Kaie Küüsvek, Kaie Kodres, Eve Kulbusch, Inge Lahtmets, Triin Lillep, Marko Lõhmus, Ene Oltre, Reet Paju, Ly Pihlak, Anne Puu, Žanna Ruhno, Kadi Rämmi ja Mari-Ann Teekel; **lavakunsti erialal** Rednar Annus, Katri Kaasik-Aaslav, Raido Keskküla, Marika Korolev, Tarvo Krall, Kristel Leesmend, Tiina Mälberg, Kaili Närep, Merle Palmiste, Dan Põldroos, Andres Raag, Gert Raudsepp, Piret Rauk, Jaanus Rohumaa, Üllar Saaremäe, Sten Zupping, Garmen Tabor, Ivo Uukkivi ja Ingomar Vihmar.

KAUGÕPPE OSAKOND: **klaverierialal** Helin Karja; **flöödierialal** Mall Türk; **koorijuhtimise erialal** Ulrika Takjas ja Juhan Trump; **koolimuusika erialal** Ivi Küla.

KUNSTNIKUDIPLOM '92

(Algus 9. lk.)

vet); **Tiina Maripuu**, albumid ja külalisraamatud teemal "Abstraktsioon" (A. Lehis).

TEKSTIIL: **Kairat Isajev**, maalitud tekstiilid (M. Tomberg); **Tiiu Jaanisoo**, tekstiiliobjektid "Kohtumine ajas" (M. Maasik); **Liis Pääsuke**, põimtehnikas seinavaibad (M. Maasik); **Kaja Tooming**, tarbetekstiilide ansambel (M. Maasik); **Kerttu Varik** vaibad ja laudlinad eesti rahvakalendri ainetel (A. Raud).

METALLIKUNST: **Andrei Balašov**, "Võimuihalus" (U. Küttner); Ivar Kaasik, "Paganliku Põhjala jumalikkus" (L. Kuldkepp); **Guntis Lauders**, "Vanailma müsteerium" (L. Linnaks); **Katre Randma**, "Elujuur" (L. Kuldkepp); **Riin Somelar**, "Renessansi interpreteeringud" (H. Varkki); **Gints Strelis**, "Muistsete loodussümbolitega" (L. Linnaks); **Raivo Uus**, "Gong" (H. Müller).

DISAIN: **Tõnu Anni**, komplektauto "Pikolo", (U. Ivask); **Toomas Kelder**, Linna väikesõiduk (H. Zoova).

Õhtune osakond: **Tiit Liiv**, jalgrattakäru (A. Pärenson); **Jaan Meristo**, meeneraha Eesti Vabariigi 75. juubeliks (V. Järmut); **Villi Pogga**, õppelennuk (M. Õunapuu); **Maite-Margit Ruljand**, imiku hooldevahendid (A. Pärenson); **Sven Sõrmus**, invaliidi treeningseade (M. Summatavet); **Endla Toots**, firma "ESTAIR" firmastiil (A. Mäger); **Rein Veskus**, käsitööriist — kultuurikandja (H. Zoova).

SISEARHITEKTUUR: **Reet Krause**, Tartu Ülikooli humanitaarteaduste õppehoone sisekujunduse eskiisprojekt (V. Asi); **Endel Siidra**, Sillamäe õigeusu kiriku sisekujundus (E. Jürgenson) **Vilnis Strams**, Liepaja Kaubanduskeskuse interjöör (L. Lapin); **Maarja Valk-Falk**, tänava ja pargi inventar (A. Aasoja).

Õhtune osakond: **Jaak Jõevee**, BOGA firma keraamika töökoda ja kauplus (V. Asi); **Meelis Press**, Kehtna hotelli sisekujundus (V. Liiv); **Aita Teigar**, Endla tn. 35 büroohoone sisekujundus.

ARHITEKTUUR: **Marko Järvela**, Vormsi tugipunkt (V. Bokalders, H. Looveer); **Rain Lokotar**, Tallinn-Pirita-Merivälja-Viimsi (V. Künnapu); **Aivar Luik**, korrektsiooniasutus (J. Okas); **Imbi Mäesalu**, Ohtu mõisakompleksi restaureerimine (A. Kann); **Liina Mäsak**, Sindi kesklinna planeerimine ja haljastus (K. Lootus, T. Trummal); **Katre Rajur**, Püha Lucia nunnaklooster Mustamäel (T. Trummal); **Tiia Taevere**, Pärnu terminaal (R. Murula), **Tanel Tuhal**, Eesti Vabariigi piiripunktid (V. Kaasik, H. Piiber); **Merike Vreindlik**, Otepää kesklinna rekonstrueerimine (T. Tallinn, E. Väärtnõu); **Tarmo Õkva**, sadam ja konverentsikeskus Tabasalus (I. Raud).

Õhtune osakond: **Kaja Bogdanov**, Skåne bastioni rekonstruktsioon (A. Vaarpuu, R. Zobel); **Kaie Enno**, maastikuarhitektuuri õppekeskus (T. Kaljundi); **Marica Sepp**, maastikupark-kalmistu (A. Kaaver); **Indrek Pottisep**, Tallinna arenguvõimalusi (V. Kaasik); Vahur Sova, Tallinna terminaalid (J. Huimerind).

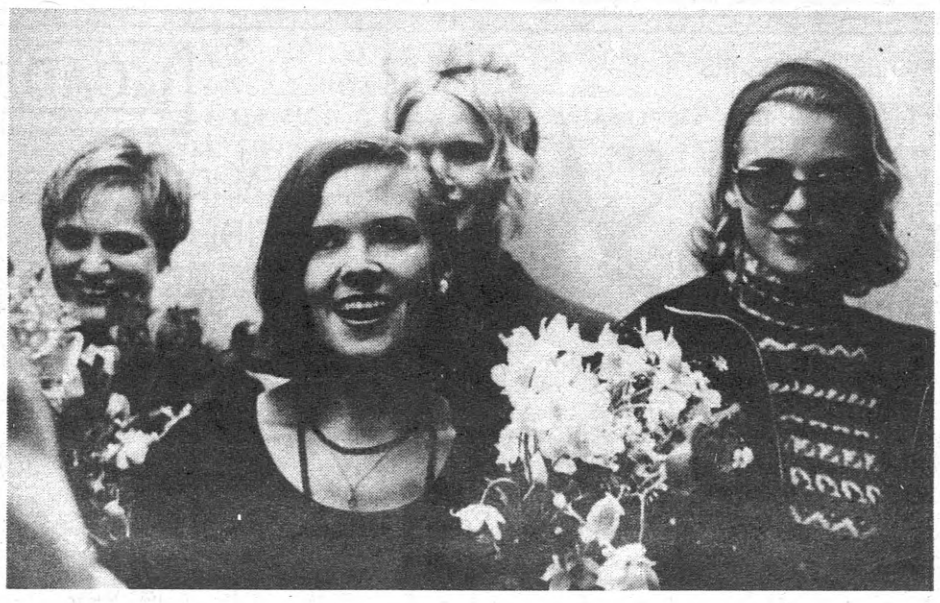

Sümboliseerigu see õnnelik pilt moeeriala kaitsmiselt kõikide noorkunstnike optimistlikke lootusi iseseisvas elus iseseisval Eestimaal!

Foto: VAMBOLA SALUPUU

"Sirp"
Indeks 69786

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Peatoimetaja TOOMAS KALL
Toimetuse kolleegium: SIRJE HELME, ARVO IHO, JAAK KANGILASKI, MARJU LAURISTIN, MIKK MIKIVER, REIN RAUD, LEPO SUMERA, IKE VOLKOV, PEETER VÄHI.

Toimetus: EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388.
Valvetelefon — 60 17 03. Peatoimetaja — 44 14 16. Sekretariaat ja tegevtoimetaja Tõnis Lüllma — 60 17 03. Toimetajad: kirjandus, Ülo Mattheus — 60 18 83; teater, Jaanus Kulli — 60 12 46; film, — Maris Balbat — 60 12 46; kunst, Tiina Käesel — 60 19 05; muusika, Tiina Mattisen — 60 18 22; haridus ja teadus, Elle Anupõld — 60 19 24; poliitika ja kirjad, Valter Heuer — 44 30 05; keeletoimetaja, Lea Malvik — 60 17 03; korrektuur — 60 12 46; teostus, Gädvi Kuklase — 60 27 93; masinakiri — 60 27 93, kuulutused — 60 19 24, 60 17 03.
"Sirp" ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja kirjastus "Perioodika", Tallinn, Pärnu mnt. 8. Ajakirjandustrükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67–a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 15 000.
Honorare makstakse tööpäeviti kl. 11—13 toimetuses, Toompuiestee 30.
Tellimise nr. 2157.

Toimetus käsikirju ei retsenseeri ega tagasta. Praakeksemplaride korral pöörduda kirjastuse tehnilise kontrolli poole, tel. 68 14 11.